

KANTA-RAUTJÄRVEN SOTAHISTORIALLINEN SELVITYS

KEHITTYVÄ RAUTJÄRVEN ALUE -HANKE 2014

Tmi Traditionaali

FM Kansanperinteen tutkija Mikko Europaeus

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO.....	2
1. MAHDOLLISIA VANHIMPIA VIITTEITÄ AIHEPIIRIIN.....	4
2. VANHOJA VIHA-AIKOJA.....	8
3. 1600-LUVUN LAHJOITUSMAA- JA SOTILASTILOJA.....	13
4. MIETTELÄN KASARMIALUE.....	17
5. POMMITUKSET, ILMATORJUNTA JA MAATULITUKSET.....	22
6. EVAKUOINTI.....	27
7. TIEDUSTELU- JA KAUKOPARTIOTOIMINTA.....	31
8. DESANTIT.....	37
9. JATKOSODAN HYÖKKÄYSVAIHE.....	41
10. VANKILEIRIT.....	46
11. ASEKÄTKENTÄ.....	51
12. RAJA TALVI- JA JATKOSODAN JÄLKEEN.....	53
EHDOTUKSIA JA HUOMIOITA.....	57

AINEISTOLUETTELO

LIITE 1 Sotahistoriallisia jäänteitä ja muistomerkkejä

LIITE 2 Henkilöitä

LIITE 3 Desanttimuistio

LIITE 4 Sotafolklorea

LIITE 5 Tilaaajan alkuperäinen aluerajaus sotahistorialliselle selvitykselle

Kansi:

Rajan ylitys Rautjärvellä 5.8.1941. SA-kuva.

Moskovan rauhan rajapyykki (1940) Variksenkylän Korisevanotkossa.

Tykkimuistomerkki 18. Divisioonan vasemman sivustan äärimmäisessä tähystys- ja tulenjohtopaikassa

Pajarinkylän Huvilanmäellä kesällä 1941. Kuvat: Europaeus, Mikko.

JOHDANTO

Rautjärvellä on kaksi suurta historiallista teemaa ja kertomusta – raja ja sota. Kunnan alue on jakautunut ensi kerran Pähkinäsaaren rauhassa (1323). Jo varhemmin jonkinlaisille rajapisteille on ehkä ollut tarvetta linnavuorten, vesireittien ja kalliomaalausten korpimailla. Rajojen myötä myös rajaloukkaukset, vihamielisyydet, sissitoiminnan hävitykset ja lopulta täysimittainen sota ovat jättäneet painavan jälkensä alueelle. Kanta – Rautjärvellä sotahistoria liittyy kiinteästi rajaan ja raja sotaan. Jatkosota teki viimein Rautjärvestä rajakunnan nykyisellään.

Tämän selvityksen tarkoituksena on koota yhteen sotahistorian keskeiset elementit, tapahtumat ja vaikutukset Kanta – Rautjärven alueella. Selvitykseen on pyritty sisällyttämään kohtuullinen historiallinen luotaus, mutta painopiste on tilaajan (Kehittyvä Rautjärven alue -hanke / Rautjärven kunta) toivomusten mukaisesti 1900-luvun sodissa: 2/3 selvityksen rungon 12 pienoisartikkelista liitteineen käsittelee 1940-luvun sotavaiheita. Selvitysalueen raja-osoittautui luontevaksi pitää annettua väljempänä, mutta tilaajan aluerajauksen (liite 5) sisältäen. Selvitys operoi kunnan vanhimpien rajalinjojen (Pähkinäsaari 1323, Täyssinä 1595, Uusikaupunki 1721) länsi- ja eteläpuoleisella alueella, karkeassa etelä-pohjoissuunnassa Vähikälästä ja Niskapietilästä Mietttilän kautta Laikkoon, länsi – itä – akselilla taas osin 6-tien länsipuolelta ja Asemanseudulta kirkonkylän ja Mietttilän kautta rajalle Variksenkylän ja Pajarin – Metsäkylän suunnilla. Vanhimmissa aiheissa ja jatkosodassa sivutaan myös vanhaa kihlakunnan keskusta Jääskeä, naapurua Kirvua ja vanhan Rautjärven Ilmeen seutua lähikylineen.

Selvitykseen oli käytettävissä kaksi kuukautta, mikä asetti rajat ja haasteita työn toteuttamis- tavalle ja yleisille edellytyksille. Sen aikana käytiin läpi paikallishistoriallinen kirjallisuus, yleisiä sotahistorioita, otos arkistoaineistoa ja sotakuvia (SA-kuvat). Paikallishistoriat, yksityisaineistot ja suulliset tiedonannot osoittautuivat keskeislähteiksi jo tekijän aiemmassa Rautjärven Asemanseudun kulttuurihistoriallisessa selvityksessä (2013). Tässä selvityksessä muutamien tiiviiden kenttätöpäivien onnistuminen oli paikallisten, aiheeseen vihkiytyneiden sotahistorian harrastajien avun ansiota. Kiitos kuuluu Alpo Hyyrysellle, Kari ja Simo Luumille, Matti Huhtaselle, Heikki Lankiselle ja muille työn tekijää avustaneille, Sami Kiurulle myös retkipäivästä Purnujärven rauta-ajan ja jylhien maastokohteiden arvoituksiin perehtymässä.

Selvityksessä on tekstin ohella kartta-aineistoa. Se on tarkoitettu useimmiten antamaan yleiskuva ja havainnollistamaan sotahistorian levinneisyyttä selvitysalueella. Selvitystä suositellaan käytettäväksi ensisijaisesti sähköisessä muodossa (PDF). Lähtökohdasta seuranneen karttojen teknisen vaatimattomuuden takia yksityiskohtien tutkimisessa apukartat ovat tarpeen.

Sotahistoriaselvityksen kattavuus on rajallinen. Esimerkiksi vuoden 1918 osuus ja Mietttilän vankileiri olisi ansainnut lisävalaistusta ja henkilöitä esitellään vain näytteeksi. Talvisodassa paikallisesti tärkeä Kollaa jäi työn lähtökohtarajauksen ulkopuolelle. Rautjärven sotavaiheet ovat läpäisseet usean kylän alueen jättäen jälkiä tiheään. Sotahistoria näkyy yhä maastossa, josta löytyy myös monia muistomerkkejä ja paikallinen asianharrastus on aktiivista. Toivottavasti tämä selvitys voi osaltaan auttaa yhä elävien ja koskettavien muistojen jäsentämisessä.

31.10.2014 Mikko Europaeus, FM kansanperinteen tutkija, Tmi Traditionaali

1. MAHDOLLISIA VANHIMPIA VIITTEITÄ AIHEPIIRIIN

Väkivaltaiset yhteenotot ja myös sodankäynti palautuvat ihmisen käyttäytymisessä esihistoriaan. Suomalaisessa arkeologiassa tosin kampakeraamisia pyyntiyhteisöjä on perinteisesti pidetty melko rauhanomaisina ja vasta ”sotakirveskansoja” sota- ja maahantunkeutujina. Uudempi tutkimus on kuitenkin havainnut mahdollisia sotaisten vaiheiden ilmentymiä jo kivikaudella. Esimerkkeinä on mainittu kalliotaide-aiheita, yhteisöjen siirtymiä helposti puolustettaviin saariin, niemenkärkiin ja korkeille paikoille (harjuasutus) sekä ns. jätinlinnamuinajäännösten puolustuksellinen teoria.

Linnavuorina (muinaislinnat, mäkilinnat) on pidetty erityisesti nimen tai perimätiedon linnoina pitämiä jyrkkärinteisiä löydöttömiä tai esi- ja varhaishistoriallisia löytöjä ”tuottaneita” vuoria, mäkiä ja pieniä saaria, joilla on kivisiä, kiven- ja maansekaisia tai vain maasta tehtyjä valleja. Loivin rinne näillä on yleensä linnoitettu. Myös vuoret ja mäet, joilla ei ole todettu rakenteita, mutta joilta on esi- ja/tai varhaishistoriallisia esinelöytöjä, on yleensä luettu mukaan tähän joukkoon. Linnavuorten käyttöaika on ajoitettu rautakaudelta 1300-luvulle, joskin joidenkin käytöstä on tietoja myöhemminkin. Linnavuorilla on yleensä katsottu olevan yhteys levottomiin ja sotaisiin aikoihin.

Kanta-Rautjärvellä on ainakin kaksi mahdollisiin muinaislinoihin nimiltään vihjaavaa kohdetta: Korpjärvellä Linnavuori ja Variksenkylässä Linnamäki. Näiltä ei kuitenkaan ole löytynyt ihmisen tekemiä rakenteita eikä niiltä ainakaan toistaiseksi tunneta myöskään irtolöytöjä. Edes perimätieto ei ilmeisesti viittaa näiden vuorien käyttöön pakopaikkoina tai muussa käytössä. Mielenkiintoista on kuitenkin etenkin Korpjärven vuoren sijainti Helisevänjoen tuntumassa. Helisevä muodostaa paikallisesti pitkän etelä-pohjoissuuntaisen

Helisevänjokea Viimolan suunnalla.

kulkukelpoisen vesireitin (Purnujärvi – Rautjärvi – Jaatisenlampi – Houkkalanlampi – Keskimäinen – Ruokolampi – Kostamo – Herajoki – Herajärvi – Sammalus – Nurmijärvi – Latvajärvi), joka päättyy pohjoisessa aivan Torsanjärven tuntumaan.

Edellä kuvatun reitin varrelle tai tuntumaan jää liikkumiseen viittaavia paikannimiä (Kulklahti, Matkolampi). Alajuoksullaan Helisevänjoki laskee monimuotoisen järviverkoston kautta Vuokseen entisen Räisälän kohdilla. Jos Vuoksi oli rautakauden valtavyylä Laatokalta Saimaan suuntaan, on Helisevänjokea pidetty laajimmilta ulottuvuuksiltaan mahdollisena aikakauden ”kevyen liikenteen väylänä”. Helisevän yläjuoksulla Purnujärveltä on huomioitu myös Immalanjärven kohtuullinen läheisyys ja yhteys sieltä Vuoksen latvavesille. Liikennöinti oli siis mahdollista monipuolisesti.

Helisevänjokea pitkin veneillä kulkemiseen liittyy Kirvun nimen vanha kansanetymologia. Tarinan mukaan karjalaisten noustessa kahdella venekunnalla Vuoksea ylävirtaan ”kirposi” npienempi haarakohdassa erilleen Helisevänjoen rannoille, mistä nimitys kirvulaiset > Kirvu.

Edelleen rautakauden aktiivisuudesta todistavat löydöt Helisevän yläosalta Purnujärveltä ja Uimolan Hirnilästä (ks. edempänä) voisivat tukea käsitystä, että tunnettua vesireittiä oli syytä tarkkailla ja vartioidakin. Tähän tarkoitukseen, kuten myös linnoittamiseen, Korpjärven linnavuori (luonnollinen jyrkäne, sola, joka voidaan sulkea, käyttökelpoisia irtokiviä) olisi voinut soveltua. Korkealta vuorelta on näköyhteys kauas ja useille korkeille paikoille, ilmeisesti jopa Lassilan linnavuorelle (Ruokolahti) ja ehkä jossain historiallisessa maaston avoimessa vaiheessa myös Helisevänjoelle. Jokireitin korkeiden paikkojen ja muinaisjäännösten kartoittaminen vaatisi lisätutkimuksia myös rajan takana entisen Kirvun alueella.

Näkymä Korpjärven Linnavuorelta länteen.

Rautakauden asutuksen ja löytöjen kokonaiskuva Rautjärven – Ruokolahden alueella ja tältä osin koko nykyisessä Etelä-Karjalassa on viime vuosina merkittävästi muuttunut. Rautjärvellä uusia löytöjä on saatu Purnujärveltä, joka on voitu todeta jo rautakaudella asutuksi kyläksi.

Purnujärventien – Niskapietiläntien yhtymäkohdan läheltä Kalevanmäeltä on löydetty noin 30 rautakautista esinettä tai niiden osaa: asusteiden osia, koruja, käyttöesineitä. Sotaisempia löytöjä edustaa tappara eli sotakirves, joka on mahdollinen hautalöytö (kuva 3). Tällainen kirves yleistyi aseena 1000-luvulta alkaen ja sitä käyttivät erityisesti skandinaavit. Toisin kuin rajan takaisessa Karjalassa, nykymaakunnan alueella tappara on melko harvinainen löytö. Kuitenkin niitä tunnetaan yksi Lappeenrannan Kauskilan Kappelinmäeltä, mutta kaksi myös lähistöltä Rautjärven Uimolan Hirnilän viikinkiaikaisesta (800 – 1100 jKr.) kalmistosta Nurmijärven tuntumasta.

Purnujärvi voi liittyä myös Pähkinäsaaren rauhan (1323) rajalinjaan yhtenä siinä mainituista rajapisteistä, joskin osa sen nimimuodoista on mahdollistanut muitakin rajapaikkatulkintoja. Jos rajalinja kuitenkin kulki nykyisen valtakunnan rajan itäpuolen Kangas- tai Kankaanlamelta Rautjärven Purnujärvelle, muodosti se länteen päin noin 17 km pitkän ja tyvestä 14 km leveän kiilan ennen jatkoa Ilmeen vesireitin Aitjärven rajapisteelle, myös nykyrajan takana.

On esitetty, että kiila olisi kuvastanut Käkisalmen Karjalan tosiasiallisia länteen päin edenneitä asutuksia ja niitä olisivat seuranneet verotusintressit, joskin tulkintaa on myös epäilty. Jos tämän ”asutuskiilan” olemassaolo hyväksytään, on mahdollista ajatella Purnujärven ja itäisen Kanta-Rautjärven olleen jo tuohon aikaan merkille pantua seutua, johon on voinut liittyä raja-kiistakysymyksiäkin. Asiakirjatietoja Purnujärveltä ei Pähkinäsaaren rauhaan rajadokumenttien lisäksi ole ennen vuotta 1543, jolloin maakirja mainitsee sieltä 16 taloa eri sukuineen.

Purnujärven ympäristöön ei näytä kohdistuneen historiallisista lähteistä ilmeneviä idän ja lännen vihollisuuksia ennen 1700-lukua. Kuitenkin Rautjärven ikivanha asema valtakuntien rajalla aiheutti ajoin rajakylissä, kuten Miettälässä, vaarallisia ja raskaita vaiheita puolin ja toisin. Rajalevottomuuksia voikin pitää alueen sotahistorian ja myös historian erityispiirteenä.

Vesireittien jälkeen vähitellen myös maayhteydet helpottivat Kanta – Rautjärvelläkin liikku-
mista, johon liittyy aina osaltaan myös sotilaallinen ulottu-
vuus. Vanhimpia teitä koko Etelä-Karjalassa on nykyisin Niskapietilän museotienä tunnettu Imatran Vuoksenniskalta Rautjärven Niskapietilän kylän kautta Miettälään kulkeva 19,5 km pituinen tie. Se on todettu osaksi vanhaa Savonlinnan ja Viipurin tielinjaa. Tien syntyvaiheet ovat jokseenkin hämärän peitossa, mutta se on luettu 1600-luvulla kaupankäynnin, sotilaskuljetuksien ja hallinnon käyttöön rakennettujen teiden ryhmään.

Niskapietiläntie on myös osa Runon ja Rajan tietä.

Vanhin alkuosa tiestä oli käytössä jo 1500-luvulla, joskin karjapolkuja seurailevana vähäpätöisenä tienä, jota tuskin pääsi etenemään hevospelillä. Yhtenäinen ja nykyisen Niskapietiläntien linjan kattavana tiekokonaisuus on ollut olemassa tiettävästi ainakin 1700-luvulta alkaen.

Vanhan tarinan mukaan tuolloin alueella liikkuvat venäläissotilaat rakensivat Imatran ja Miettälän välille tien kesämanöövereidensä suorittamiseen. Historiallinen Miettälän kasarmialue on tunnetusti tien varrella ja epäilemättä sotilaat ovat sitä käyttäneet. Historiallisten lähteiden ja myös suullisen perimätiedon ja kertomusten niukkuuden vuoksi on kuitenkin vaikea arvioida, miten merkittävä painoarvo nimenomaan strategisella sotilaskäytöllä lopulta on Niskapietilän tien vaiheissa. Tien lähistölle liittyy tosin muitakin sota-aihepiirin tarinoita, kuten kertomus Hyppykalliosta Ruokolahden Kuokkalammella (ks. liite: sotafolklore).

Museotielle (1989) on palautettu vanhat kilometripylväät.

Ote Rautjärven vanhasta pitäjänkartasta. Merkintä "Wägen från Wiborg till Sordavala" keskellä osoittaa, että Niskapietiläntietä kuljettiin myös Laatokan suuntaan.

LÄHTEET:

- Europaeus, Mikko: Hiitolanjoki – latvavesiltä Laatokalle. Tampere 2012.
- Hakulinen, Matti: Helisevänjoki – viikinkiajan kevyen liikenteen väylä Laatokalta Saimaalle? Museoviesti 2013. Etelä-Karjalan museo. Lappeenranta 2013.
- Julku, Kyösti: Suomen itärajan synty. *Studia historica septentrionalia* 10. Jyväskylä 1987.
- Lahelma, Antti & Sipilä, Joonas: Pasifistiset pyyntikulttuurit? Sodan paradigmatheoria ja kivikauden Suomi. *Muinaistutkija* 4/2004. Vantaa 2004.
- Luovutetun Karjalan pitäjät / Kirvu:
[<http://www.luovutetunetelakarjalanpitajat.fi/Pitajat/Kirvu/Perustietoa>]
- Museoviraston muinaisjäännösrekisteri / Rautjärvi / linnavuori:
[http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx]Pylkkö, Ilkka: Rautjärven Purnujärvi – kylä rautakaudelta. Museoviesti 2013. Etelä-Karjalan museo. Lappeenranta 2013.
- Syrjö, Veli-Matti: Jääsken kihlakunnan historia II Suuresta Pohjan sodasta 1860 -luvulle. Helsinki 1976.
- Taavitsainen, J. – P.: Karjalan muinaislinnat. Teoksessa Saarnisto, Matti (toim.): Karjalan synty. Viipurin läänin historia I. Jyväskylä 2003.
- Ylönen, Aulikki: Jääsken kihlakunnan historia I vuoteen 1700. Forssa 1957.
- Partanen, Silja: Niskapietilän museotie – selvitys historiallisesta arvosta. *Mobilia / Liikennevirasto. Tiehallinnon museotiet ja sillat*. Kangasala 27.10.2007.
- Pylkkö, Ilkka: Rautjärven Hiijärven rautakautisen löytöalueen ja löytöpaikoilla havaittujen kiinteiden muinaisjäännösten tarkastuskertomus. Kotka 1.12.2012.

KUVAT:

- 1 – 2, 4 – 5: Europaeus, Mikko
- 3: Hyvärinen, Pertti
- 6: Digitaaliarkisto/ Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto / Pitäjänkartat / Rautjärvi

1. Mahdollisia vanhempia viitteitä aihepiiriin, karttaliite

Karttaphja: Maanmittauslaitos / ilmaisaineistot.

Merkkien selitteet

Korostettu punainen =
Niskapietilän museotien
alkuosa Imatralla.

Karttaphja: Maanmittauslaitos / ilmaisaineistot.

Merkkien selitteet

Korostettu punainen = Niska-
pietilän tien linja Niskapietiläs-
tä Laikkoon
Korostettu sininen =
Helisevänjokireitti Rautjärvellä
Vioneliö = Kuokkalammen
Hyppykallio
Ellipsi = Korpjärven Linnavuori,
Ympyrä = Uimolan kalmisto
Leikattu suorakulmio = Purnu-
järven rautakautinen Kalevan-
mäen löytöalue ja maakunnal-
lisesti arvokas maisema-alue
(MAMA)
Suunnikas = Variksenkylän Lin-
namäki

2. VANHOJA VIHA-AIKOJA

Tietävästi vanhimmat tunnetut sotatoimet myöhemmän kanta – Rautjärven alueella liittyvät 25-vuotisen sotaan eli pitkän vihaan. Se oli Ruotsin ja Moskovan Venäjän mm. Karjalan raja-riidoista ja Baltian etupiirikiistoista vuosina 1570 – 1595 käymä laaja sota. Venäläiset hävittivät vuonna 1572 Jääsken kihlakunnan tuhojen yhteydessä täältä Ilmeen, Lankilan, Hynnin, Siisiälän ja Vähikkälän kylät. Ruotsalaisten aina Viroon saakka yltäneiden perusteellisten kostoretkien ja venäläisten vastaiskujen (mm. Jääski 1578) jälkeen seurasi Ruotsin Käkisalmen läänin miehitysaika. Lopulta Täyssinän rauhassa (1595) eteläinen Pähkinäsaaren (1323) rajalinja säilyi Rautjärven kohdalla.

1600-luvun sotahistorian paikallinen kuva on eräiltä osin epäselvä. Esimerkiksi Korisevannotkoon Variksenkylässä on liitetty tarina kasakkojen torjumisesta vuonna jo vuonna 1636, mutta kyse ei ole voinut olla ainakaan tunnetusta laajamittaisesta sodasta. Ruptuurisota eli Kaarle X Kustaan Venäjän sota (1656 – 1658) kyllä koetteli lähistöllä Laatokan Karjalaa, muttei ilmeisesti juuri kanta – Rautjärveä. Toisin yksittäiset venäläisten partioretket saattoivat ulottua laajemmallekin. Tällainen tapaus oli esimerkiksi Nuuti Häyhän talon polttaminen. Se oli esillä Jääsken syyskäräjillä vuonna 1656 ja johti paloapukorvauksiin (neljä hopeäyriä talolta) koko kihlakunnan alueella.

Suuren Pohjan sodan (1700 – 1721) venäläinen miehitysaika (1714 – 1721), isoviha, on tunnettu Suomen historiassa ja kansanperinteessä ankarana ja mielivaltaisena vainon ja väkivallankin aikana. Kuitenkaan vanha Jääsken kihlakunnan alue, johon Rautjärvikin kuului, ei sodan missään vaiheessa joutunut itse taistelutoimien piiriin eivätkä historialliset lähteet juuri kerro tuhoista täällä.

Rautjärven alue jakautui taas vuoden 1721 Uudenkaupungin rauhanteossa. Vanha keskus Miетtilä jäi niukasti Ruotsin puolelle. Rajalinja kulki Ilmeen vesireitin latvajärviä (Ylimmäinen – Pitkäjärvi – Luorikko) halkoen niin, että Pajari jäi Ruotsin, Metsäkylä ja pohjoisosa Venäjän puolelle.

Pikkuvihaksi on kutsuttu seuraavaa Venäjän Suomen miehitysaikaa vuosina 1742 – 1743 Ruotsin ja Venäjän välisen ns. Hattujen sodan (1741 – 1743) yhteydessä. Sodan tuloksena Ruotsi menetti Turun rauhassa (1743) alueita aiemman Uudenkaupungin rauhan (1721) rajasta Kymijokeen saakka. Kaakkois-Suomessa Lappeenrannan, Haminan ja Savonlinnan kaupungit liitettiin nyt osaksi Venäjää. Rajalinja mukaisesti koko nykyisen Etelä-Karjalan alue jäi rauhanteossa Venäjän puolelle.

Kolme vanhaa rajalinjaa Rautjärvellä.

Pikkuvihan tuho Miettälässä on hakattu muistokiveen kylälaisten voimin.

Pikkuvihan vaiheissa myös Rautjärven osalle näyttää rajaseutuna koituneen isovihaa selvästi raskaampia seurauksia. Tästä on osoituksena sekä historiallisia kirjallisia lähteitä että ainakin mahdollisina viitteinä myös suullisen perinteeseen ja paikannimistöön jääneitä aineksia. Voidaankin väittää, että itä- ja kaakkoisrajalla ”vihojen” painoarvo oli koko maan asetelmalle käänteinen.

Lappeenrannan taistelu tunnetaan ns. Hattujen sodan (1741 – 1743) ensimmäisenä yhteenotona. Venäläiset hyökkääjät löivät ruotsalais-suomalaiset puolustajat nopeasti sekasortoisessa ja verisessä taistelussa 23.8.1741, valtasivat linnoituksen ja hävittivät kaupunkia, mutta vetäytyivät sitten takaisin omalle puolelleen rajaa. Tästä huolimatta taistelun jälkeinen tilanne mahdollisti venäläisille joukoille lähes vapaan liikkumisen ja erilaiset tuhotyöt vihollisen eli Ruotsin puolen rajaseudulla.

Kasakoita ei tiettävästi osallistunut taisteluun Lappeenrannassa, mutta kuitenkin sen jälkivaiheissa rajaseutua hävittivät ilmeisesti juuri kasakkapartiot. Jääsken seurakunnan kopiokirjaan tehtyjen pikkuvihaa koskevien merkintöjen mukaan kasakkajoukko vaelsi lokakuussa halki Jääsken, jolloin he 13.10.1741 polttivat (Joutsenon) Kuurmanpohjan kylän lähistöineen. Rautjärvellä tiedetään venäläisten tai kasakoiden polttaneen vanhan (1667) kirkon vuonna 1741. Jostain syystä uusi rakenteilla oleva kirkko kuitenkin säästettiin tai säästyi. Samassa yhteydessä huonomaineinen kappalainen Hammarman vangittiin ja vietiin Moskovaan, josta palatessaan vuonna 1743 hän kuoli.

Jo tilapäisen Ruotsin – Venäjän tilapäisen aselevon aikana venäläiset joukot terrorisoivat Savoia ja Karjalaa. Uudelleen kasakat saapuivat Jääsken alueelle, nyt suoraan kirkolle vuonna 1742, heti helmikuussa päättyneen aselevon jälkeen. Kirkko ja pappila lähistöineen poltettiin, ihmisiä tapettiin ja vietiin vangeiksi. Samana kesänä, jolloin koko Suomi oli jo venäläisten käsissä, tehtiin Jääsken kirkolle useita retkiä. Tuhoja kirjattiin vuoden 1743 revisiomaakirjaan koko kihlakunnan alueelta.

On laskettu, että keskusalueella Jääsken ja Kirvun kylistä 90 % poltettiin, Joutsenossakin 80 %, mutta syrjempänä Ruokolahdella ja Rautjärvellä tuho oli alle 50 %. Toisaalta on huomautettu, että ne kylät, jotka täällä joutuivat uhreiksi, saivat nähtävästi kokea vainon pahimmassa muodossaan.

Rautjärveläiskylistä on kirjattu pikkuvihan osalta synkkiä tilastoja, joita oli seuraavasti: Haakanala: kylän 1 talo säilynyt, mutta ryöstetty, Hallilanmäki: 2 taloa poltettu, kaikki omaisuus ryöstetty, Hynnillä: 2 taloa poltettu, kasakat ryöstäneet omaisuuden, Jurvala: 2 taloa ryöstetty perin pohjin, Kopsala: 4 taloa poltettu ja ryöstetty, Korjala: 1 talo poltettu, 1 säilynyt, Korpijärvi: 4 taloa säilynyt, mutta ryöstetty, Latvajärvi: 3 taloa poltettu ja ryöstetty, Miettillä: 15 taloa poltettu, 1 säilynyt, ryöstetty ja hävitetty, Niskapietilä: 1 talo säilynyt, Pirhola: 5 taloa poltettu ja ryöstetty, Purnujärvi: 4 taloa poltettu ja ryöstetty, Rautjärvi: 4 taloa poltettu ja ryöstetty, yhden isäntä tapettu, toiselta viety vaimo ja 3 lasta, Siisiälä: 2 taloa poltettu ja ryöstetty, 1 säilynyt, Uimola: 3 taloa poltettu ja perinpohjin ryöstetty, Untamo: 3 taloa poltettu ja ryöstetty kahdesta isäntä viety, Vähikkälä: 3 taloa säilynyt, Ilmee: 2 taloa poltettu ja omaisuus perinpohjin ryöstetty, samoin 3 henkilöä viety.

Pikkuvihan tuhojen paikallinen hajonta oli suuri, joten kasakkojen toiminta oli mitä ilmeisimmin järjestelmällistä. Venäjän puolella sijainneena Simpeleen seutu (Änkilä, Kivijärvi ym.) näyttää tällöin vainoilta säästyneen. Sieltäkin tosin on, kiinnostavaa kyllä, tarkemmin tutkimatonta suullista perimätietoa pakovuorista (mm. Peipvuori), taistelupaikoista (Kalmanharju, oja) ja jopa paikallisesti harvinainen vainolaistarina (nainen lapsineen pakenee ratsastavaa sotamiestä – sotamies heittää keihään, pakenijat väistävät – nainen irrottaa myöhemmin keihään puusta ja esittelee sitä).

Kanta-Rautjärvellä on joitakin tunnettuja maaston kiinnekohtia, jotka on perimätiedossa liitetty 1700-luvun sotiin. Yksi näistä on erikoinen Miettillän Kilvuoren luola, jonka kerrotaan toimineen paikallisena piiloluolana vainolaisilta mm. pikkuvihan aikana.

Kilvuoren luola ulkoa ja uumenista. Tutkimuskäynti osoitti, että luolaan mahtuisi tilapäisesti iso joukko ihmisiä.

Vainopaikkoja on myös Ämpääntie, Pajarin Kokkomäeltä Häyhänkylään vievä tie, johon liittyy johtomotiiviltaan yhteisiä tarinoita. Yhdessä versiossa venäläiset surmaavat isonvihan aikaan tiellä vanhan naisen, ämmän. Ruumis heitettiin alas rotkoon, pää jätettiin tielle. Toisen mukaan pikkuvihassa kasakat hautasivat tämän elävänä kaulaa myöten paikalla. Myöhemmin he iskivät pään irti ja heittivät jyrkkään rinteeseen. Ämpääntie vie nyt Suopeltoon ja tien rajan tälle puolen jäänyt osa on Karkeikontietä.

Stereotyyppisiä aineksia sisältävät kertomukset ovat suorina lähteinä parhaimmillaankin epävarmoja vihjeitä ”vihojen” paikallisista tapahtumista. Esimerkiksi elävältä hautaaminen tunnetaan vanhan rangaistuksen tyyppimotiivina laajalti kansanperinteessä. Kertomusten kiinnittyminen paikallisiin kohteisiinsa todistaa niillä silti olleen ainakin kaikupohjaa rajaseudun ajoin ankarissa oloissa.

Ämpään tienhaara rajan pinnassa.

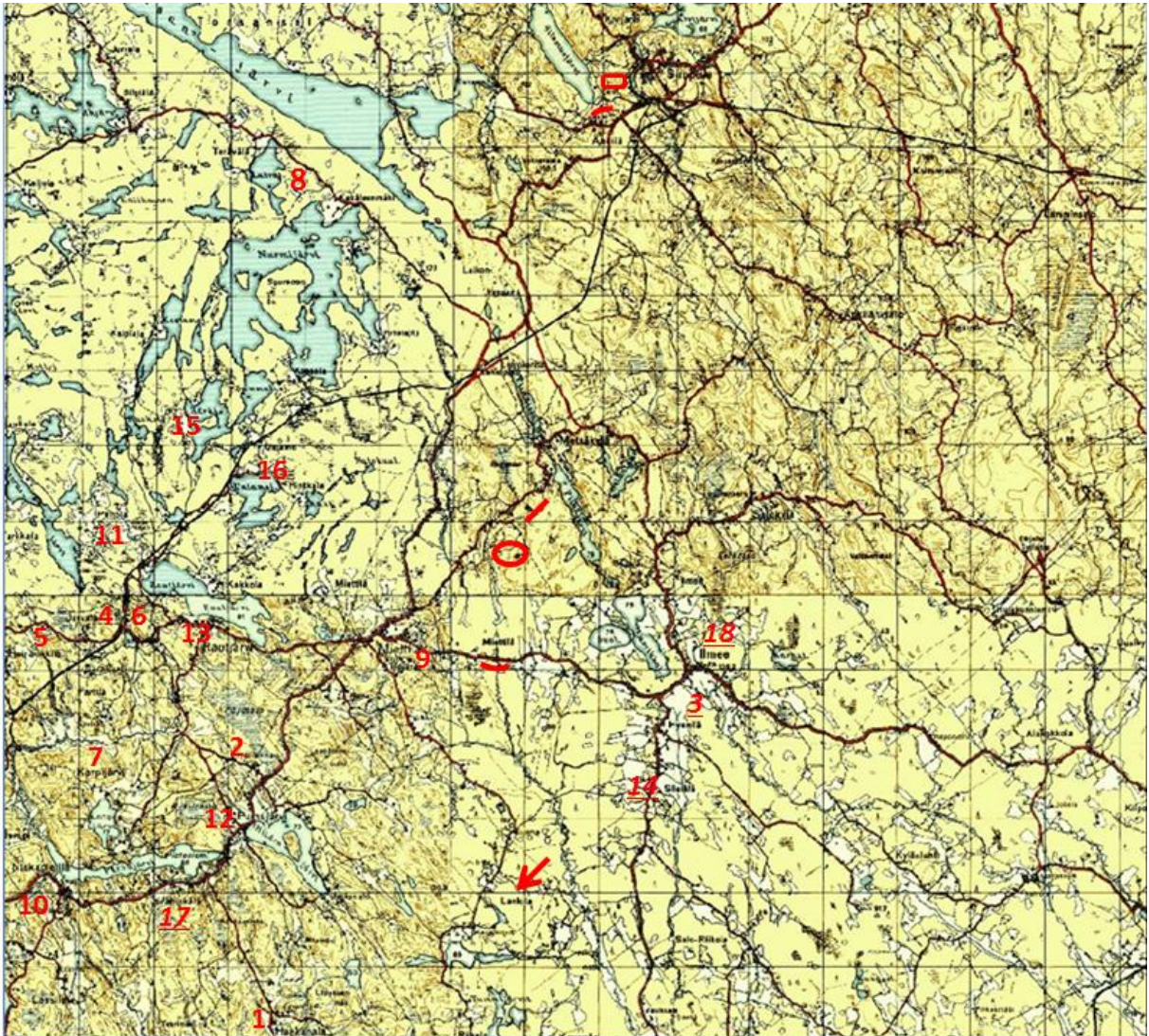
LÄHTEET:

- Hiitolan- eli Kokkolanjoen ja Simpeleen taajaman perinteentallennusprojekti 2003 – 2004: Haastatteluaineisto. Haastattelija Europaeus, Mikko, haastateltava [tässä yhteydessä]: Terävä, Erkki. Toteutettu yhteistyössä Rautjärven kotiseutuyhdistyksen kanssa Karjalaisen Kulttuurin Edistämisseuran tuella.
- Majuri, Eero (toim.): Ristikirkko ja rautatie. Rautjärven kirkon ja asemanseudun vaiheet. Imatra 2004.
- Matikka, Jyrki: Rautjärvi – rajakunta. Mikkeli 1996.
- Pohjan Prikaati / 25-vuotinen pohjoismainen sota eli pitkä viha (21.8.1570 – 18.5.1595): http://www.pohjanprikaatinkilta.fi/PohPr/sodat/pitka_viha.htm
- Rautjärven seurakunnan vaiheet. Historiikka itsenäisen Rautjärven seurakunnan 125-juhlaan 14.10.1984. Kirjoittanut Aarre Häyhä. Rautjärven kunnanarkisto.
- Syrjö, Veli-Matti: Jääsken kihlakunnan historia II Suuresta Pohjan sodasta 1860 -luvulle. Helsinki 1976.
- Vilkkö, Jaakko ja työryhmä Hallikainen, Leena, Häyhä, Kerttu, Naapuri, Voitto, Sihvonen, Hanna, Suutari, Otto, Tiippana, Sirke (toim.): Rajaristin kylät. Lappeenranta 1998.
- Vilkkö, Jaakko ja työryhmä Häyhä, Matti, Häyhä, Olli, Innala, Jorma, Lankinen, Helena, Lyytikäinen, Aino (toim.): Miettälä – kotikyläni. Lappeenranta 1995.
- Ylönen, Aulikki: Jääsken kihlakunnan historia I vuoteen 1700. Forssa 1957.

KUVAT:

- 7: Matikka, Jyrki: Rautjärvi - rajakunta
- 8: Europaeus, Mikko
- 9: Kiuru, Sami

2. Vanhoja viha-aikoja, karttaliite

Karttapolja: Topografinen kartta ennen vuotta 1939 (Maanmittaushallitus ja Topografikunta).

Merkkien selitteet

1 Haakanala 2 Hallilanmäki 3 Hynnillä 4 Jurvala 5 Kopsala 6 Korjala 7 Korpjärvi 8 Latvajärvi 9 Miettälä 10 Niska-
pietilä 11 Pirhola 12 Purnujärvi 13 Rautjärvi 14 Siisiälä 15 Uimola 16 Untamo 17 Vähikkälä 18 Ilmee

1500- ja 1700-luvuilla hävityksiä kokeneet kylät on kursivoitu ja alleviivattu.

suorakulmio = Peipvuori
kupera viiva = Kalmanharju
kenoviiva = Ämpääntie
ellipsi = Kilvuori (-mäki)
nuoli = Lankilan kylä

3. 1600-LUVUN LAHJOITUSMAA- JA SOTILASTILOJA

Vanhinta sotilashistoriaa Rautjärvellä edustavat Ruotsin vallan ajan läänitykset ja lahjoitusmaat, josta on vähäisiä asiakirjoja ja jonkinlaisia kiinnekohtia vanhimmissa kylissä. Niitä annettiin Karjalan alueella kruunun hyväksi tehdyistä töistä ja palveluksista etupäässä sotapäällystölle. Järjestelmän juuret olivat Kustaa Vaasan ajan luontaistaloudessa. Palkka- eli virkäläiden saajat kuuluivat aluksi paikkakunnalta oleviin tai Kaakkois-Suomeen syvästi juurtuneisiin sukuihin.

1600-luvulla Pohjoismaihin levisi keskieurooppalaisia oikeusoppineitten selityksiä, joiden mukaan kaikki maa oli alkujaan kruunun ja talonpojilla siihen ainoastaan perinnöllinen nautintaoikeus eli sukuoikeus eikä täydellistä omistusoikeutta. Maan tuotosta oli siten maksettava vero kruunulle.

Tilan sukuoikeuden menetti, ellei maksanut kolmen vuoden verorästejä, jolloin se muuttui kruununtilaksi. Kruunu taas saattoi lahjoittaa tiloja eteenpäin eliniäksi tai epämääräiseksi ajaksi. Näistä tuli 1600-luvulla usein ventovieraille kevyin perustein annettuja palkintoja jo tehdyistä palveluksista. Lahjoitusten eli donaatioiden saajissa oli lukuisia vierasmaalaisia, etenkin Baltian maista polveutuvia sotilashenkilöitä, joista monet eivät juuri koskaan käyneet lahjoitusmaillaan.

Lahjoituksia oli tyypiltään monenlaisia. Perinnöllisellä veronkanto-oikeudella läänitettyjen tilojen lisäksi oli aatelilla vanhoja, jopa keskiajalta periytyviä ns. allodiaalituloja, joihin saajilla oli rajoittamaton perintöoikeus ("ikuisiksi ajoiksi annetut rälssit"). Muita rälssituloja (< ruots. *frälse*, erioikeus) olivat "vanhat rälssit", "eliniäksi annetut rälssit" ja "toistaiseksi annetut rälssit".

Luutnantti Prusi Henrikinpoika (ruots. Ambrosius Hendersson) Töperi oli ennen Kirvussa eliniäksi vuonna 1645 vahvistettua lahjoitustilaansa hallinnut toista tilaa Rautjärven Korpjärvellä. Sen hän sai lahjoituksena vuonna 1650. Töperi näyttää olleen kotoisin kyseisestä kylästä. Korpjärven itärannan nimistössä on säilynyt Teperin tila ja samanniminen tie. Rautjärveltä on mainittu vielä 1662 perillisen Yrjö Töperin tila, joka piti luovuttaa takaisin kruunulle ns. neljännesreduktiossa eli Ruotsin valtiopäivien vuoden 1655 päätöksessä peruuttaa ¼-osa läänityksistä kruunulle.

Rautjärven tilan, joka oli yksi seitsemästä (muut Kivussa), hän tosin jätti jo vuonna 1643 ottaessaan Kirvun Vanhasen tilan haltuun viljelläkseen sitä ratsupalvelusta vastaan. Talonpojat joutuivat siis maksamaan kruunun veronsa ja muut suorituksensa hänelle sekä tekemään lisäksi vielä päivätöitä.

Perimätiedon mukaan Teperin pelloin takainen rantavalli on tehty ratsutilan päivätöinä.

Töperi oli 30-vuotisen sodan ratsumies ja eteni sotilaana seuraavasti: kuormastopoika – korp-raali – kornetti – luutnantti – ratsumestari. Hän kaatui Ruotsin – Puolan sodassa 27.4.1656 Gnezenin (puolaiksi Gniezno) taistelussa Viipurin ratsurykmentin Jääsken komppanian pääl-likkönä. Töperin jälkipolvessa oli myös sotilaita. Nämä käyttivät patronyymiä Brusiusson, josta muodostui Brusin.

Latvialainen Reinhold von Ungern – Sternberg (k. 1684) tunnetaan nykyisin Etelä-Karjalassa lähinnä Imatran Neitsytniemen kartanon ja Siitolan lohienkalastamon historiasta. Tällä latvia-laisella vapaaherralla oli aikanaan suurimpia lahjoitusmaita Jääsken kihlakunnan alueella. Häntä on kuvattu tyypilliseksi balttilaiseksi isännäksi, joka kaikin keinoin koetti kartuttaa maaomaisuuttaan.

Aluksi Kuningatar Kristiina soi hänelle näitä korvaukseksi eräistä Liivinmaan tiloista 1650-luvulla. Vielä myöhemmin 1660-luvulla hän sai lisää lahjoitustiloja korvaukseksi omalla kus-tannuksella värväämästään ratsumieskomppaniasta Henkikaartiin, josta valtio oli joutunut hänelle velkaan.

Von Ungern – Sternbergin lahjoitukset kohdistuivat osin myös nykyisen Rautjärven kunnan eräiden kylien alueelle. 1650-luvulla neljännesreduktiossa mainitaan tiloja peruutetun häneltä muiden ohella Hinkkalasta, Jurvalasta ja Pirholasta. Talot oli määrä luovuttaa vuonna 1661.

Kuitenkin edellä viitatus valtion velan vuoksi kyseisenä vuonna von Ungern – Sternberg sai-kin lisää tiloja muiden kylien ohella Hinkkalasta, Jurvalasta, Purnujärveltä, Pirholasta ja Miet-tilästä. Myöhemmin vapaaherran asumakartanohanke sivusi ilmeisesti myös Vähikkälän ky-län omistuksia. Huomattava osa suvun lahjoitusmaista peruutettiin sittemmin valtiolle 1600-luvun lopulla.

Purnujärven hovin muistokivi ja vanhaa talousrakennuksen kivijalkaa.

Purnujärven hovin alkuna oli kuningatar Kristiinan saksalaissyntyiselle majuri Friedrich von Fitinghoffille 21.2.1653 antama suurehko lahjoitus, määrältään parikymmentä tilaa. Kekä-leenmäen, Pirholan, Jälkölän, Hallilanmäen, Hiivaniemen, Vähikkälän, Rautjärven, Korpjär-ven, Purnujärven, Reinikkalan, Valtolan, Kohoniemen ja Tetriniemen kylien talonpojat jou-tuivat myöhemmin perustetun hovin alaisiksi. Sen maat jakautuivat siis Ruokolahden, Raut-järven ja Hiitolan alueelle.

Neljännesreduktiossa Jälkölän ja Hallilanmäen autiotilat palautettiin kruunulle. Majuri Fitinghoff kuoli 1666 ja hänen aikanaan säteriä (< ruots. *säteri*, verosta vapaa aatelistila) ei vielä ollut. Vasta tämän kuoleman jälkeen anoi perillisten amtmanni eli siviilivirkamies vuonna 1666 oikeutta perustaa säteri Purnujärven seitsemälle autiotilalle. Kartano perustettiin todennäköisesti paikalle, joka on tunnettu hovin nimellä Purnujärven kylässä. Hovi toimi mahdollisesti ajoittain voudin asuinpaikkana, mutta itse donataari eli lahjoitusmaan haltija ei siellä ilmeisesti koskaan vierailut.

1600-luvun lopulla kruunulle palautetuista aatelistiloista suuri osa joutui korkeamman upseeriston asuntotiloiksi ja alemmalle päällystölle järjestettiin parhaassa kunnossa olevat talonpoikaistilat. Näistä (sotilas)virkataloista käytettiin ruotsalaisperäistä nimitystä puustelli (< ruots. *boställe*).

Viipurin läänin jalkaväkirykmentin ja ratsuväen palkkatiloja jaettiin myös Jääsken kihlakunnassa ja silloisen Ruokolahden suurkunnan alueelle oli sijoitettu koko majurin komppania. Päällystön ja alipäällystön tiloja oli nykyisissä rautjärveläiskylissä seuraavasti: komppanian päällikön puustelli Juhana Varjuksen tila Miettälässä, vääpelin Martti Parikan tila Viimolassa ja kirjuri Mikko Varjuksen tila Miettälässä ja parturin kisälli Esko Matinpöika Vinterin tila Hallilanmäellä.

Vuonna 1692 majurin puustelli siirrettiin Miettälästä Siitolaan, jolloin Viipurin ja Savonlinnan ratsuväkirykmentin puustelleista nykyisen Rautjärven kylässä oli kornetti Martti Korhosen tila Hallilanmäellä ja profossi eli sotilasvirkamies Pärty Antinpojan tila Kokkolassa.

Sotilaspuustelleja (ratsumestarin-, kapteenin-, luutnantin-, kornetin- ja vänrikintaloja) tehtiin jo vuonna 1687 tyyppipiirroksilla. Rakennukset olivat varsin vaatimattomia. Kuitenkin upseeriston vaatimuksina näissä matalakattoisten rakennusten tuli erotuksena savupirteistä olla savujohtollisia (savupiiput) ja leveillä ikkunoilla varustettuja. Ratsumestarin- ja kapteeninvirkataloissa oli keittiö ja kolme asuinhuonetta sekä vielä erityinen vierastupa, joten se muistutti aikakautensa herraskartanoa.

Rautjärven lahjoitusmaa-ajan tai Ruotsin kauden sotilashistoriasta ei ole säilynyt juurikaan konkreettisia jäänteitä. 1600-luvun rakennuskanta on kokonaan hävinnyt. Paikannimistöä löytyy joitakin viitteitä (vrt. edellä Teperi-nimistö) ja mahdollisesti arkeologiset kenttätutkimukset voivat vielä tuoda esiin aihepiiriin liittyviä irtolöytöjä. Purnujärvellä sijainneen hovin päärakennuksen paikalle on pystytetty muistokivi, johon on hakattu hovin historiallinen aika (1653 – 1905).

30-vuotisen sodan ratsumies eli hakkapeliitta vuoden 1940 postimerkissä.

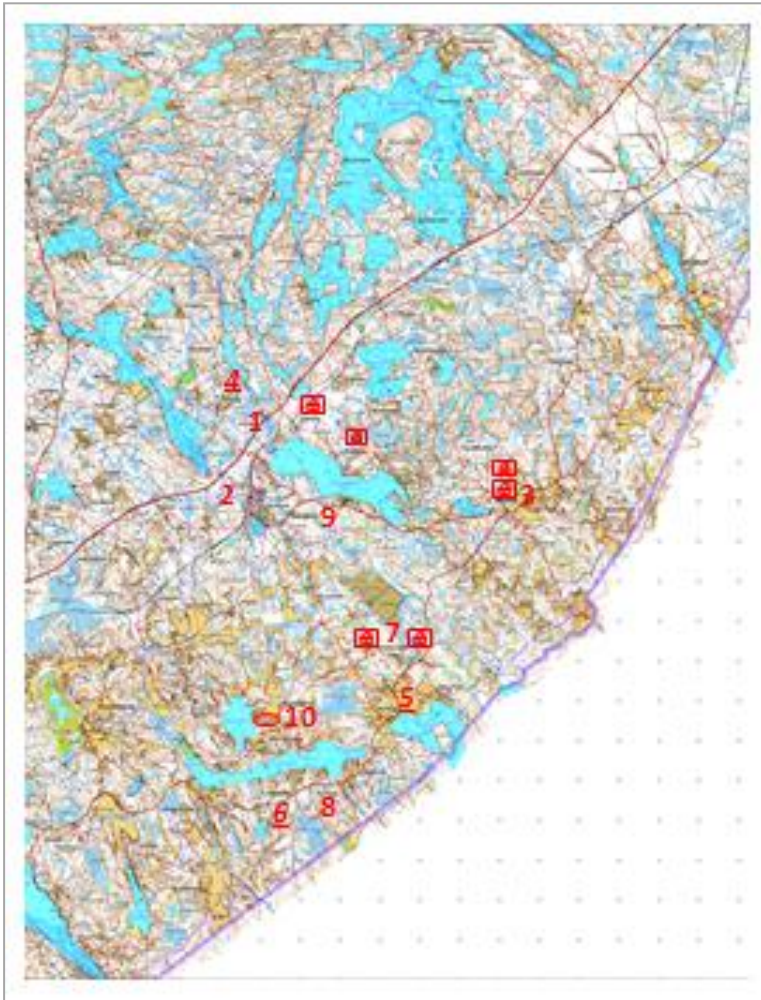
LÄHTEET:

- Huhtanen, Matti (suullinen tiedonanto)
- Kansalaisen karttapaikka / Rautjärvi / Teperi, Teperintie
- Neitsytneimen kartano: <http://www.neitsytneimenkartano.com/historia.html>
- Pelkonen, Arvo: Kontran suku: <http://suvut.genealogia.fi/kontra/kirja.htm>
- Ylönen, Aulikki: Jääsken kihlakunnan historia I vuoteen 1700. Forssa 1957.

KUVAT:

- 11 – 12: Europaeus, Mikko.
- 13: Wikipedia.

3. 1600 – luvun lahjoitusmaa- ja sotilastiloja, karttaliite

Merkkien selitteet:

1. Hinkkala (Ungern – Sternberg)
 2. Jurvala (Ungern – Sternberg)
 3. Miettälä (Ungern – Sternberg)
 4. Pirhola (Ungern – Sternberg x2)
 5. Purnujärvi (Ungern – Sternberg ja von Fitinghoff)
 6. Vähikkälä (Ungern – Sternberg ja von Fitinghoff)
 7. Hallilanmäki (von Fitinghoff)
 8. Hiivaniemi (von Fitinghoff)
 9. Rautjärvi kko (von Fitinghoff)
 10. Korpjärvi (von Fitinghoff)
- kehystetty talo = sotilastila
ellipsi = Teperin tila ja Teperintie

Kursivoidut ja alleviivatut kohteet ovat kyliä, joissa on ollut kahteen samaan tai eri lahjoitukseen kuuluneita tiloja.

Karttapolja: Maanmittauslaitos / ilmaisaineistot.

4. MIETTILÄN KASARMIALUE

Miettilän kasarmialue muodostaa Rautjärvellä ja koko Etelä-Karjalassa ainutlaatuisen rakennus- ja miljöökokonaisuuden. Alueella on useita sotilashistoriallisia käyttökerrastumia ja toisaalta nykyisin myös yksityistä pienasutusta. Se on luokiteltu maakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöksi.

Vanhimmat tiedot sotilaskäytöstä Miettilässä palautuvat jo 1600-luvun lopulle. Näissä yhteisissä mainitaan usein vuosi 1682, jolloin Ruotsin vallan aikana perustettiin Suomen ruotujakolaitos. Tässä järjestelmässä useampi maatila muodosti yhdessä ruodun (< ruots. *rote*), joka varusti sotilaan varusteineen ja aseineen ja järjesti tälle torpan ja vähän viljelysmaata elantoa varten.

Miettilään sijoitettiin 1680-luvulla Viipurin läänin kahdeksasta komppaniasta majurin komppanian puustellit (< ruots. *boställe*) eli sotilasvirkatalot. Komppanian päällikön puustellina oli Juhana Warjuksen tila, kirjurin puustellina Mikko Warjuksen talo, molemmat Miettilässä. Näin jo Ruotsin vallan ajan ensimmäisen vakinaisen sotaväen aikana perusyksikön päällikkö oli sijoitettu tänne.

Sittemmin Suuren Pohjan sodan miehityskauden eli Isonvihan aikaan, erityisesti vuosiin 1718 – 1721 liittyy ilmeisesti perimätietoa, jonka mukaan Miettilässä oli majoitettuna venäläistä sotaväkeä. Pysyviä joukkoja ei kuitenkaan liene ollut eikä mahdollisista miehitysvaiheen tuhoista näytä säilyneen asiakirjalähteitä. Uudenkaupungin rauhassa (1721) Miettilä jäi niukasti Ruotsin puolelle.

Kasarminkangas on säilyttänyt avoimen ilmeensä. Taustalla erottuvana maamerkinä kellarirakennus.

Miettilän kasarmialueen varsinainen vakiintunut historia alkaa 1700-lopulta. Jo Pikkuvihan (1742 – 1743) aikana Miettilä rajakylänä hävitettiin, joten viimeistään Turun rauhassa (1743) jälkeisessä tilanteessa kylän sijainti oli taas Venäjän puolella venäläisessä sotastrategisessä tietoisuudessa. Viimeinen sysäys uuden kasarmialueen perustamiseen tuli Kustaan sodan (1788 – 1790) Värälän rauhassa jälkeen. Tällöin venäläiset ryhtyivät rakentamaan ns. Vanhan Suomen alueelle Kaakkois-Suomen linnoitusketjua, jossa rajalinnoitusten selustaan rakennettiin kasarmeja reserveille.

Miettilän valinta tällaiseksi ”selustakasarmiksi” selittyy tarkemmin kylän asemalla tärkeiden tieyhteyksien risteyksessä: kokonainen jalkaväkipataljoona sijoitettiin varmistamaan Savonlinnan ja Puumalan suuntia ruotsalaisten hyökkäyksen varalta ja turvasi samalla Käkisalmen johto- ja huoltokeskusta. Lähin vastaava kasarmialue oli Ruokolahden Siitolan kylässä Vuoksen varrella.

Miettilän ensimmäisen venäläisen vaiheen rakennuskantaan kuului ainakin esikuntarakennus, talli- ja varastorakenne sekä miehistökasarmi. Näistä 1700-luvun lopun rakenteista ei enää ole jäljellä muuta kuin miehistökasarmin perustuksien ja tulisijan jäänteitä kaivauslöytöinä. Piirustuksia ei niin ikään ole säilynyt, mutta rakennukset olivat tiettävästi samanlaisia kuin Sippolan Liikkalassa.

Kasarmialue jäi kuitenkin Suomen sodan (1808 – 1809) jälkeisessä tilanteessa tarpeettomaksi kun koko Suomi tuli Venäjän vallan alaiseksi. Tässä vaiheessa ilmeisesti vanha rakennuskanta rapistui tai purettiin muuhun käyttöön ja Kasarminkangas-nimi jäi muistoksi joukkojen oleskelusta täällä.

Sotilastoiminta heräsi Kasarminkaalla uudelleen eloon 1800-luvun loppupuolella. Vuoden 1878 asevelvollisuuslailla perustettiin Suomeen oma sotaväki. Asevelvollisuusasian järjestelytoimikunta valitsi Viipurin eli 8. tarkk'ampujapataljoonan 31. reservikomppanian kasarmialueeksi Miettilän, vaikka Jääsen kihlakunnan kruununvouti ja Viipurin läänin kuvernööri pitivät Kirvua parempana sijoituspaikkana. Uudet kasarit rakennettiin lähestulkoon samalle alueelle vuosina 1881 – 1883.

Huvimaja tuo virkistävän tuulahduksen menneen ajan upseerielämän etuisuuksista.

Kasarmialueella oli merkittävä vaikutus Miettilän ja koko Rautjärven aseman vahvistumisessa sekä 1700-luvun että 1800-luvun toimintakausina. Vanhemmassa vaiheessa Venäjän sotaministeriö osti paikallisilta viljelijöiltä rakennuksia varten tarvittavan puutavaran ja rakennustyötä. Haittapuolina olivat korvaukseton metsien käyttö ja hevosten laiduntaminen kylän mailla.

Asevelvollisten kokoamisaluetta olivat Antrea, Jääski, Joutseno, Ruokolahti, Rautjärvi, Kirvu, Käkisalmi, Kaukola, Hiitola, Kurkijoki ja Parikkala sekä Ilmeen ja Tiurulan kappeliseurakunnat. Kesäisin reserviläisiä oli keskimäärin 340, mikä vilkastutti Miettilän elämää.

1800-luvun sotilastoiminta Miettilässä toi kylälle taloudellista hyötyä. Ensin rakentamisvaihe, sitten kasarmialueen ja reserviläisten huolto työllisti paikallisia ja muualta tulleita ammattimiehiä, toi kauppa-asiakkaita ja mahdollisti talollisten pienmyyntiä ja kyydityspalveluita.

Kasarmialueen toiminta lakkasi kuitenkin vain parin vuosikymmenen jälkeen ensimmäisellä sortokaudella vuonna 1901, jolloin Suomen sotaväki lakkautettiin. Kasarmialue kuului kuitenkin valtiolle ja siitä pidettiin huolta, rakennukset mm. katettiin päreillä uudelleen vuosina 1908 – 1909. Rakennusten siviilikäyttö yleistyi ja esimerkiksi nimismies J.A. Viskari asui ja piti toimistoaan entisessä komppanianpäällikön asunnossa jo 1905 – 1916.

Rautjärvellä ei taisteltu vuoden 1918 sodassa, mutta siihen osallistui vapaaehtoisina 360 miestä, joista taisteluissa kaatui 32. Kasarmialueella toimi lyhytaikaisesti itsenäisen Suomen sotilasvankila vuosina 1918 – 1919, jolloin Miettilässä säilytettiin punavankeja. Vankien kerrotaan rakentaneen kylään navettoja, kuokkineen ns. Myrän soita ja kunnostaneen peltoja. Muu-

tamia paikkakuntalaisia sai työtä vanginvartijoina. Vankila siirrettiin kuitenkin pian Joutsenon Konnunsuolle ja sittemmin Ilmajoelle.

1920-luvulla Kasarminkankaan toiminta muuttui sotilaallisesta enimmäkseen siviilihallinnolliseksi ja rakennusten sekä maa-alueen omistus valtiolta kunnalle. Rautjärven kunta siirsi hallintonsa vuonna 1922 kirkonkylästä kasarmialueelle. Komppanianpäällikön talo alkoi toimia kunnantalona.

Paikallinen suojeluskunta käytti vielä sairashuonetta ja aretirakennusta ja teki myös vuonna 1939 suojeluskuntatalon vanhan kasarmirakennuksen hirsirunkoa käyttäen, joka kuitenkin tuhoutui sota-aikana venäläisten tykistökeskityksessä 4. – 5.1941. Kansanhuolto oli sijoitettu kasarmialueelle ja vuonna 1940 ja suojeluskuntatalon tilalle valmistui sodan jälkeen pitkälti kansalaiskeräyksenä ja lakkautettujen suojeluskuntien varoilla terveystalo. Alueelle tuli myöhemmin myös paloasema. Uudeksi nimitykseksi vakiintui Kuntala. Kunnallistoiminnot säilyivät täällä vuoteen 1973, jolloin Rautjärvi ja Simpele yhdistyivät. Kun Simpeleestä tuli kunnalliskeskus, kasarmialue alkoi hiljentyä.

Miettilän kasarmialueella on kuitenkin pidetty sitkeästi yllä sotilasperinteitä. Vuodesta 1983 vanha sairastupa on toiminut esittelykäytössä, johon on sijoitettu Kollaa-museo talvisotaa, Simo Häyhää rajaseutua ja sota-ajan siviilielämää esittelevine näyttelyineen. Entiselle terveystalolle on vakituisen yksityisen asuinkäytön lisäksi sijoitettu vuonna 2001 Rautjärven kotiseutunäyttely esineistöineen.

Kasarmialueen nykyisyys esiteltynä opastaulussa.

Kesällä 2014 Miettilän Nuorisoseuran ja yhteistyökumppanien voimin järjestettiin uusi Kollaus-päivä, jonka ohjelmassa oli mm. esitelmää sotahistoriallisista aiheista, opastuksia, draama-esityksiä Kuntalan vaiheista, kalusto- ja tark'ampuja-esittelyjä ym. Miettilän kasarmialueen olemusta kuvaa historiallisesti selvästi jaksottaisuus, mutta alueen tietystä hiljaiselosta huolimatta sen rakennuksiin, ympäristöön ja elävöittämiseen näyttää kohdistuvan nykyhetkessäkin ainakin ajoittaista huomiota.

Paljon nähnyt entinen sairastupa, Kollaa-museo, lienee alueen tunnetuin rakennus. Se sisältää myös aitoa esineistöä.

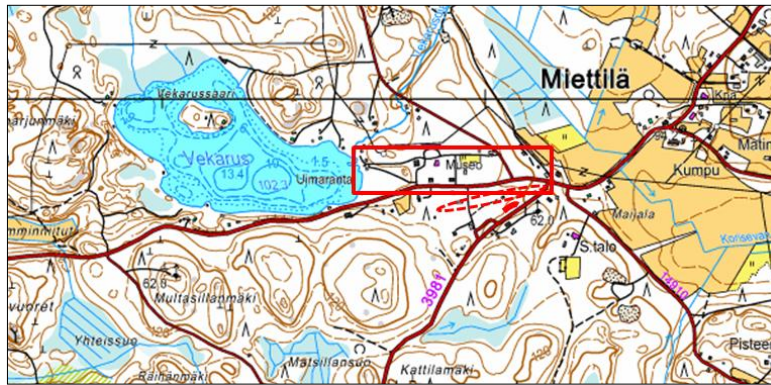
LÄHTEET:

- Etelä-Karjalan museot / Kollaa [<http://www.etelakarjalanmuseot.fi/kollaa>]
- Lankinen, Heikki (suullinen tiedonanto)
- Luumi, Kari (suullinen tiedonanto)
- Luumi, Simo (suullinen tiedonanto)
- Lääperi, Mari: Miettälän kulttuurikylä nostaa sotahistoriaa esiin. Imatralainen 2.6.2014. [<http://www.imatralainen.fi/artikkeli/220697-miettilan-kulttuurikyla-nostaa-sotahistoriaa-esiin>]
- Matikka, Jyrki: Rautjärvi – rajakunta. Mikkeli 1996. Miettälä Kollaus – tapahtuma on Vimeo. 29.8.2014. Internet-videoklippi. J.-P. Natunen. [<http://vimeo.com/104701441>]
- Vilikko, Jaakko ja työryhmä Häyhä, Matti, Häyhä, Olli, Innala, Jorma, Lankinen, Helena, Lyytikäinen, Aino (toim.): Miettälä – kotikyläni. Lappeenranta 1995.
- Vuori, Pertti: Saimaan Salpa. Ruokolahden – Rautjärven – Simpeleen – Ilmeen suojeluskuntien ja Lottien historiaa. Vapaussodan Imatran seudun perinneyhdistys ry. Imatra 2.p. Imatra 2002.
- Väänänen, Kalle: Vainotien vartijat. Etelä-Karjalan maanpuolustushistoriaa. Näköispainos. Viipurin suojeluskunta- ja Lotta Svärd- piirin perinnekilta ry. Helsinki 1999.

KUVAT:

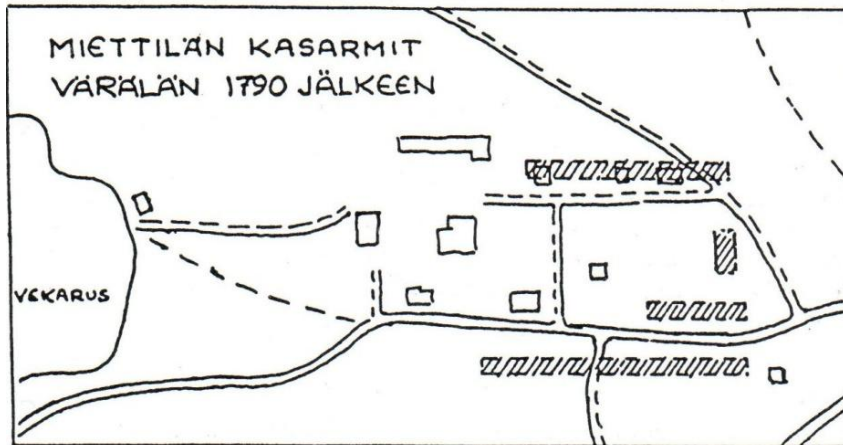
- 14–17: Europaeus, Mikko.

4. Mietttilän kasarmialue, karttaliite

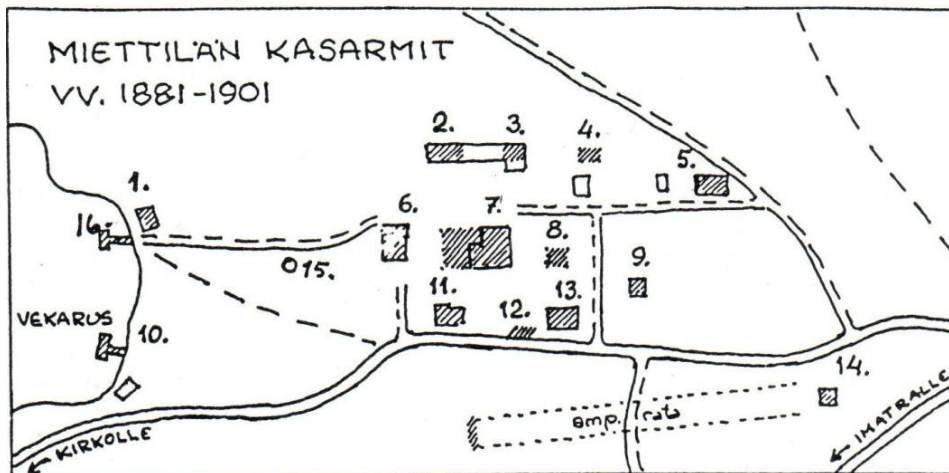
Merkkien selitys:
 punainen neli =
 kasarmialueen raja
 punainen katkoviiva =
 vanha ampumarata

Karttapohja: Maanmittauslaitos / ilmaisaineistot

Asemapiirros Mietttilän Kasarminkankaasta 1700-luvun lopulla. Kartta Jorma Innalan artikkelista teoksessa Vilkkonen et al. (toim.): Mietttilä – kotikyläni (1995).

Vuoden 1835 ja 1836 mittauksen perusteella on Gustaf Ladaun vuonna 1839 piirtänyt Mietttilän (Mjetttilä) kartan Ruokolahden (Ruokolax) kuvaan karttaan rakennukset on varjostettuina sijoitettu Ladaun karttaan. Tähän karttaan on piirretty Värälän rauhasta 1790 jälkeen Mietttilään rakennetut kasarmit. Ylläolevaan kuvaan karttaan rakennukset on varjostettuina sijoitettu Ladaun karttaan seuraten. Pohjoisin rakennus lienee ollut varasto- ja tallirakennus, pohjois-eteläsuunnassa oleva pieniin rakennus esikunta ja muut miehistokasarmeja.

Mietttilän 1800-luvun lopun kasarmivaiheen asemapiirros selityksineen. Kartta Jorma Innalan artikkelista teoksessa Vilkkonen et al. (toim.): Mietttilä – kotikyläni (1995).

Karttamme esittää 31. reservikomppanian vv. 1881-83 rakennettujen kasarmien sijainnin. Numeointi selvittää rakennuksien tarkoituksen seuraavasti:

1. Sauna ja uimahuone. - 2. Talli ja kärryväjä. - 3. Arestihuone. - 4. Käymälä. - 5. Sairashuone. - 6. Komppanianpäällikön asunto. - 7. Kasarmi. - 8. Keittiö ja ruokailukatos. - 9. Kellarit. - 10. Uimalaituri. - 11. Väepelin asunto. - 12. Kasarmin portti. - 13. Varushuone. - 14. Ruutikellari. - Ampumarata on merkitty karttaan erikseen. Kauppias Mieloselta ostettu toinen ampumarata sijaitsee Vilkon ja Variksenkylän teiden välissä itä-länsi-suunnassa, ampumaväli Viikontien laidassa suunnitteen seuratalon tasalla.

5. POMMITUKSET, ILMATORJUNTA JA MAATULITUKSET

Nykyisen Rautjärven kunnan eteläosan, ns. kanta – Rautjärven alueella talvi- ja jatkosodan suurimpia vaaratilanteita erityisesti siviiliväestölle aiheuttivat ilmapommitukset, kohtuullisessa määrin jatkosodassa myös rajan takaa tullut maatulitus (tykistö- ja kranaattituli). Suoraan alueelle kohdistuneisiin puolustustoimiin kuuluikin eri puolilla pitäjää maasta käsin tapahtunut ilmavalvonta ja ilmatorjunta, laajemmalle Kannaksen sotatoimialueelle suuntautui myös sotilaslentotoimintaa.

Talvisodassa pommitukset keskittyivät Rautjärven rautatieaseman (myöhempi Asemansetu) ja kirkonkylän tienoille. Mitä ilmeisimmin pommitusten tarkoituksena oli tuhota rautatie ja pommittaa junia. Pommituksia kokoneiden paikallisten ihmisten muistitiedossa esiintyy selkeitä kokemuksia ja muistoja näistä vaiheista. Yleisen käsityksen mukaan sota-aika muutti ratkaisevasti arkielämää.

Tyypillisesti on muisteltu esimerkiksi sotavalaistuksen ja maastoutumisen määräyksiä ja ohjeita pimennyksistä ja naamioitumisesta (mm. musta rullaverho, valkea lakana), asemalle puhelimella saapuneen ilmavaaratiedon ilmoittaminen riiputettavaa rataa kolistamalla, asemalaiturin eteläpäähän ratapenkan pommisuoja ja ulkoilmassa hankeen heittäytyminen lakanasuojassa. Yleisesti ns. sotavalaistukseen kiinnitettiin huomiota ja siihen liittyi monenlaisia varautumistoimenpiteitä. Käytäntönä oli myös ajattaa junat metsätaipaleelle suojaan pääradalta ilmahälytysten ajaksi.

Talvisodassa Rautjärvi oli rintamalinjojen taustalla, mutta sai osansa pommituksista. Ne olivat kuitenkin hajanaisia eivätkä aiheuttaneet paikkakunnalla suuria tuhoja tai ihmishenkien menetyksiä.

Valo- ja raketipommeja pudotettiin Rautjärven aseman alueelle, jolloin ainakin ns. Rintalan talon (Rautjärventien – Puusepänkadun risteys) halkokuuri paloi osumasta. Uhkaavin tilanne lienee ollut kirkonkylällä yleisesti muistettu vuoden 1939 joulupäivän ilmapommituksen vaara joulukirkon loppumisen aikaan. Venäläiskoneet lensivät kirkon yllä niin suurina laivueina, että näkyä on silminnäkijähavaintojen mukaan kuvattu jopa ”peltitaivaaksi, jonka Stalin uhkasi rakentaa Suomen taivaan ylle”. Pommien pudotuksia ei kuitenkaan tällä kertaa tapahtunut ja tilanteesta selvittiin.

Rajakylistä ainakin Miettälässä ilmatoiminta oli suhteellisen vilkasta ja ilmapommeja putosi umpimähkään silloin tällöin. Myös Purnujärvellä on muisteltu, että koulunkäynti piti lopettaa pommitusten takia ja viimeisenä koulupäivänä askarrettiin kaasunaamareita hiilestä ja sideharsosta.

Kanta-Rautjärven ja Simpeleen väliin jäävän Laikon suunnalla Kurikkamäenkankaalla toimi talvisodan aikana lentolaivue 14. Kenttä mainittiin joskus myös Ilmeen kenttänä. Tämän sotahistoriallisen selvityksen ydinaluerajauksen ulkopuolelle jäävän kentän vaiheita ja laivueen toimintaa on käsitelty tarkasti paikallishistoriassa (Vilkkö 1998). Laivue osallistui torjunta- ja suojauslentoihin talvisodan Vuokselan ja Tienhaaran lohkoilla jokseenkin pienin menetyksin.

Laikon lentokenttä oli vihollisen etsimä kohde. On kerrottu jopa propagandaääni Moskovan Tiltun vakuuttaneen pariinkin kertaan kentän löytyvän. Kuitenkin kentänhuoltojoukkueen toiminta (mm. kenttälakaisut, naamiointi, pimennykset, koneiden valejäljitelmat Hiidenjärven jäällä), alueen maantiede ja laivueen pääsääntöisesti pimeällä tapahtunut lentotoiminta vaikuttivat säilymiseen. Joitakin lentopommeja osui oletettuna kohteena olleen junaradan tuntuun, mutta ainoastaan yksi pommi sai välillisellä vaikutuksella aikaan Laikon aseman tulipalon, joka kuitenkin sammutettiin.

Etenkin Neuvostoliiton ilmatoiminta on vaikuttanut Rautjärven alueella suunnittelemattomalta. Pommitukset ajoittuvat kesään 1941. Ratapenkkoihin osuneet pommit, ratapihan eteläpäähän, Vaaherjoen törmään, rautatien läheiseen metsikköön tai edes asutuksen välittömään läheisyyteen (Björkmanin talon piha, Konnalammesta Tulilampeen virtaava joki) osuneet pommit eivät silti aiheuttaneet juurikaan vahinkoa. Pommikuoppa joessa saattoi jopa parantaa vedenhankintaa.

Kokkolan kylän suunnalla kesällä 1941 on mainittu vakavana tapauksena yöaikaan tapahtunut ilmahyökkäys, jolloin 12 venäläisten konetta yritti tuhota keskellä kylää sijainneen it-patterin. Muhamäen ns. Kärmeellä taas toimi jo talvisodan aikaan kunnan ainut ilmavalvonta-asema, joka tuhoutui jatkosodassa tykkituloissa 5.7.1941. Loppusodan ajan tähystettiin viereisen navetan katolta.

Muistomerkille vievät komeat portaat.

Hallilanmäen it-tykki on italialaista tekoa.

Ilmavalvontamuistokivi Muhamäen Kärmeellä.

Kärmeän vanha talo. Navetta on jo poissa.

Suurimpana vihollisen tappiona pitäjän keskusalueella oli venäläisen pommikoneen pudottaminen 20.7.1941. Toisen käden paikallisen lähteen kautta kulkeutuneen silminnäkijätodistuksen mukaan vihollislentue tuli Savonlinnan suunnasta ja oli jo ohittamassa paikkaa, kun suomalaiset avasivat tulen. Sen jälkeen koneet kääntyivät takaisin ja torjuntatulen osuman saanut johtokone putosi Rautjärveen. Tilanne ei jatkunut, sillä tämän jälkeen muut koneet palasivat omalle puolelleen.

Kone nostettiin vielä saman kesän ylös ja kuljetettiin lentokonetehtaalle. Tapausta on selvitetty myöhemmin yksityiskohdiltaan. Kone putosi Luuminniemen edustalle Kokkolan kylän ja kirkon välille. Neljä omaa miestä haavoittui konekiväärien tulesta. Myös lentäjän tiedot ja konetyyppi on saatu selvitettyksi. Lentäjä on haudattu järven pohjoispuolelle ja vähäisiä koneen paloja säilynyt.

Koska tapaus oli merkittävä sodan kannalta, koneen pudottanut ja os palkittiin teosta. Paikallinen 132. kevyt patteri sai ilmatorjuntakonekiväärin lisävarustukseen ja 8. Divisioonan komentaja everstiluutnantti Aaro Pajarin kävi paikan päällä tervehdyskäynnillä heinäkuussa 1941.

Purnu- ja Rautjärven välille Hallilanmäelle oli heinäkuussa 1941 sijoitettu Imatralta siirretty kevyt ilmatorjuntapatteri. Vuonna 2013 samalle paikalle tuotiin 20 mm ilmatorjuntakanuuna ja samalla paljastettiin paikallinen ilmatorjuntajoukkojen muistomerkki. Tässä yhteydessä on todettu sotapäiväkirjoihin perustuen Rautjärven ilmatorjuntajoukkojen saaneen kesällä 1941 ainakin kuusi varmaa pudotusta.

Kesän 1941 hyökkäysvaiheen tuhoja Rautjärvellä arvioitaessa Mietttilän suunta rajan tuntumassa näyttää kärsineen eniten suoran maatulen aiheuttamista taloudellisista vahingoista. Näihin liittyen on tilastoitu noin 16 tuhotapausta, joista pahin oli Mietttilän suojeluskuntatalon tuhoutuminen tykkituloissa. Joukossa on useita kranaattiosumia, jotka ovat vaurioittaneet tai tuhonneet taloja tai erilaisia talousrakennuksia vähintään osittain ja aiheuttaneet myös metsä- ja viljelystuhoja. 18. Divisioonan eli ns. Pajarin huoltotie jouduttiin jopa rakentamaan kokonaan uutena kapulasiltoja soilla käyttäen kun tänne kohdistunut tykkitulo esti Mietttilän kylän kautta kulkemisen. Raja-alueen evakuointi selittää henkilövahingoilta välttymisen, sijainti rajan pinnassa taas kohteena olemisen.

Jatkosodan asemasodan (joulukuu 1941 – kesäkuu 1944) aikana ja perääntymisvaiheessa (1944) Rautjärvi säästyivät suorilta sotatuhoilta. Asemalla tapahtui kuitenkin 7.1.1942 junaonnettomuus ratapihan pohjoispäässä. Kaksi tavarajunaa, jotka tulivat vastakkaisista suunnista, epäonnistuivat kohtaamisessaan ja etelän suunnasta tullut juna ajoi pohjoisesta tulleen, jo seisonen junan päälle. Sota-ajalta on myös säilynyt arkistokuva palavasta junavaunusta asemalla. Kyse lienee näissä vielä erillisistä tapauksista eikä ole selvillä oliko näillä jokin yhteys mahdollisiin alueen sotatoimiin.

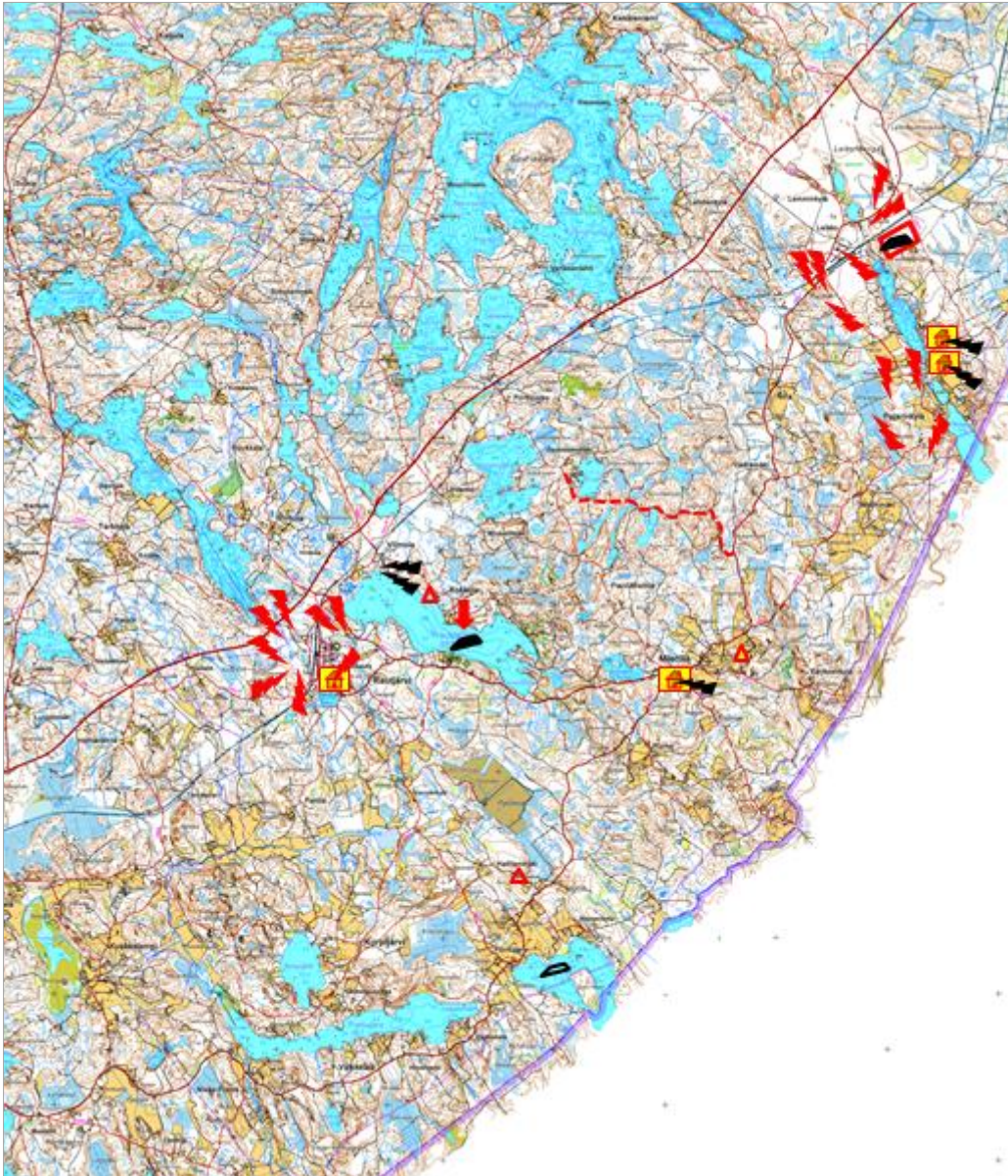
LÄHTEET:

- Ilomantsin Museosäätiö / Ilomantsin valokuva-arkisto
[http://www.kantapuu.fi/imageinfo.php?id=74521&view=lres&prms=s_start%3D40%26s_fulltext%3Drautj%25E4rvi%26s_org%3D0&from=searchal]
- Majuri, Eero (toim.): Ristikirkko ja rautatie. Rautjärven kirkon ja asemanseudun vaiheet. Imatra 2004.
- Matikka, Jyrki: Rautjärvi – rajakunta. Mikkeli 1996.
- Rautala, Ari: Karjalan kannaksen takaisinvaltaus kesällä 1941. Jyväskylä 2004.
- Salomaa, Vesa: Sunnuntaiajelu Suuren isänmaallisen sodan kohteisiin kanta-Rautjärvellä. Versio H 4.10.13. (12-sivuinen 19.7.2013 päivätty käsikirjoitusluonnos)
- Rautjärven Hallilanmäki sai sotamuistomerkin. Etelä-Saimaa (internet).
[<http://www.esaimaa.fi/Online/2013/09/16/Rautj%C3%A4rven+Hallilanm%C3%A4ki+sai+sotamuisto+merkin/2013116276258/4>]
- Tyrkkö, Jukka: Pajarin poikien tie Rautjärveltä Rajajoelle I. Taistelutoimet menetetyillä alueilla. Kansa taisteli 6 /1977. (kopio)
- Waris, Helinä (suullinen tiedonanto Asemansedun kulttuurihistoriallinen selvitys)
- Vilkkö, Jaakko ja työryhmä Hallikainen, Leena, Häyhä, Kerttu, Naapuri, Voitto, Sihvonen, Hanna, Suutari, Otto, Tiippana, Sirke (toim.): Rajaristin kylät. Lappeenranta 1998.
- Vilkkö, Jaakko ja työryhmä Häyhä, Matti, Häyhä, Olli, Innala, Jorma, Lankinen, Helena, Lyytikäinen, Aino (toim.): Miettälä – kotikyläni. Lappeenranta 1995.
- Willimiehen jäljillä, Rautjärvi / Kärnäen ilmavalvonta-asema:
<http://willimiehenjaljilla.blogspot.fi/2013/10/rautjarvi-karnaen-ilmavalvonta-asema.html>

KUVAT:

- 19 – 22: Europaeus, Mikko.

5. Pommitukset, ilmatorjunta ja maatulitukset, karttaliite

Karttapohja: Maanmittauslaitos / ilmaisaineistot.

Merkkien selitteet:

punainen salama = ilmapommi

musta salama = tykistö- tai kranaattitulen osuma

punainen nuoli alas + täytetty musta vinoraita = venäläisen hävittäjän pudotuspaikka
kehystetty talo keltaisella pohjalla = tuhoutunut rakennus

punainen kärkikolmio = ilmatorjunta-asema

avoin musta vinoraita = Hiijärven valelentokonejäljitelmiä

punainen katkoviiva = Pajarin 18. Divisioonan huoltotie

punainen vinoneliö + täytetty musta vinoraita = Laikon lentotukikohta (lentolaivue14)

6. EVAKUOINTI

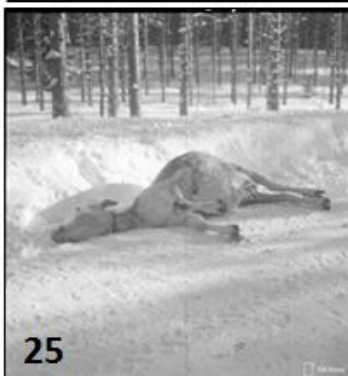
Talvi- ja jatkosodasta koitunut käänntekevin seuraus siviiliväestölle oli evakuointi. Siihen on liittynyt ja liittyy yhä asiakirjalähteiden ohella runsaasti muisti- ja perimätietoa. Myös Rautjärveltä on tätä aineistoa, johon tuo omat erityispiirteensä kunnan asema valtakunnan rajalla. Se aiheutti evakuoinnin kolmessa aallossa, kun täällä myös jatkosodan hyökkäysvaihe edellytti siirtoja.

Talvisodan evakuointi alkoi 13.3.1940 kun Moskovan rauhanteosta oli ilmoitettu. Tässä vaiheessa rintamalinjojen ja uuden rajan väliseltä alueelta oli siirrettävä vielä yli 100 000 ihmistä, kymmeniä tuhansia eläimiä ja valtavan aineellinen omaisuus kanta – Suomen puolelle lyhyessä ajassa. Etelä-Karjalassa järjestelyjä tosin helpotti hieman kolme rautatietä maan tiheimmässä rautatieverkossa.

Rautjärvellä Kiiskisen, Variksenkylän, Vilkon ja Peusanmäen evakuointi aloitettiin heti. Muisakin kylissä saatiin evakuointimääräys, mutta sitä lykättiin rajapäselvyyksien takia. Sijoituskunnaksi rautjärveläisille oli osoitettu Hausjärvi. Ensi etappi esimerkiksi Miettilän ja Pajarin koulupiirien evakoille oli Ruokolahti. Pääreitti karjankuljetuksessa kulki Etelä-Savon kautta Hämeeseen.

Hajontaa evakkopaikkakunnissa kuitenkin oli; esimerkiksi Korpjärven ja Salohaakanalan kylistä evakuoidut kuljetettiin Lahteen ja siitä etelään akselille Riihmäki – Orimattila. Evakkomatkan pääte-pisteenä oli Kirvun pitäjän sijoituskuntia: Orimattila, Mäntsälä, Myrskylä ja Viljakkala. Lopulliset sijoitukset ja asutustilojen muodostaminen jäi kesken jatkosodan alkamisen vuoksi.

Rautjärven keskusalueella evakkojen vaellus aiheutti jatkuvan kaksi viikkoa kestäneen vaelluksen ja monenlaisia vaikeita tilapäisjärjestelyjä. Paikallisen rovasti Salomaan muistelmassa (Vilko 1995) on kuvattu kirkonkylältä näiden mittakaavaa: esimerkiksi kirkkoon oli majoitettu 1000 rintamalta tullutta työvelvollista, tykkiosasto ja 400 hevosta metsään Yläpappilan taakse, ja toinen joukko Purnujärven tien varressa apteekin alueelle. Hevosia ja ihmisiäkin täytyi juottaa avannoista kun kaivovesi ei riittänyt, tien varret täyttyivät tavaroista, paperiset viljasäkit vettyivät jne.

Evakkomatkan pysähdyttäviä hetkiä Ilmeeltä (23,24,26) ja Rautjärveltä (25). TK-kuvaajat yltyivät joskus runollisiksi alkuperäiskuvateksteissä: "Vaeltavan karjalais-neitosen katseesta kuvastuu vakaa usko tulevaisuuteen."

Satoja evakkoja kulki paikallisesti pääreittiä Miettälä – kirkonkylä – asema. Rautatieasemalta ihmiset ja karja jatkoivat eri puolille Suomea. Yöpymiset tapahtuivat kaikissa mahdollisissa yksityismajoituksissa, lisäksi kirkolla mm. Pitäjätuvalla ja Alapappilan perheen- eli väentuvassa.

Erityistä räsitusta koitui karjan hätäteurastuksista, joita on muisteltu useissa yhteyksissä. Esimerkiksi Kalpion sarain (navetan parvi), Hackmanin riihen katos, pappilan riihen edusta, Hinkkasen kaupan pihapiiri ja monen muun talon piha toimivat karjan teurastuspaikkoina. Monesti eläimiä uupui myös matkan varrella pakkaseen, kuten lukuisia lehmiä Metsäkylän Suomäellä. Laikon suunnalla työvelvolliset teurastivat karjaa. Perheitä jakautui asemapaikoissa säästääkseen karjaansa, sillä junaa sai ottaa vain kaksi lehmää kustakin talosta. Junakuljetuksissa näiden kanssa jouduttiin usein umpi- eli ”härkävaunuihin”.

Jatkosodan hyökkäysvaihe vuonna kesällä 1941 edellytti rajaseutujen evakuointia, joka koski kaiken kaikkiaan noin 45 000 henkilöä. Tämä tarkoitti myös Moskovana rauhassa (1940) jäljelle jääneen Rautjärven Neuvostoliittoon rajautuvan osan tyhjentämisen siviileistä. Tähän oli tosin alettu valmistautua eri tavoin jo keväällä 1940. Kaakkoisrajalla oli tehty myös laajoja linnoitustöitä.

Evakuointi alkoi 20.6.1941 ja tässä vaiheessa se koski siis vain osaa rautjärveläisistä; osa ei ollut enää palannut entisille asuinsijoilleen tai niiden tuntumaan välirauhan aikana. Ilmoitus Rautjärven evakuoinnin päättymisestä Saimaan suojeluskuntapiiriin saapui 24.6. Puumalasta oli ilmoitettu 1850 rautjärveläistä toimitettaviksi eteenpäin, sijoituspaikkoina ainakin Virtasalmi ja Haukivuori Etelä-Savossa. Tilastoiduksi siirroiksi tuli myös mm. 75 000 kg viljaa sekä 1500 lehmää ja 124 sikaa.

Kolmas ja lopullinen evakuointi aloitettiin vasta Neuvostoliiton suurhyökkäyksen (9.6. – 15.7.) alettua ja johdettua läpimurtoon kesällä 1944. Se oli tosin suunniteltu jo vuonna 1943, mutta suunnitelmaa ei ehditty toteuttaa. Ajankohtaan liittyi kaoottisuutta, kuten sotilaskarkuruutta. Palanneita on Rautjärvellä laskettu vuoteen 1944 mennessä olleen 1880 henkeä, joka oli 79,2 % evakkoon lähteneistä. Se oli Jääsken kihlakunnan maalaiskunnissa suunnilleen keskitasoa.

Rautjärven lähiseudulla vaihe huomattiin sotilasliikenteen vilkastumisena etenkin Hiitolan tiellä ja pian Kannaksen suunnasta nousi evakkotulva. Paikallisesti talojen heinäurmia varattiin runsaasti evakkokarjalle. Ilmeen tien risteyksessä sotapoliisit tarkastivat sotilasajoneuvoja ja sotilaiden papereita. Täällä saatiin joitain sotilaskarkureita kiinni, jotka toimitettiin suojeluskunnan esikuntaan Miettälän Kasarminkankaan sairastupaan (nykyinen Kollaa-museo).

Itä-Miettälän evakuointi oli kiireinen kun vuoden sato yritettiin saada rajan Suomen puoleiselle alueelle. Tässä onnistuttiin talkoilla ja Is-komppanian ja armeijan kuorma-autojen avulla.

27
Sotakuvaajat seurasivat talvisodan evakuointia Rautjärvellä 16.3.1940.

Syyskuussa 1944 asetettiin suunnittelukomitea kiireellistä asutustoimintaa varten. Komitean tuloksena oli ns. maanhankintalaki, joka hyväksyttiin toukokuussa 1945. Siihen liittyi oleellisesti siirtoväen sijoitussuunnitelma, joka oli laadittu niin, että pitäjä- ja kyläyhtenäisyys pyrittiin mahdollisuuksien mukaan säilyttämään. Toisena periaatteena oli pyrkiä pitämään pitäjien keskinäinen asema ja sijaintisuhde etelä-pohjoissuunnassa. Periaatteet eivät täysin toteutuneet.

Rautjärven evakkojen sijoituspaikkakunnat olivat Jääsken kihlakunnan muiden maatalousvaltaisten alueiden (Vuoksenranta, Antrea, Kirvu) tapaan kanta – Suomessa enimmäkseen maa-seutupitäjiä. Lopullisesti vasta vuoden 1945 syksyllä valmistuneen ja seuraavana vuonna vauhtiin päässeän sijoitussuunnitelman mukaan evakuoitu Rautjärvi asutettiin kylittäin seuraaviin kuntiin: Ruokolahti (Iso – Ilmee: Koskenkylä, Hynnillä, Vanha – Ilmee, Miettillä), Sulkaava (Iso – Ilmee: Metsäkylä, Salokylä), Juva (Siisiälä, Lankila, Korpjärvi, Iso – Ilmee: Keskekylä), Puumala (Haakanala, Purnujärvi), Rautjärvi (Vähikkälä, Hiivaniemi).

Sodan jälkeen siirtoväen elämään kuuluivat useat muutot evakuoinnin ja sijoittamisen jälkeenkin. Ratkaiseva vaikutus Rautjärven tulevaisuudelle olivat sotavuosien aluemenetykset: yli 40 % kunnan pinta-alasta. Kylistä Iso – ja Vanha – Ilmee, Hynnillä, Siisiälä, Lankila menetetttiin kokonaan. Osia myös Miettillän, Korpjärven, Haakanalan, Purnujärven ja Vähikkälän kylistä jäi rajan taakse.

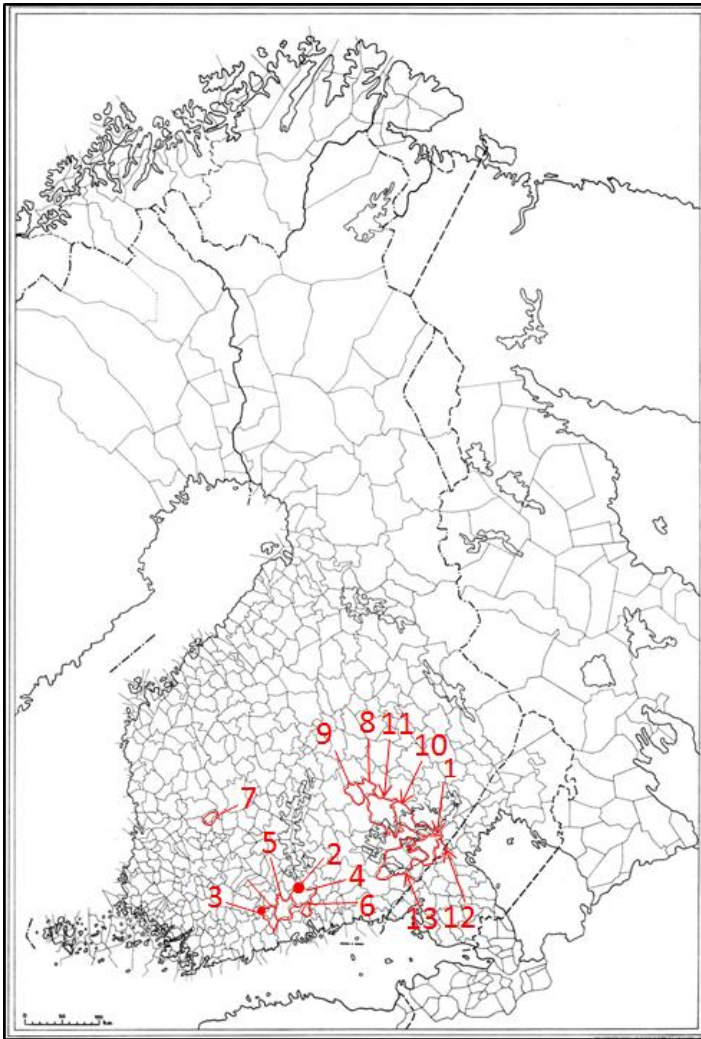
LÄHTEET:

- Majuri, Eero (toim.): Ristikirkko ja rautatie. Rautjärven kirkon ja asemanseudun vaiheet. Imatra 2004.
- Paappa, Eero & Ropponen, Jari: Jääsken kihlakunnan historia III 1860 – 1980. Pieksämäki 1992.
- Veteraanien perintö:
 - jatkosota / siirtolaisten paluu kotiseuduilleen
<http://www.veteraanienperinto.fi/vepe/index.php/fi/jatkosota-siviilit/siirtolaisten-paluu-kotiseuduilleen>
 - kertomuksia / siviiliväestön kertomuksia / talvisodan evakuoinnit
http://www.veteraanienperinto.fi/suomi/Kertomukset/siviili/talvisota/talvisodan_evakuoinnit.htm
- Vilikko, Jaakko ja työryhmä Hallikainen, Leena, Häyhä, Kerttu, Naapuri, Voitto, Sihvonen, Hanna, Suutari, Otto, Tiippana, Sirke (toim.): Rajaristin kylät. Lappeenranta 1998.
- Vilikko, Jaakko ja työryhmä Häyhä, Matti, Häyhä, Olli, Innala, Jorma, Lankinen, Helena, Lyytikäinen, Aino (toim.): Miettillä – kotikyläni. Lappeenranta 1995.

KUVAT:

- 23 – 27: SA-kuva.

6. Evakuointi, karttaliite

Karttapohja: Suomen Perinneatlas.

Merkkien selitykset

1. Ruokolahti
2. Lahti
3. Riihimäki
4. Orimattila
5. Hausjärvi
6. Myrskylä
7. Viljakkala
8. Haukivuori
9. Virtasalmi
10. Sulkavala
11. Juva
12. Rautjärvi
13. Puumala

Nuolet osoittavat Rautjärven evakoiden lopulliset sijoituskunnat (1945).

7. TIEDUSTELU- JA KAUKOPARTIOTOIMINTA

Rautjärven kirkonkylä toimi talvi- ja jatkosodan välisenä aikana yhtenä salaisista tiedustelu- ja kaukopartiotoiminnan tukikohdista. Toiminta ei kohdistunut kunnan alueelle eikä sen välittömään läheisyyteen. Tästä huolimatta sitä voidaan pitää Päämajan yhteyksien, tiedustelulla saavutettujen tulosten ja ilmiön arkaluontoisuuden takia paikallisesti merkittävänä sotahistorian erikoispiirteenä.

Keväällä ja kesällä 1940 yleiseurooppalainen tilanne, mm. Tanskan ja Norjan saksalais miehitys ja toisaalta Neuvostoliiton painotus Baltiassa aiheuttivat huolta Suomessa. Moskovan rauhahan (1940) jälkeisessä tilanteessa ryhdyttiinkin uhan alla rakentamaan Salpalinjaa ja armeija koulutti aiemmin palveluksesta vapautettuja miehiä. Kun maailmalta kantautui huhuja Neuvostoliiton mahdollisesta hyökkäyksestä Suomeen, lisäsi tämä ajantasaista tiedontarvetta arkaluonteisista sotilasasioista.

Päämajan tiedusteluosasto jatkoikin talvisodan jälkeistä itänaapurin tiedustelua myös Viipurin alatoimistossa, joka siirrettiin nyt Lahteen. Sillä oli toimipisteet Lappeenrannassa ja Rautjärvellä. Rautjärven tiedustelijoiden tukikohta toimi Rautjärven yläpappilassa, nykyisessä seurakuntakodissa. Alatoimiston tehtävänä oli tiedustelu Kannaksen suunnalla ja sen toiminta luonnollisesti salaista. Alatoimistoja oli ympäri maata, joten mitenkään erityisen ainutlaatuisia Rautjärven toiminta ei ollut. Viipurin alaisten tukikohtien sijoitteluun vaikutti ainakin rajan läheisyys myös täällä.

Ennen talvisotaa varsinkin lähialueiden tiedot oli hankittu maatiedustelulla, tähystämällä, kuuntelemalla ja kauempaa rajasta tapahtuvalla tiedustelukäynnillä. Väli rauhan aikana tiedustelu tapahtui käytännössä kahden siviilipukuisen miehen muodostamissa partioissa, jotka ylittivät rajan salaa jalkaisin ja tarkkailivat luovutetulla alueella puna-armeijaa ja liikennettä. Jatkosodassa asemasodan aikana talvipartiot taas liikkuvat lähinnä hiihtäen. Partiointi vaati rohkeutta, aloitekykyä ja neuvokkuutta ja sisälsi kiinnijäämisen sattuessa hengenvaarallisen riskin.

Rautjärven tilaushistoriassa (Matikka 1996) on kuvattu yksi tunnettu tapaus tiedustelusta. Nimeltä mainittu Roihan rajavartioaseman päällikkö Kaino Rastas tapasi kesällä vuonna 1940 kaksi tuttavaansa, jolloin näiden tehtävä tiedustelussa ja sijoituspaikka yläpappilassa selvisi hänelle. Rastas siirtyi itsekkin rajavartiosta tiedusteluun ja teki toisen partiomiehen kanssa retken 19. – 25.8.1940 Antrean seudulle. Tehtäviin kuului ainakin liikennelaskentaa. Partion palatessa Jurvan rajavartioaseman kohdalta rajavartija Arvi Pekkanen pidätti salaperäiset tulijat. Tiedustelijat pääsivät kuitenkin palaamaan tukikohtaansa, kun rajavartijakomppanian päällikkö puuttui asiaan.

Tyypillinen tiedustelijoiden reitti oli Rautjärven kirkonkylältä Laikkoon ja edelleen Ilmeentielle. Tässä yhteydessä on mainittu yhtenä tiedustelupaikkana Jokelan talo Pajarin – Metsäkylän tien takana, joka ilmeisesti toimi Moskovan rauhan (1940) rajalinjan venäläisenä kenttävartiona. Juuri tällä kohdilla etenemistä on kuvattu omaakohtaisesti ja jännittävästi Olavi Paukkusen muistelmissa (Paukkunen 2008), jossa 18. – 19.1940, jossa mm. ylitetään raja tiedusteluretkellä Hiitolan seudulle. Operaatioon liittyi useita riskialttiita ”läheltä piti” -tilanteita venäläisten rajavartioiden kanssa.

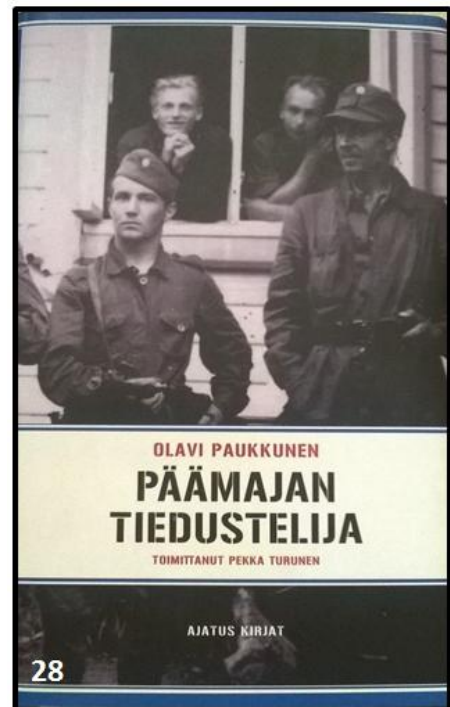
Retki voitiin aloittaa Imatrankin suunnasta. Rautjärven tiedustelijoihin kuuluneen Arvi Loposen kertomana (Majuri 2004) ”päämajan kaukopartioporukka oli koottu Rautjärven pieneen pappilaan. Lähtö partioon tapahtui sieltä marssien Immolanjärven jäälle, josta lähdimme rajan taakse.”

Toiminnan salaamista Rautjärven kirkonkylässä kuvaa, että edes kyläläisten kysellessä Rautjärven kirkkoherra Arvo Salomaalta yläpappilan ”outojen miesten” toimista tämäkään ei niistä tiennyt, mutta sen sijaan nimismies Matti Iivosen kerrotaan asiasta tietoisena rauhoitelleen paikallisväestöä.

Salaisen palvelun tärkein Kannakselta hankkima tieto oli kesän 1940 tilanteessa selvyys siitä, ettei suuri joukkoja alueella täällä havaittu eikä Neuvostoliitto siis – toisin kuin oli uumoiltu – tuolloin vielä valmistellut hyökkäystä. Partiot olivat näin toiminnallaan osoittaneet tarpeellisuutensa.

Rautjärven Yläpappilan tiedustelijoiden toiminta muuttui jo vähän ennen jatkosotaa sotilaalliseksi kaukopartioksi (tiedustelu- ja tuhoamistoimintaa syvällä vihollisen selustassa) Kannaksella kannaksella. Tämän ns. osasto Vehniäisen (majuri Johannes Vehniäisen mukaan) rautjärveläiset siirtyivät vuonna 1941 Ruokolahden Haloniemeen osasto Loukolaksi (jääkäri-luutnantti Kustaa Loukolan mukaan). Myös Vehniäisen johtopaikka siirtyi tässä vaiheessa Lahdesta Lappeenrantaan.

Hyökkäysvaihe Rautjärven suunnalla alkoi 31.7.1941 ja kiihtyi ratkaisuun 6.-7.8.1941 Kirvu –Hiitola -linjalla. Tässä yhteydessä Osasto Vehniäinen lähetti liikkeelle kaksi kaukopartiota jälleen Rautjärven kirkonkylän pienestä pappilasta 23.7.1941 kohti Rautua. Rautjärven osastoon kuului tällöin 10 miestä (Mikko Karjalainen teoksessa *Salaisen sodan sivut* Majurin 2008 mukaan).

Rautjärveläinen sotahistoria on päätyttyä osaltaan alan erikoisteoksiin, kuten Olavi Paukkusen muistelmiin (2008).

Osasto Loukola siirtyi jälleen hyökkäysvaiheen mukana 18.8.1941 takaisin Rautjärvelle, jolloin mukana oli 16 miestä. Näitä sotatoimia varten venäläisten selustasta piti saada tarkemmat tiedot ja pyrkiä estämään vihollisen reservien ja materiaalien siirrot painopistesuuntaan. Osasto koostui rautulaisista, jotka olivat olleet mukana jo aiemmin. Myöhemmin osaston vahvuus oli 24 miestä.

Myös lotat osallistuivat kaukopartiotyöhön toimien muonittajina, puhelinkeskuksilla ja radioasemilla. Rautjärven kirkonkylässä kouluttajana toimi edellä mainittu luutnantti Loukola.

Hyökkäysvaiheen operaatioiden jälkeen kaukopartiotoiminta hiljeni Rautjärvellä pitkäksi aikaa. Sodan loppuvaiheessa 13.6.1944 kaukopartiojoukkoja siirtyi taas paikkakunnalle, jonne sijoitettiin myös radioasema. 28.6.1944 kaukopartiokomppania siirtyi Rautjärveltä Ruokolahden Syyspohjaan, josta miehet kotiutettiin sodan päättyessä saman vuoden marraskuun loppuun mennessä.

Rautjärven yläpappilaan pihassa on vuonna 1991 pystytetty osasto Vehniäisen muistomerkki. Yläpappilan tiedustelutoiminnasta ei ilmeisesti ole muistelmia pois lukien virallisia tarkkoja lähteitä eikä erityisen hyvin ja laajalti paikallisyhteisössä tunnettua muisti- tai perimätietoaineistoa. Tämä selittyy ymmärrettävästi toiminnan salaisella luonteella, joka oli vain harvojen valittujen tiedossa. Muistelmassa on kuitenkin julkaistu päiväkirjamerkintöjen ohella esimerkiksi karttoja partioretkistä.

Osasto Vehniäisen kaukopartiomiesten muistoa vaalitaan myös Rautjärven kirkonkylän Yläpappilan pihalla.

ErP4:n kaukopartiomiesten tunnuksessa oli ruusukkeen ja hakaristin alla tursaan- eli mursunsydän. Se on ikivanha esikristillinen taikamerkki, jonka uskottiin tuovan onnea ja suojelevan kirouksilta. Tursas oli sodanjumala.

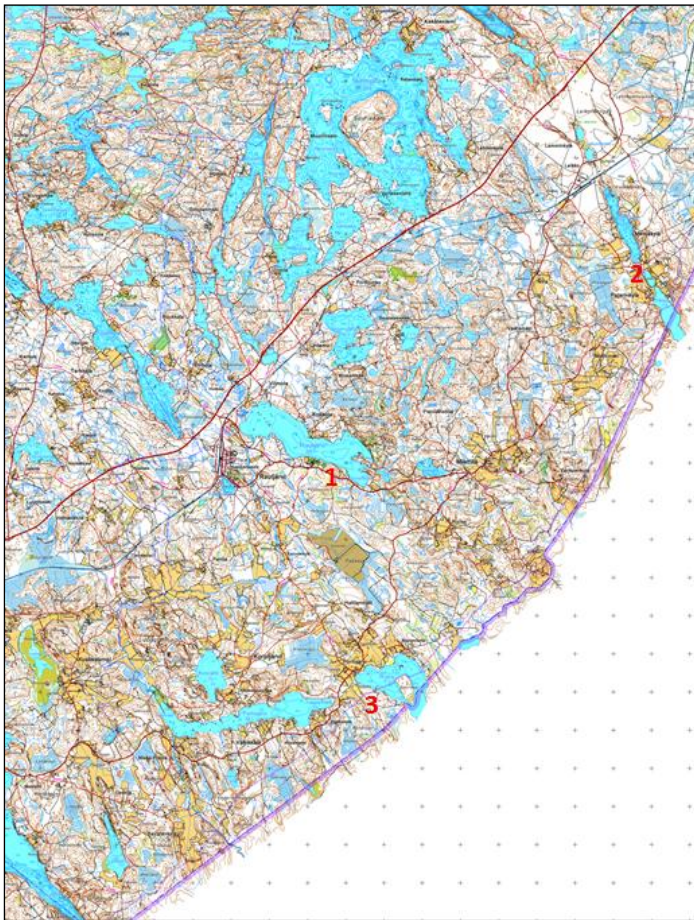
LÄHTEET:

- Majuri, Eero (toim.): Ristikirkko ja rautatie. Rautjärven kirkon ja asemanseudun vaiheet. Imatra 2004.
- Matikka, Jyrki: Rautjärvi – rajakunta. Mikkeli 1996.
- Paukkunen, Olavi (toim.: Turunen, Pekka): Päämajan tiedustelija. Jyväskylä 2008.
- Vilkkonen, Jaakko ja työryhmä Hallikainen, Leena, Häyhä, Kerttu, Naapuri, Voitto, Sihvonen, Hanna, Suutari, Otto, Tiippa, Sirke (toim.): Rajaristin kylät. Lappeenranta 1998.
- Vilkkonen, Jaakko ja työryhmä Häyhä, Matti, Häyhä, Olli, Innala, Jorma, Lankinen, Helena, Lyytikäinen, Aino (toim.): Miettälä – kotikyläni. Lappeenranta 1995.
- Salomaa, Vesa: Sunnuntaiajelu Suuren isänmaallisen sodan kohteisiin kanta-Rautjärvellä. Versio H 4.10.13. (12-sivuinen 19.7.2013 päivätty käsikirjoitusluonnos)
- Wikipedia:
 - Erillinen Pataljoona 4: http://fi.wikipedia.org/wiki/Erillinen_pataljoona_4
 - Suomen kaukopartiotoiminta: http://fi.wikipedia.org/wiki/Suomen_kaukopartiotoiminta
 - Kustaa Loukola: http://fi.wikipedia.org/wiki/Kustaa_Loukola

KUVAT:

- 28-30: Europaeus, Mikko (28 otos kirjan kannesta).

7. Tiedustelu- ja kaukopartio toiminta, karttaliite

Merkkien selitykset

1. Rautjärven yläpappila ("pikkupappila")
2. Jokelan talo
3. Jurvan rajavartioasema

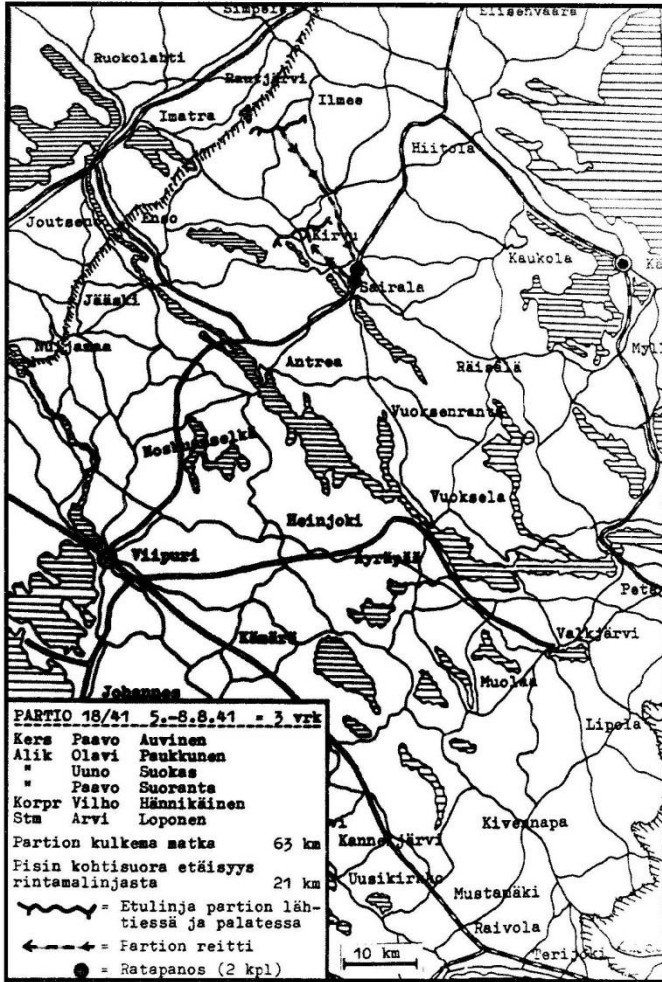
Karttaphoja: Maanmittauslaitos / ilmaisaineistot.

Merkkien selitykset

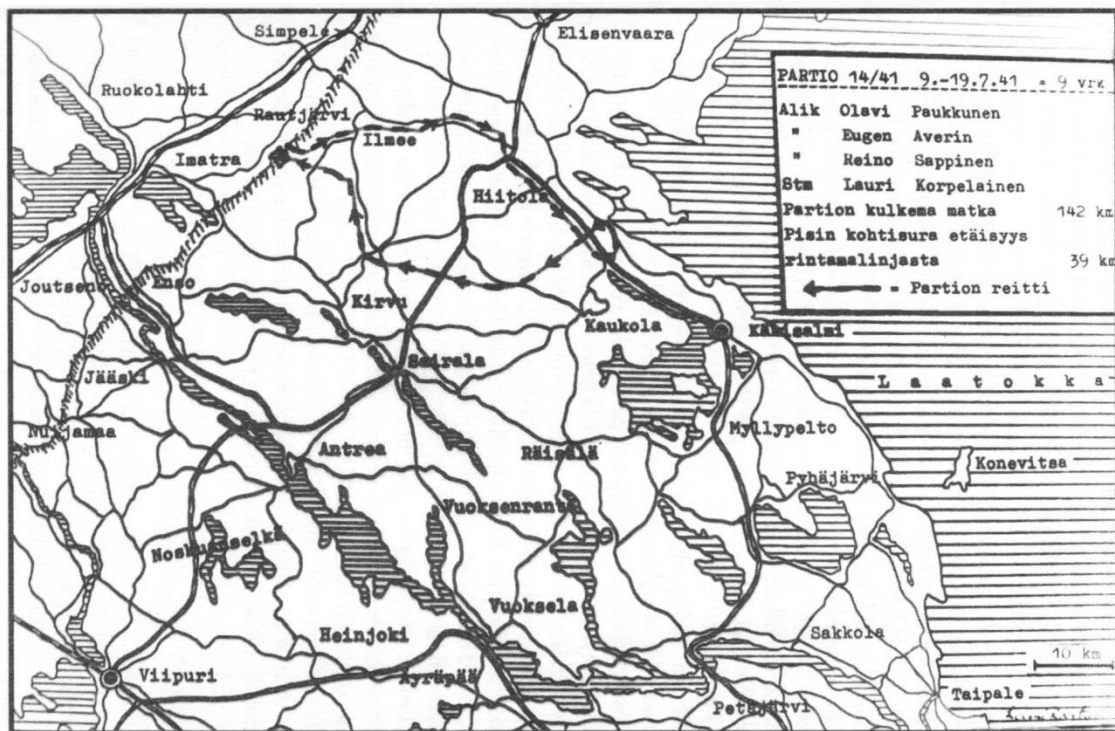
1. Haloniemi (Ruokolahti)
2. Syyspohja (Ruokolahti)

Karttaphoja: Maanmittauslaitos / ilmaisaineistot.

Kartan on laatinut Kaino Rastas. (Sota-arkisto)

Kaksi karttaa rautjärveläisten kaukopartioiretkistä. Kartat on julkaistu Olavi Paukkusen teoksessa Päämajan tiedustelija (2008).

Kartan on laatinut Kaino Rastas. (Sota-arkisto)

8. DESANTIT

Määritelmällisesti desantti (ven. десантник, *desantnik*, ranskan kielen verbistä *descendre* ‘laskeutua alas’) tarkoittaa viholliseen selustaan vakoilutarkoituksessa pudotettua laskuvarjosotilasta. Suomen talvi- ja jatkosodan desantit olivat kuitenkin taustaltaan, vaatetukseltaan, aseistukseltaan ja tehtäviltäänkin kirjava joukko. Monet heistä olivat Suomesta lähtöisin, kansalaissodan jälkimainingeissa Venäjälle paenneita tai jälkipolvea tai 1930-luvulla Neuvostoliittoon muuttaneita amerikansuomalaisia.

Desantit operoivat sekä talvisodan, välirauhan että jatkosodan aikana, mutta toiminta kiihtyi selvästi kesällä 1943 ja oli huipussaan suurhyökkäyksen edellä 9.6.1944. Raportoituja tunnistustapauksia ja kiinnijääntejä on eri puolelta Suomea yhtenä painopistealueenaan rajan pinta Kaakkois-Suomessa.

"Vakooja pidätetty kirkonkylässä." Alkuperäinen kuvateksti ja päiväys 14.7.1941.

"Vakoilijan kohtalo." Alkuperäinen kuvateksti ja päiväys 14.7.1941.

Rautjärveltä tunnetaan muutamia desanttitapauksia, jotka ovat viime aikoina herättäneet paikallista mielenkiintoa. Tapauksista on kuitenkin melko vähän sotahistoriallisia kirjallisia dokumentteja, toisaalta alueen desanteista tai sellaisiksi oletetuista tunnetaan suullisia kertomuksia ja perimätietoa.

Sotadokumenttien ja kertomusten yhteensovittaminen on osoittautunut hankalaksi, mikä ei sinänsä ole poikkeuksellista. Desanteihin liittyy mitä ilmeisimmin stereotyyppisiä käsityksiä, tulkintoja ja kertomusten variaatiota. ”Mitä todella tapahtui” - tyyppisen arvioinnin rinnalla desanttiaihepiirin paikallista analyysiä syventäisi ehkä varsinainen suullisen kertomaperinteen vertaileva tutkimus. Harvat kirjalliset lähteet (kenttätuomioistuin) eivät ole kovin puhuvia.

Nimeltä tunnettujen desanttien tapaukset Rautjärveltä näyttävät kuitenkin tulleen selvitettyiksi pääpiirteiltään. Suomalaistaustaisista on lyhyt kuvaus Suomen desanttitapauksia käsittelevässä yleisteoksessa (Haapanen 2012) ja lisäksi tapauksista on aiheeseen perehtyneen yksityishenkilön muistio (ks. liite 3), jossa on melko seikkaperäisesti käsitelty ja selvitetty yksityis-

kohtiakin, sikäli kun mahdollista. Seuraavassa todetaan näin ollen vain pieni yhteenveto näistä Rautjärven desanttitaipauksista:

Sekatyömies Pekka (Pedja) Matinpoika Korpiaho (s. 27.11.1916 Petroskoi) otettiin kiinni 15.7.1941 Purnujärvellä. Hänen tehtävänä oli suorittaa räjäytyksiä rautatie- ja maantiekohdeissa mm. Untamon ja Miетtilän suunnalla. Tapaukseen liittyi muita desanteiksi todettuja. Korpiaho tuomittiin kenttäoikeudessa Rautjärven kunnantalolla (Pitäjäntupa) vakoilusta kuolemaan ja teloitettiin 17.7.1941 ilmeisesti pappilan perunakellarin lähellä.

Autonkuljettaja Yrjö Kalervonpoika Koski (2.8.1919 Tampere) jäi kiinni Ruokolahden Salopellolla 15.7.1941. Hänen piti hankkia tietoja suomalaisvoimien vahvuuksista sijoituksesta ja liikkeistä. Paluumatkalla tavattavat sotilasvarastot oli poltettava ja sytytettävä metsäpaloja. Tapaukseen liittyi muita desanteiksi todettuja. Koski tuomittiin kenttäoikeudessa kunnantalolla vakoilusta kuolemaan ja teloitettiin 19.7.1941 ilmeisesti saman kellarin lähellä.

Lutnantti Ivan Titkoff (s. 1911) oli ilmeisesti Kosken kiinni oton yhteydessä paennut ns. neljäs mies (yksi kaatui heti, yksi kuoli matkalla JSP:lle). Titkoff pidätettiin myöhemmin samana päivänä Ruokolahden Kymälähdessä. Partion tehtäväksi Titkoff mainitsi palojen syyttämisen Harakassa (?). Kuulustelujen välillä vanki vietiin säilytykseen ”navetan kellariin”, josta tämä 16.7.1941 yöllä yritti karata, jolloin vartiomies ampui hänet.

Vaikka esimerkiksi edellä viitatussa yleisteoksessa mainitaan vain kaksi suomalaistaustaista desanttia, on taas muistiossa nimenomaan kuulustelupöytäkirjojen perusteella päätelty kiinni saatuja olleen kolme, mukana siis venäläinen lutnantti. Sotadokumentaatiota on siinä myös pidetty luotettavana ja suoritettujen kuulustelujen ja oikeudenkäyntien asiakirjoja alkuperäisinä.

Osin epäselväksi, ainakin ilman teknisiä ja lääketieteellisiä jatkotutkimuksia, jää silti tapausten yhteys paikkakunnalla tunnettuun ns. Ryöppäänmäen desanttihautaan Luumin maalla Rautjärven kirkonkylässä. Perimätiedon mukaan tänne on haudattu metsään noin 50 metrin päähän kirkolle vievältä nykyiseltä Miетtiläntieltä ”kaksi venäläistä desanttia” alun perin muuhun tarkoitukseen kaivettuihin kuoppiin. Paikka on merkitty maastoon ja varustettu muistolaatalla. Ryöppäänmäen desantteja koskevissa kertomuksissa on ilmeisesti johtomotiivina mainittu jonkin kirkonkylän alueelle sijoitetun komppanian ruokajono, jossa kaksi miestä paljastuu sotilaspuvun poikkeavan piirteensä (saappaat, vyö tai kokarditon hattu) takia, tulee pidätetyksi ja ammutaan.

Ryöppäänmäen desanttihauta.

Rautjärvellä on yleisesti muistettu myös desanttipartion väijytys. Se näyttää alun perinkin säilyneen vain suullisessa muisti- ja perimätiedossa eikä ole tullut aikanaan virallisesti dokumentoiduksi. Tapahtumasarjan ”epävirallisuus” johtuu epäilemättä sen arkaluonteisuudesta

juuri sodan päätyttyä. Yksityiskohdat eri kuvauksissa vaihtelevat, mutta kyse on alkujaan silminnäkijätodistuksesta:

Paikalliset marjastajat ja sienestäjät olivat pitkin kesää 1944 tehneet havaintoja Rautjärven itäpäähän ja Mustalammen välillä Hiidenniemen tuntumassa ns. Myrän niityillä. Lomalla ollut alikersantti Aarre Häyhä havaitsi metsällään ollessaan ”väärässä paikassa väärään aikaan” olevia oudosti käyttäytyviä sotilaita. Ilmoitettuaan Kuntalassa (Miettälän keskus) palattiin täältä autokomppanian kanssa etsintöihin. Häyhän opastamana desanteiksi paljastuneet sotilaat saatiinkin piiritetyksi läheiseen latukkaan eli pikku latoon. Kun heille huudettiin rauhan jo tulleen ja kehoitettiin antautumaan, vastaus oli: ”Ei mitään rauhaa!” ja tulenavaus. Kolme miestä ammuttiin, mutta joukkoon kuulunut nainen räjäytti itsensä käsikranaatilla vangitsemisyhteyden yhteydessä. Tapaus ajoittui siis aselevon jälkeen noin 4. – 19.9.1944.

Desanttien viimeisenä leposijana on pidetty Kuntalan alueen korsua, joka räjäytettiin hautapaikaksi. Vekarusjärven rannan tuntumassa on vanha sauna – uimahuoneen (?) kuoppa, joka on määriteltäytetty hautapaikaksi ja johon on myöhemmin pystytetty betonipylväs (korsusta?) muistokuparilaatalla.

Rautjärven desanteista on ilmeisesti muutakin muisti- tai perimätietoa. Esimerkiksi venäläisen lentokoneen kerrotaan palanneen etsimään heti tapahtuman jälkeen tuloksetta Hiidenniemen desantteja. Osa muistoista on nähtävästi epämääräisempiä ja liittyy muualle. Ainakin Partilankankaalla muistetaan nähdyn vilaukselta ruskeapukuisen miehen, joka havainnoitsija tulkitsi lapsuudessaan desantiksi.

Oma ryhmänsä olivat vielä ns. pintavakoojat, jotka toimivat nimenomaan sotatoimialueella joukkojen keskellä tai niiden selustassa. Edellä viitatussa desanttimuistiossa on mainittu yksi tällainen tapaus Rautjärven kirkonkylän alueelta, jossa joukkojen vaihdon kyselijä kuitenkin katosi.

Paikallisen aseistetun ilmasuojelukomppanian (IsK 300) tehtäviin kuuluivat jopa vuorokausia kestäneet desanttijahdit, joita tehtiin aina Ruokolahden erämaista Hiitolaan. Paitsi ammutuksi tulemisen uhka oli myös miinavaara alueella todellinen. Komppanian tappiot jäivät vähäisiksi, mutta yksi mies (Tuomas Vento) katosi kotona Torsansalossa käydessään jäljettömiin.

Huolimatta Rautjärven sotastrategisesta ja -logistisesta merkityksestä desantit eivät saaneet aikaan juurikaan tuhoja rajakunnan alueella. Vaikka rautatie- ja maantiesiltoja oli laajaltikin miinoitettu, saatiin ne purettua. Desantit eivät näytä saaneen myöskään sympatiaa paikallisväestön keskuudessa. Lähialueelta on raportoitu joitain desanttitapauksia esimerkiksi Hiitolasta.

Vekarusen desanttihauta.

LÄHTEET:

- Haapanen, Atso: Viholliset keskeillämme. Desantit Suomessa 1939 – 1944. Hämeenlinna 2012.
- Keltanen, Matti (suullinen tiedonanto)
- Luumi, Kari (suullinen tiedonanto)
- Majuri, Eero (toim.): Ristikirkko ja rautatie. Rautjärven kirkon ja asemanseudun vaiheet. Imatra 2004.
- Saarenkylä, Sirkku (suullinen tiedonanto)
- Salomaa, Vesa: Muistio aiheesta: Desantit Rautjärven kirkonkylässä 1941. (Haminassa 25.2.2009 päivätty käsikirjoitus, 7 s.)
- Salomaa, Vesa: Sunnuntaiajelu Suuren isänmaallisen sodan kohteisiin kanta-Rautjärvellä. Versio H 4.10.13. (12-sivuinen 19.7.2013 päivätty käsikirjoitusluonnos)
- Uppman, Anne: Kaikista sotapaikoista ei tiedetä. Parikkalan – Rautjärven Sanomat 17.7.2014.
- Vilkkonen, Jaakko ja työryhmä Häyhä, Matti, Häyhä, Olli, Innala, Jorma, Lankinen, Helena, Lyytikäinen, Aino (toim.): Miettälä – kotikyläni. Lappeenranta 1995.
- Vilkkonen, Jaakko ja työryhmä Hallikainen, Leena, Häyhä, Kerttu, Naapuri, Voitto, Sihvonen, Hanna, Suutari, Otto, Tiippana, Sirke (toim.): Rajaristin kylät. Lappeenranta 1998.
- Wikipedia: desantti [<http://fi.wikipedia.org/wiki/Desantti>]

KUVAT:

- 31 – 32: SA-kuva.
- 33 – 34: Europaeus, Mikko.

8. Desantit, karttaliite

Karttapiirros: Topografinen kartta ennen vuotta 1939 (Maanmittauslaitos ja Topografinen kartta).

Merkkien selitteet:

1. Korpihahon kiinnittöpaikka Purnujärvi (summittainen)
2. Kosken kiinnittöpaikka Salopelto (summittainen)
3. Titkoffin kiinnittöpaikka Kymälähti (summittainen)
4. Pitäjätupa, kenttöoikeus
5. Rautjärven pappilan kellari, desanttien säilytys- ja (todennäköinen) teloituspaiikka
6. Ryöppäänrannan desanttihauta
7. Hiidenniemen desanttilato (hävinnyt)
8. Vekaruksenrannan desanttihauta

9. JATKOSODAN HYÖKKÄYSVAIHE (1941)

Rautjärven sotahistorian merkittävin yksittäinen tapahtumasarja 1900-luvulla oli jatkosota (1941 – 1944) ja paikallisesti erityisesti sen hyökkäysvaihe kesällä 1941. Lyhyt ajanjakso toi modernin suursodan maajoukot taistelutoimintaan ensi kerran kunnan alueelle. Sodan lopputulos taas sinetöi Rautjärven valtakunnan rajakunnaksi vuonna 1944 hajottaen samalla pitäjän vanhan yhtenäisalueen.

Talvisodan päättänyt Moskovan rauha (1940) epätydyttävine rajantekoineen, Neuvostoliiton jatkuva uhka, kireä yleiseurooppalainen asetelma ja suomalaisten luottamus menestyksekkään ”revanssin” mahdollisuuteen Saksan myötävaikutuksella enteilivät jatkoa aiemmin käydylle sodalle.

Saksa aloitti hyökkäyksensä Neuvostoliittoon 22.6.1941. Suomen oli äärettömän vaikea pysyä puolueettomana, koska maassa oli saksalaisia joukkoja Lapissa ja neuvostojoukkoja Hangon vuokra-alueella Etelä-Suomessa. Pian Neuvostoliiton ilmavoimien pommitusten vuoksi Suomen pääministeri totesikin 25. kesäkuuta Suomen olevan sodassa. Sodanjulistus annettiin 26.6.1941.

Välirauhan aikana oli tehty uusia puolustuksen järjestelyjä linjalla Ravijoki – Kivijärvi – Saimaa – Puruvesi – Orivesi – Pyhäselkä – Pielisjärvi. Armeijakuntien tehtävänä oli torjua mahdollinen vihollisen hyökkäys viimeistään tässä pääasemassa, mutta käskyyn liittyi myös hyökkäystehtäviä. Ylipäällikön muotoilema operaatioajatus jakautui kolmeen vaiheeseen: a) ensin Laatokan Karjalan valtaus, sitten b) Karjalan kannaksen valtaus ja lopuksi c) hyökkäys Itä-Karjalaan.

Karjalan Armeijan hyökkäyskäskyssä 30.6. annettiin tehtävät myös Kannaksen armeijakunnille. Sen mukaan II Armeijakunta aloitti puolustuksessa, mutta valmistautui eri käskyllä ottamaan haltuunsa maastokolmion Ilme – Hiitola – Elisenvaara. Tämän jälkeen tuli asettua tilapäiseen puolustukseen linjalle Ilme – Hiitola ja valmistauduttava toimimaan pohjoiseen Lahdenpohjan suuntaan. Lisäksi oli valmistauduttava hyökkäämään etelään Räisälän suuntaan ja valtaamaan Vuoksen ylimenopaikat Antrean ja Kiviniemen välillä. Alun hyökkäys ”kolmioon” kosketti näistä siis lähimmin Rautjärveä.

II Armeijakunta oli ryhmittäytynyt Moskovan rauhan rajan suuntaisesti suunnilleen Vuoksen – Pyhäjärven välille. Nykyisen Rautjärven kunnan alueen kohdalla se jakaantui kahtia 18. ja 15. Divisioonaan, joiden pääraja kulki Rautjärven kylissä Pajarin ja Metsäkylän välistä Ilmeen vesireittiä noudattaen. Pohjoisempana Parikkalan – Pyhäjärven välillä toimi lisäksi 2. Divisioonaa.

Kun Karjalan Armeija oli hyökkäyksellään Pyhäjärven pohjoispuolella saavuttanut Laatokan (20.7.), katsottiin tulleen hetken aloittaa Itä – Kannaksen valtaaminen. Strategisena tavoitteena oli katkaista Sortavalan seudulle jääneiden venäläisjoukkojen ainoa maayhteys etelään Hiitolan kautta, tuhota sitten lännestä (IV AK) ja idästä (II AK) saarrostavalla hyökkäyksellä Länsi – Kannaksella toimivat vihollisjoukot ja tunkea lopuksi niiden jäännökset vanhan rajan taakse.

II Armeijakunnan päähyökkäys alkoi 31.7.1941 105 km leveällä kaistalla painopistesuuntaan Simpele – Uusikylä – Hiitolan asemakylä. Eteneminen huipentui Hiitolan suurtaisteluun ja takaisinvaltauksen. Näin venäläisten maayhteydet tässä tärkeässä rautatie- ja maantiekulun haarautumakohdassa katkaistiin ja Kannaksen ja Pohjois-Karjalan vihollisvoimat tulivat erotetuiksi.

Etelämpänä Rautjärvellä 18:n Divisioonan alueella tiedusteluja oli ulotettu jo kesäkuussa rajan yli, jolloin todettiin että vihollinen oli vetäytynyt kauemmaksi rajavyöhykkeeltä. Väli-vaiheina oli yritetty vähäisillä voimilla Enson ja rajan välin valtausta jo kesäkuun lopussa ja torjuttu vihollisen hyökkäyksiä rajan yli kesä-heinäkuun vaihteessa. Oma hyökkäyskäsky annettiin 28. heinäkuuta.

Hyökkäyssuunnitelma oli rakennettu eri suunnilta yhteisenä tavoitteenaan ensi vaiheessa Moskovan rauhassa rajan taakse jäänyt Ilmeen kirkonkylä. Tämä Rautjärven kappeliseurakunta ja ikivanhan rajaseudun keskuskylä oli keskeinen tieliikenteen solmukohta idästä länteen ja etelästä pohjoiseen.

Tiedustelu oli paljastanut vihollisen puolen rajaseudun lujasti varustetuksi. Rajalinjalla oli esteitä, ansoituksia ja miinakenttiä. Tärkeimmät maastokohdat oli tehty kenttälainnoituksiksi joka suuntaan ampuvine tulikorsuine ja pesäkkeineen. Huomattavimmat voimanryhmitykset olivat Haakanalan – (Kirvun) Ylikuunun ja Mietttilän suunnalla. Lujasti varustetut Ahola, Pesusanmäki ja ”Munakukkula” (Mataramäki?) muodostivat vihollisen eteentyönnetty tukikohdat – pian tulevat taistelupaikat.

Tuhottu tankki kuormaston reitillä ja pst- ja kk-miehiä Ilmeen läpimurtotaisteluissa 7.8.1941.

Ilmeen läpimurtotaistelut käytiin ajalla 31.7. – 5.8.1941. 18. Divisioonan ja sen apujoukkojen ryhmitykset ja taistelutoimet rajalta käsin etenivät monia vanhan Rautjärven kylää sekä maasto- ja vesistökohteita sivuten. Eteläosassa hyökkäysliikkeitä tehtiin Purnujärven – Hiidenjärven kohdilta. Keskirintamalla edettiin Mietttilän vaiheilla. Pohjoisempaan joukot oli jaettu Ilmeen vesireitin eli Pitkäjärven – Luorikkojärven molemmin puolin Pajarin (18. Div.) ja Metsäkylän (15. Div.) puolelle sekä läheisen Seläntausjärven eri puolin kiertäen. Yksi seudun

kovimmista läpimurtotaisteluista käytiin nykyisen Rautjärven alueelle osin jääneen Hiidenjärven rajantakaisessa Matikanlahdessa.

Ilmeen kirkko saavutettiin jokseenkin ankarien taistelujen jälkeen 4. elokuuta ja tiesolmu saatiin aukaistua. Tappioita kertyi JR 27:n ja JR 57:n sotatoimialueilla Purnujärven – Metsäkylän välisen rintaman hyökkäyssuunnalla kaatuneina yli 100, haavoittuneina yli 300. Operaatiot jatkuivat täältä Kirvuun päin, Vuokselle ja lopulta vanha valtakunnan rajan yli Kannaksen Raja- eli Siestarjoelle.

Varustuksia venäläisten sotilaiden majapaikassa.

Nykykunnan alueella ei käyty varsinaisia maajoukkojen taisteluja, mutta se oli erilaisten sota-ajan taustatoimintojen maaperää ja osin myös vihollisen tulen välitön maalikohde. Heti evakuoinnin jälkeen kirkonkylästä tuli sotilasaluetta ja teistä (mm. linja Jurvala – Rautjärvi – Mietttilä) joukkojen läpisiirtoseutua. Hyökkäysvaiheessa joukkosidontapaikka (JSP) oli ns. Tiippanan talossa, josta kaatuneet siirrettiin joko Mietttilän kuntalaan tai asemalle kaatuneiden evakuoitikeskuksiin (KEK). Heinäkuun 1941 koko Rautjärven kunnan alueen on kuvattu olleen ”yhtä suurta sotilasleiriä”.

18. Divisioonan esikunta piti päämajaansa kirkonkylän alapappilassa rautjärveläistä sukua olevan eversti Aaro Pajarin johdolla. Ylipäällikkö Mannerheim vieraili täällä 1.8.1941. Apupappilassa (yläpappila) oli Ilmeen valtaukseen merkittävästi osallistuneen eversti Lauri Haanterän JR 27:n eli ns. pirkkalaisrykmentin komentopaikka. Pappila toimi esikuntavaiheen jälkeen kaatuneiden evakuoimiskeskuksena (KEK).

Välirauhan aikana perustetun paikallisen ilmasuojelukomppanian (IsK 300) esikunta sijaitsi ensin Mietttilän suojeluskuntatalolla, josta se siirrettiin Viimolan koululle ja sitten kenttäsairaalan tieltä Kokkolan kylään. Komppania koostui 15 – 17-vuotiaista pojista, vanhemmista miehistä ja lotista. Ilmasuojelijat osallistuivat monipuolisesti erilaisiin tehtäviin kuten tyhjentyvien kylien huoltoon, vartiointiin ja tarkkailuun, rajantakaisiin kenttähautauksiin, heinätöihin ja tuho-laishävityksiin.

Vahinkoja nykykunnan alueelle koitui jatkosodassa lähinnä ajoittaisista vihollisen pommituksista, tykistötulesta ja kranaattitulesta. Tykistökeskityksistä merkittävin tuhosi Mietttilän kasarmialueella suojeluskuntatalon 5. – 6.7.1941. Varsinaiset maajoukkotaistelut käytiin lähellä nykyajan takana.

*”Ryssät tuhoamiensa rakennusten raunioilla.”
Mietttilä 7.8.1941.*

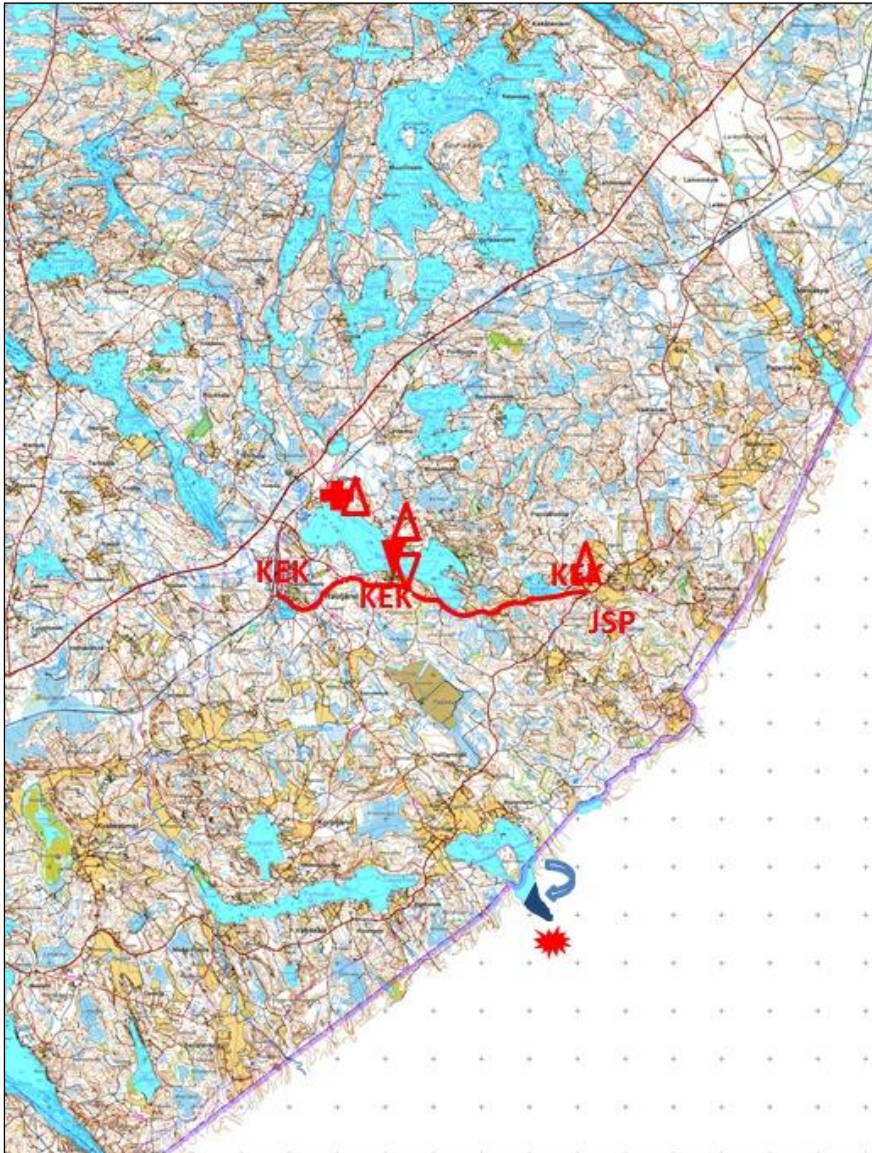
LÄHTEET:

- Majuri, Eero (toim.): Ristikirkko ja rautatie. Rautjärven kirkon ja asemanseudun vaiheet. Imatra 2004.
- Matikka, Jyrki: Rautjärvi – rajakunta. Mikkeli 1996.
- Rautala, Ari: Karjalan kannaksen takaisinvaltaus kesällä 1941. Jyväskylä 2004.
- Salomaa, Vesa: Sunnuntaijelu Suuren isänmaallisen sodan kohteisiin kanta – Rautjärvellä. Versio H 4.10.13. (12-sivuinen 19.7.2913 päivätty käsikirjoitusluonnos)
- Tampereen suomalainen klubi / Lotta Eira Laarlahti: Lottana kotirintamalla ja taistelujen tuntumassa. Esitelmä Ruutiukkojen lounaskokouksessa 11.1.2010. Viitattu 17.9.214. [<http://www.tampereensuomalainenklubi.fi/Portals/klubi/arkisto/tapahtumat/11012010.html>]
- Tyrkkö, Jukka: Pajarin poikien tie Rautjärveltä Rajajoelle I. Taistelutoimet menetetyillä alueilla. Kansa taisteli 6 /1977. (kopio)
- Vilkko, Jaakko ja työryhmä Häyhä, Matti, Häyhä, Olli, Innala, Jorma, Lankinen, Helena, Lyytikäinen, Aino (toim.): Miettälä – kotikyläni. Lappeenranta 1995.
- Vilkko, Jaakko ja työryhmä Hallikainen, Leena, Häyhä, Kerttu, Naapuri, Voitto, Sihvonen, Hanna, Suutari, Otto, Tiippana, Sirke (toim.): Rajaristin kylät. Lappeenranta 1998.

KUVAT:

- 35 – 37: SA-kuva.

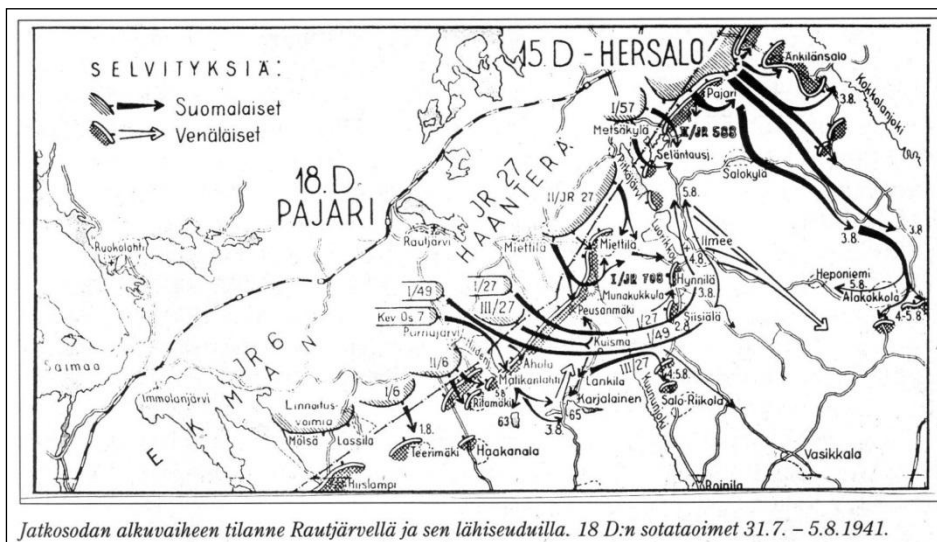
9. Jatkosodan hyökkäysvaihe (1941), karttaliite

Merkkien selitteet

punainen risti =
 Viimolan koulu,
 kenttäsaaraala
 punainen kärkikolmio =
 18. Divisioonan esikunta
 kärkikolmio = JR 27:n
 esikunta
 kolmio = Isk 300:n
 sijoituspaikat
 KEK = kaatuneiden evaku-
 ointikeskus
 JSP = joukkosidontapaikka
 punainen tielinjakorostus =
 joukkojen siirtotie
 sininen nuoli ja alue + pu-
 nainen räjähdys =
 Matikanlahden taistelu

Karttaphoja: Maanmittauslaitos / ilmaisaineistot.

Karttakuva teoksesta
 Ristikirkko ja rautatie
 – Rautjärven
 kirkonkylän ja
 asemaseudun vaiheet
 (2004).

Jatkosodan alkuvaiheen tilanne Rautjärvellä ja sen lähiseuduilla. 18 D:n sotataoimet 31.7. - 5.8.1941.

10. VANKILEIRIT

Useimmat Rautjärven tilapäisistä vankisuoista ovat hävinneet. Laikon Partiopolun lentokenttä- ja vankiparakeista löytyi tarkastuskäynnillä vain kivijalkarakenteita.

Rautjärven sotahistoriaan liittyy yhtenä tyyppiirteenä lukuisten tilapäisten vankileirien toiminta. Kyse oli väliaikaisratkaisusta ja sijoituspaikkana saattoi olla talo, riihi tai muu talousrakennus. Nimityksenä ”leiri” on siten hieman harhaanjohtava, joskin myös näitä oli kunnan alueella. Enin osa vankileireistä oli seurausta jatkosodan hyökkäysvaiheesta kesällä 1941, jolloin kunnan asema 18. Divisioonan joukkojen hyökkäyssuunnassa ja Moskovan rauhan (1940) rajan tuntumassa vaikutti vankien sijoitukseen. Nykyisellä Asemansseudulla myös junaradan läheisyys mahdollisti vankikuljetukset ja siirrot. Useimmat leirit olivat sotavangeille, mutta myös siviilivankeja koottiin.

Vanhin leiri tai vankisiirtola kunnan alueella on tiettävästi ollut jo vuosina 1918 – 1919 Miettälän Kasarminkankaalla toiminut itsenäisen Suomen sotilasvankila. Sen vangit olivat ilmeisesti vuoden 1918 kansalaissodan punaisia tai tähän ryhmään jollain muulla tavoin liittyviä. Rautjärven Miettälää tai Kasarminkangasta ei kuitenkaan ole nimeltä mainittu vuoden 1918 tai myöhempien lähivuosien vankileirien tai ns. vankilaitosten yleisluetteloissa ja tiedot siitä ovat hyvin vähäisiä tai puutteellisia. Talvisodassa vankileirejä ei kunnan alueella toiminut.

Jatkosodan hyökkäysvaihe kesällä 1941 aiheutti kanta – Rautjärvellä tilanteen, jossa takaisin vallatun alueen sotilaita ja siviiliväestöä koottiin ja siirrettiin vanhan rajan (1940) puolelle perustetuille vankileireille. Leirejä alettiin perustaa vaihteittain Rautjärvelle syyskesästä 1941.

Metsäkylässä Tupalanmäellä toimi elokuun alusta talven tuloon asti sotavankileiri, jossa oli 40 – 50 vankia. Vartijoina toimivat paikallisen ilmasuojelukomppanian 15 – 17 -vuotiaat pojat. Olot täällä olivat järjestäytymättömät, esimerkiksi vankirakennusten ympärillä ei ollut minkäänlaista aitaa ja vartijoille vain pahvikoppi. Arkisin työvelvollisuuteen kuului maataloustöitä; elonkorjuu-aikaan rukiin puintia riihessä ja kauran seivästämistä pellolla. Myös tieojien kaivu kuului vangeille.

Vartijapoikien ja vankien suhteita on ainakin Tupalanmäellä kuvattu hyvin välittömiksi. Pyhäpäivät olivat vapaita työstä, marja- ja sieniretkiä tehtiin yhdessä. Vankien on kerrottu tällöin jopa palauttaneen satunnaisesti löytämänsä kiväärit, patruunat tai käsikranaatit vartijoilleen (!). Ajanvietteeksi vartijat ja vangit pelasivat keskenään pelejä, kuten ”markan rampsua”.

Vuoden 1942 syksyllä uutta vankileiriä rakennettiin Kataskantaan, Oravojan tienhaaraan Myllyksen maalle. Hevoshautojenmäellä oli Simpeleen tehtaan iso savotta, jossa jatkosodan aikana satakunta vankia selvitteli ammusten katkomia ja vioittamia puita työnjohtajanaan Onni

Lattu Suosaaresta. Nämä leirit ja työmaat sijaitsivat ilmeisesti nykyrajan takana sotatoimialueella. Rajan taakse jääneitä leirejä oli myös ainakin Mietttilään luettavan Kiiskisen eli Kiiskenkylän Mattilan talossa ja Peusanmäellä Kempin riihessä, jossa oli 54 vankia.

Laikon lentokentän parakeilla oli jonkin aikaa kaksi vankileiriä, toinen nykyisen Partiopolun varrella lähellä entistä Laikon vartioasemaa, toinen KHJ: n parakilla Ilmeentien itäpuolella.

Pien-Mietttilässä kunnan omistamassa talossa (ns. Vanha Varis, ”Vanhasija” tai Haakanan talo) aloitti elokuussa 1941 siviilivankileiri numero 1, jota kutsuttiin ”kolhoosiksi”. Nimitys juontaa siitä, että vangit olivat takaisin vallattujen alueitten kolhooseista. Vangit koostuivat lapsista, naisista ja vanhuksista ja näitä oli 70 henkeä. Vartijoina olivat Is-miehet. Vangit siirrettiin pois Pien – Mietttilästä jo 15.9.1941 rautateitse Taavetin – Ylämaan alueelle. Talo lie nee purettu 1950 – luvulla.

Mietttilässä Torkkelin tilalla toimi sotavankileiri, jonka päällikkönä oli is-komppanian päällikkö Juho Rautio. Tällä leirillä oli noin 50 vankia. Nämäkin vangit kävivät maataloustöissä, myöhemmin myös sahalla. Vankeja oli töissä myös Luumin talossa, jossa leirin kyseisen ruoka valmistettiin (muonituspäällikkönä Heikki Varis, ruoka-ainesten toimittajana Antti Varis). Leiri oli ilmeisesti osa sotavankileiri 6:tta ja toimi syksystä 1941 vuoden 1942 loppuun. Sen pääleiri oli Kirvun Kuunussa.

Luumin talo, vankien yksi työpiste, on yhä olemassa Mietttiläntien tuntumassa.

Rautjärven keskusalueella nykyisen Asemaseudun lähistöllä oli jatkosodan aikana vielä edellisiä laajamittaisempaa vankileiritoimintaa. Yksi näistä sijaitsi noin kilometrin päässä Tullammesta (itä- tai eteläpuolella) Partilan kylätien varrella. Tähän oli rakennettu noin 100 x 40 metrin alalle, kolmen metrin korkuiselle piikkilanka-aidalla rajattu sotavankileiri. Alueella oli myös parakeja, jossa asuivat vartijat. Satojen vankien leiri oli tarkoin vartioitu aseistetuilla kiertävillä vartiomiehillä.

Partilankankaan vangit kävivät päivittäin mm. Partilan kylän kaikissa kymmenessä maalaistalossa töissä ruoka-annosten palkalla. Luottovangit saattoivat yöpyä taloissa useitakin öitä peräkkäin. Leirin vangit osallistuivat myös suoaukeaman ylittävän tien rakentamiseen Kurrosenkylään.

Leiri toimi parin kesän ajan. Talvella vangit siirrettiin muualle Suomeen työmaille, joissa oli kamiinalämmitteinen parakkimajoitus. Vaarallisimpia, tärkeimmiksi uskottuja sekä poliittisia vankeja siirrettiin täältä Ruokolahden Syyspohjaan suurelle sotavankileirille. Vuosien 1941 – 1942 aikana yli 500 vankia luovutettiin Ruokolahdelta Saksaan, joukossa 39 juutalaista. Tapaus herätti huomiota vielä vuonna 2003, kun Saksa vaati Suomelta selvitystä Natsi-Saksan vankiluovutuksista.

"Kannaksella vangittuja siviilityyppejä."
Alkuperäisen kuvatekstin sanamuoto
vihjaa vankien ulkoisten piirteiden
luokitteluun. Rautjärvi 15.9.1941.

Rautjärven asemalle oli koottu jatkosodan alkuvaiheessa sekalaisia siviilivankeja Kannakselta. Kyseessä näyttää olleen tilapäinen keskityspaikka, josta entisiä kolhoosityöntekijöitä lähetettiin työleireilleen. Vankien joukossa oli monia kansalaisuuksia: venäläisiä, ukrainalaisia, tataareja, inkeriläisiä ja Inkerin suomalaisia. Vankien ulkonäköä ja vaateista on kuvattu resuiseksi. Vankien asioita järjesteli ratsumestari Junto ja paikalla pidettiin mm. venäjänkielinen hartaus. Ilmeisesti vankeinsiirrosta on tehty tuoreeltaan myös dokumenttifilmi (tekijänä Veikko Itkonen).

Aseman läheisyydessä oli myös edelliseen liittynyt vankien kiinteä "välivarasto" kauppias Pajarin Osuusliike Imatran keskeneräisessä kaupparakennuksessa (nykyisen Kipsan kohdalla). Tästä on säilynyt valokuvadokumentti. Vankien määrä aseman tilapäisissä säilytyspaikoissa oli useita satoja.

Vielä Purnujärvellä on toiminut ainakin jonkinlainen vankien kokoamispaikka. Paikallishistoriassa (Nevalainen 2000) kerrotaan, että muistitiedon mukaan syysaikaan sinne toimitettiin erään talon saunasta löytynyt aseistettu venäläinen sotilas, joka ei kiinni otettaessa tehnyt vastarintaa.

Sotavanki (4.8.1941) ja siviilivankien jumalanpalvelus Rautjärven asemalla (15.9.1941).

Paikallista vankileiri-, säilytys- tai kokoamistoimintaa kuvaa enimmäkseen matalan tason organisointi mm. vankirakennuksissa, aluerajoissa, ruokahuollossa ym. Olosuhteita on esimerkiksi Miettälän työmaaleirillä vuosina 1941 – 1942 kuvattu huonoiksi tai tyydyttäväiksi. Ravintotilanne oli katastrofaalinen keväällä 1942, minkä seurauksena kymmeniä kuoli ja oli epätoivoisia pakoyrityksiä. Perimätietoa (nimetön sotavanki) ja Suomen Punaisen Ristin sotavankikortistotieto (Nikolai Bugorkov) on Miettälään haudatusta sotavangista tai -vangeista. Myös Asemanseudun Livastinmäkeen on perimätiedon mukaan haudattu sotilassotavanki.

LÄHTEET:

- Hyyrynen, Alpo (suullinen tiedonanto)
- Luumi, Kari (suullinen tiedonanto)
- Luumi, Simo (suullinen tiedonanto)
- Majuri, Eero (toim.): Ristikirkko ja rautatie. Rautjärven kirkon ja asemanseudun vaiheet. Imatra 2004.
- Matikka, Jyrki: Rautjärvi – rajakunta. Mikkeli 1996.
- Nevalainen, Maija (toim.): Salon sydäimestä. Kyläkirja Rautjärven Rajamaan koulupiiristä. Hamina 2000.
- Salomaa, Vesa: Sunnuntaiajelu Suuren isänmaallisen sodan kohteisiin kanta-Rautjärvellä. Versio H 4.10.13. (12-sivuinen 19.7.2013 päivätty käsikirjoitusluonnos)
- Suomi, sotavangit ja ihmislouvatukset / Jatkosodan aikana kuolleet neuvostovangit [<http://kronos.narc.fi/jatkosota/jatkosota.html>]
- Uppman, Anne: Kaikista sotapaikoista ei tiedetä. Parikkalan – Rautjärven Sanomat 17.7.2014.
- Vilkko, Jaakko ja työryhmä Häyhä, Matti, Häyhä, Olli, Innala, Jorma, Lankinen, Helena, Lyytikäinen, Aino (toim.): Miettälä – kotikyläni. Lappeenranta 1995.
- Vilkko, Jaakko ja työryhmä Hallikainen, Leena, Häyhä, Kerttu, Naapuri, Voitto, Sihvonen, Hanna, Suutari, Otto, Tiippa, Sirke (toim.): Rajaristin kylät. Lappeenranta 1998.
- Waris, Helinä (suullinen tiedonanto)

KUVAT:

- 38 – 39: Europaeus, Mikko
- 40 – 41: SA-kuva.

10. Vankileirit, karttaliite

Karttapohja: Maanmittauslaitos / ilmaisaineistot

Merkkien selitteet:

1. Miетtilän kasarmialueen vankileiri (1918)
2. Tupalamäen vankileiri (1941)
3. Partiopolun vankileiri (1941)
4. Laikon lentokentän KHJ:n parakin vankileiri (välirauhan aika)
5. Pien-Miетtilän vankileiri (1941)
6. Torkkelin vankileiri (1941 – 1942)
7. Luumin talo, osa Torkkelin vankileiriä
8. Partilankankaan vankileiri (1941 – 1942)
9. Rautjärven aseman vankileiri (1941)
10. Osuusliike Imatran vankien säilytysrakennus (1941)
11. Purnujärven vankien kokoamispaikka (1941?)

Mustat ristit osoittavat Asemanseudun Livastinmäen sotavangin ja Miетtilän sotavangin oletetut summittaiset hautapaikat.

11. ASEKÄTKENTÄ

Suomen sotahistoriassa asekatkenta -käsitteellä on totuttu tarkoittamaan järjestelmällistä aseiden hajavarastointioperaatiota, jolla pyrittiin mahdollistamaan sissisodankäynti siinä tapauksessa, että Neuvostoliitto olisi vielä jatkosodan jälkeen miehittänyt maan. Kätkentäoperaatio toteutettiin suojeluskuntapiireittäin paikalliset olot tunteneiden upseerien johdolla hajavarastointi -nimellä, mutta lehdistö juurrutti käyttöön asekatkenta-nimityksen. Kaiken kaikkiaan aseita oli varattu noin 8000 miehen varustamiseen, mutta lopulta niitä oli maan suojeluskuntapiireissä 35 000 miehelle.

Rautjärvellä näihin vaiheisiin liittyy ns. Niran asekatkko. Sen löysivät Valpon (Valtiollinen poliisi) kaksi etsivää 1.8.1945 Imatran Tainionkosken oletetun asekatkon tukinnan yhteydessä. Kätkö oli metsätyönjohtaja Toivo Rajalan vuokraaman talon riihessä Niralla Mietttilän kylässä. Se sisälsi lähes 100 sotilaskivääriä, toistakymmentä muuta asetta, 1 panssarinyrkki, useita kymmeniä lippaita, yli 40 000 erilaista patruunaa sekä kohtuullinen määrä erilaisia oheis- ja muita sotilastarvikkeita.

Niran riihi – paikallinen asekatkko.

Vuonna 1945 tapahtuneissa Valpon Savonlinnan osaston useissa eri kuulusteluissa isänmaalliseksi yleisesti tunnettu alikersantti Rajala kertoi riihen olleen kesän 1944 puolustuslaitoksen käytössä ja pääosan materiaalista tuodun sinne siirrettäessä joukkoja rajalta rauhateon jälkeen. Rajala kertoi vielä myös mm. saaneensa loka-marraskuussa 1944 määräyksen tarkkailla mielialoja ja mahdollisia sabotaasirytyksiä kotiuttamisvaiheen aikana. Tässä yhteydessä oli puhetta aseiden kätkemisestä sekä sisäisten levottomuuksien että Neuvostoliiton uhan varalta. Viimeinen tapaaminen aseasioissa oli joulukuussa. Vuonna 1945 Rajalaa yritettiin vielä saada organisoimaan salaisia iskuryhmiä vaalilevottomuuksien varalta Rautjärven kirkonkylään ja Mietttilään, mutta tämä oli kieltäytynyt.

Tapaukseen liittyi viitteitä Rajalan naapurien ilmiannoista, mutta näistä ei ole säilynyt mainintoja kuulustelupöytäkirjoissa. Myös simpeleläisen työmiehen todistus aseiden toimittamisesta suoraan Rajalan kellariin osoittautui perättömäksi. Asiaan liittyyneen yhä paikallista perimä- tai muistitietoa.

Toivo Rajala tuomittiin Sotaylioikeudessa 18.11.1949. Sotaylioikeus katsoi tulleen selvitettyksi, että Rajala oli tehnyt syypääksi itsensä siihen, mistä hänelle oli vaadittu rangaistusta. Tuomio oli kolme kuukautta vankeutta, joka kuitenkin katsottiin jo yhdeksän kuukauden pidätyksen takia tulleen (Mikkelin lääninvankilassa) kärsityksi. Taistelutarvikkeiden arvon alentumisesta tuomittiin lisäksi sakkoa 1583 markkaa ja yhteisvastuullisesti 11 muun tuomitun kanssa todistajapalkkioita 2935 mk.

Toivo Rajala kuoli 4.7.1966. Hänen tapauksensa paikallishistoriallisen esittelyn yhteydessä (Vilkko 1998) on mainittu puolustusministeri Elisabet Rehnin ottaneen asekatkennän esille vuonna 1992 ottaneen Maanpuolustuskurssin avajaisissa. Vasta tätä on yleisesti pidetty valtiovallan avoimena tuomiona niille laille, jotka mahdollistivat lähes 1500 asekatkentaan osallistuneen kansalaisen tuomitsemisen vapausrangaistuksiin. Kätkijöiden katsottiin nyt tehneen vain velvollisuutensa.

Asekatkenta osui poliittisesti ja vielä sotilaallisestikin herkkään ja arkaluonteiseen vaiheeseen, ns. Vaaran vuosiin (1944 – 1948), joihin kuului myös mm. Valvontakomission ja ns. Punaisen Valpon toiminta ja yleinen pelko Suomen muuttumisesta kommunistiseksi joko Neuvostoliiton miehityksen tai kommunistisen vallankaappauksen takia. Lisähuolta aiheutti myös mm. Romanian miehitys.

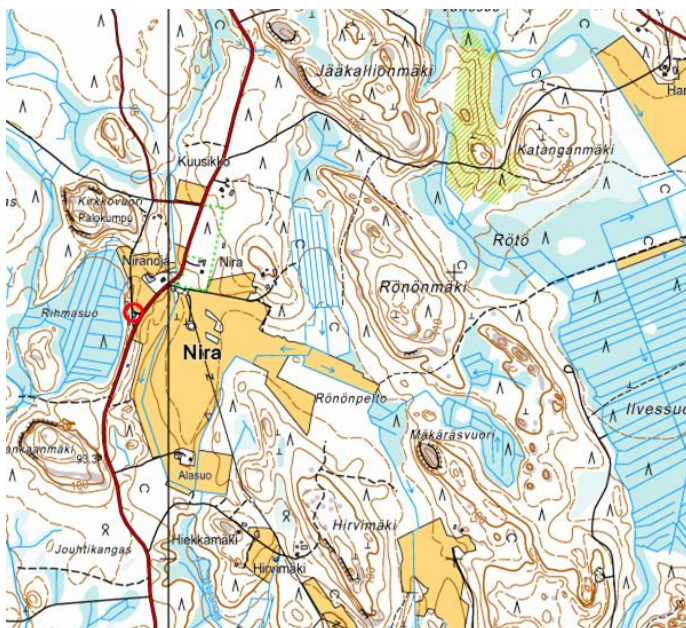
LÄHTEET:

- Hyyrynen, Alpo (suullinen tiedonanto)
- Vilkko, Jaakko ja työryhmä Hallikainen, Leena, Häyhä, Kerttu, Naapuri, Voitto, Sihvonen, Hanna, Suutari, Otto, Tiippana, Sirke (toim.): Rajaristin kylät. Lappeenranta 1998.
- Wikipedia:
 - Asekatkenta [http://fi.wikipedia.org/wiki/Asek%C3%A4tkent%C3%A4]
 - Punainen Valpo [http://fi.wikipedia.org/wiki/Punainen_Valpo]
 - Vaaran vuodet [http://fi.wikipedia.org/wiki/Vaaran_vuodet]

KUVAT:

- 42: Europaeus, Mikko.

11. Asekatkenta, karttaliite

Karttapoljaja: Maanmittauslaitos / ilmaisaineistot

Karttaan on merkitty Toivo Rajalan vuokrariihi (asekatkenta) punaisella ympyrällä.

12. RAJA TALVI- JA JATKOSODAN JÄLKEEN

Rautjärven maantieteellinen asema valtakunnan itäisenä rajakuntana sinetöityi 1940-luvulla. Näin talvi- ja jatkosodan seuraukset määrittivät ratkaisevasti kunnan tulevaisuutta, erityisesti paikallisia kulkuyhteyksiä, suhdetta keskusalueisiin ja väestö- ja elinkeinorakenteen kehitysmahdollisuuksia.

Talvisodan jälkeen Moskovan rauhassa raja merkittiin täälläkin aluksi vain teiden ja polkujen kohdilla. Tiet suljettiin puomeilla. Rajavyöhykettä oli runsas kilometri ja rajalinja rajoitukseksi melko epäselvä. Rajamiehiä oudoksuttiin yleisesti. Olojen vakiinnuttua rajavyöhyke levitettiin kolmen kilometrin syvyyteen. Vartijoiden rajaosuus oli 3 – 4 km, joten valvonta oli tehokasta. Koko Rautjärvi oli heti sodan jälkeen matkustuskieltoaluetta. Jatkosodan kynnyksellä 1941 rajakomppaniat täydennettiin sota-ajan vahvuisiksi. Ne joutuivat jo kesäkuussa mm. väkivaltaisiin tiedustelutoimiin rajan taakse, sittemmin myös taistelutehtäviin, joissa kaatuneiltakaan ei välttytty.

Vuonna 1944 rauhan tultua rajavalvonnan hoiti heti kenttäarmeija kuten jo talvisodankin jälkeen. Rajavalvonta palasi rajavartiostolle 1.12.1944. Esimerkiksi Roihan- ja Variksenkylään ei enää perustettu vartiota. Miettilän vartion ensimmäinen sijoituspaikka oli parakeissa Kuntalan kankaalla (ent. kasarmialue). Sota-aikaa seurasi rajavalvontaorganisaation uudelleen järjestelyjen vaihe.

Raja toi monenlaista harmia paikallisille. Sen välittömässä ympäristössä oli myös ilmeisiä, jopa hengenvaarallisia riskejä ainakin vielä 1940-luvulla. Välirauhan aikaan siepattiin aseis-

tamaton luutnantti (Vuorio) ja kaksi kenttävartiomiestä tietymättömiin. Vasta 1958 saatiin tieto luutnantin kuolemasta pakkolaitosvankeudessa Komin neuvostotasavallassa. Kahden muun miehen kohdalo ei selvinnyt.

Vuonna 1946 Neuvostoliiton rajavartijat ampuivat talvisaikaan rajan yli harhautuneen vanhuksen (Ida Hyyrynen 1.11.1887 – 17.3.1946).

Tämä kohtasi määränpänsä vieläpä Suomen puolen raja-aidalla yrittäessään hiihtäen palata eräältä Kuunjoen partaan peltoaukeamalta takaisin.

Alpo Hyyrynen tätinsä muistomerkillä.

Rajalinjaa ampumapaikan läheisyydessä.

Ida Hyyrysen ruumiin luovutuspaikka.

Suopellon vanha vartio Hyyrysten taulussa.

Vähitellen elämä rajan pinnassa alkoi normalisoitua. Muun ohella asiantilaa helpotti oleellisesti myös Rautjärvellä rajavyöhykkeen asteittainen kaventuminen sodanjälkeisinä vuosikymmeninä. Rajavalvonnasta sukeutui tavallinen asia ja myös ammattityö paikallisyhteisössä. Satunnaisia loikkauksia eli luvattomia tahallisia rajanylityksiä tietenkin tapahtui joskus kumpaankin suuntaan. Rajan eksotiikka alkoi houkutella myös turisteja, jotka toivat ajoittain haasteita rajavalvontaan.

Vanha Laikon raja-aseman rakennus on nykyisin Tullilaitoksen virkistyskäytössä.

Rajavartioston infrastruktuuri on Kaakkois-Suomessa ja Rautjärvellä kokenut monia mullistuksia. Aivan aluksi Miettälän kansakoulu oli jopa kokonaisen armeijakunnan (III) esikunta ja rajavartijat asuivat paikallisten kylien tai kylänosien (Laikko, Suopelto, Varis, Roiha, Vilkko, Miettälä, Kiurunranta, Vähikkälä, Niskapietilä) taloissa. 1950-luvulta 1970-luvulle raja-asemia rakennettiin ja kehitettiin, kunnes asteittain alkoi vartioasemien keskittämisen ja lakkauttamisen (mm. Vilkko 1991, Laikko 1995, Niskapietilä 2009) aika. Kunnan alueella ei ole enää rajavartioasemia, lähimmät vartiot ovat Imatran Pelkolassa ja Parikkalan Kolmikannassa. Vartiointissa käytetään yhä mm. partiointia, tähystämistä ja koiria, mutta merkittävästi myös teknisiä valvontajärjestelmiä.

Rautjärven asema rajalla on (sota)historiallinen seuraus, jonka painoarvo on vaihdellut. Rajan ”uhkaavuus” on paljolti hävinnyt tai ainakin hälventynyt. Kansainväliset poliittis-taloudelliset ja sotilaalliset suhdanteet vaikuttavat kuitenkin aina rajaturvallisuuteen. Rajavyöhyke, rajatyöpaikat ja rajanylityspaikkojen läheisyys ovat alueen tavallisia rajaan liittyviä kysymyksiä.

23. Rajakomppanian (perustettiin 10.6.1941) muistomerkki Miettälän suojeluskuntatalon rauniorappusilla.

Ylimmäinen – ikivanha rajajärvi.

Yleinen tie päättyy tähän. Suomen ja Venäjän välinen rajavyöhyke on edessä.

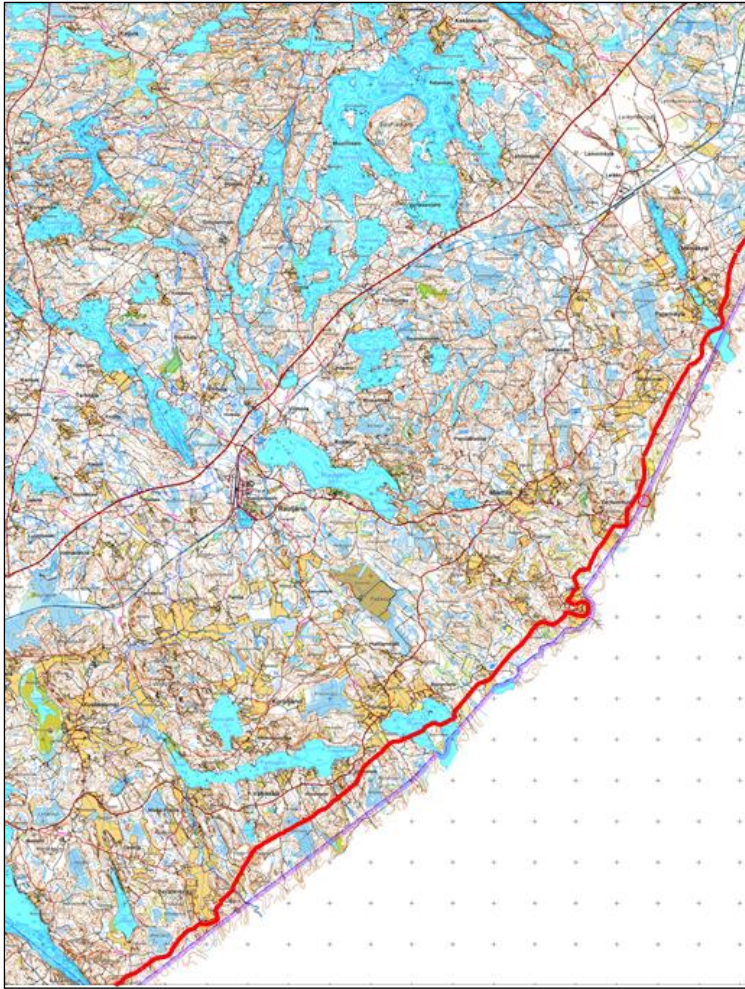
LÄHTEET:

- Majuri, Eero (toim.): Ristikirkko ja rautatie. Rautjärven kirkon ja asemanseudun vaiheet. Imatra 2004.
- Matikka, Jyrki: Rautjärvi – rajakunta. Mikkeli 1996.
- Rajavartiolaitos: hallintoyksiköt / Kaakkois-Suomen rajavartiosto / organisaatio
- [<http://www.raja.fi/k-sr/organisaatio>]
- Vilkko, Jaakko ja työryhmä Häyhä, Matti, Häyhä, Olli, Innala, Jorma, Lankinen, Helena, Lyytikäinen, Aino (toim.): Miettälä – kotikyläni. Lappeenranta 1995.
- Vilkko, Jaakko ja työryhmä Hallikainen, Leena, Häyhä, Kerttu, Naapuri, Voitto, Sihvonen, Hanna, Suutari, Otto, Tiippana, Sirke (toim.): Rajaristin kylät. Lappeenranta 1998.

KUVAT:

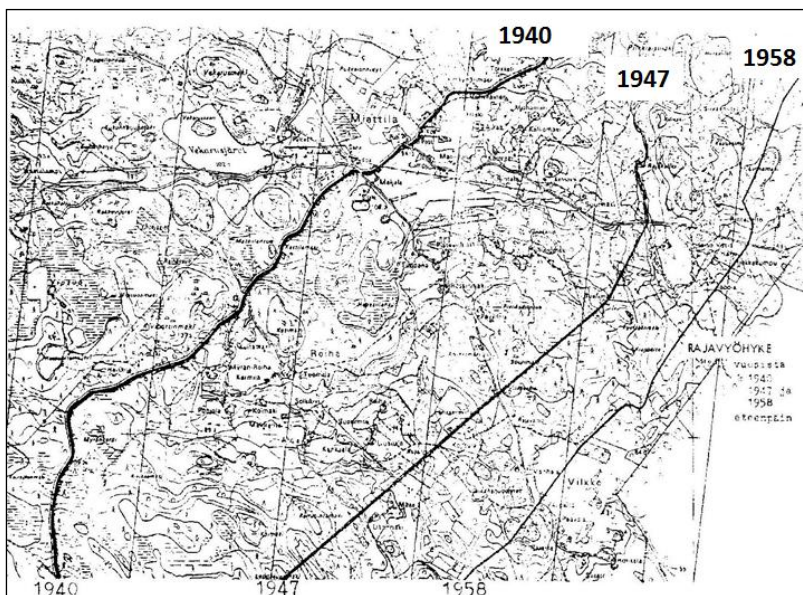
- 43 – 50: Europaeus, Mikko.

12. Raja talvi- ja jatkosodan jälkeen, karttaliite

Karttapoljja: Maanmittauslaitos / ilmaisaineistot

Kartalla on esitetty Suomen nykyinen rajavyöhykelinja (punainen korostus) Kanta – Rautjärvellä ja Ida Hyrysen ampumispaikka (punainen ympyrä).

Rajavyöhykelinjan kehitys väli-
rauhan ajasta 1950-luvun lopulle
Miettilän kohdalla. Kartta (vuodet
vahvistettu tässä) on julkaistu
Jaakko Vilkon et al (toim.:) teok-
sessa Miettilä – kotikyläni (1995).

EHDOTUKSIA JA HUOMIOITA

Kanta – Rautjärven alueella on ajallista syvyyttä, perinteitä, omaleimaisia paikallispiirteitä ja pitkäjänteistä aktiivista yhteisöllistä suuntautuneisuutta sotahistoriaan ja aihepiirin yleensä. Rautjärven reserviläiset ry, Rautjärven Reserviupseerikerho ry, alueen eri kyläyhdistykset, maakunnalliset ja valtakunnalliset sotahistorian ja maanpuolustusalan perinnejärjestöt ovat kehittäneet jo kohtuullisesti eri kohteita ja vakiintunutta harrastusta selvitysalueella. Tämä on hyvä pohja syventää aihepiirin tuntemusta ja rakentaa sotahistoriasta aivan uutta toimintaa.

Viime aikoina sotahistoriaharrastus on osoittanut uudenlaista järjestäytymistä Kanta – Rautjärvellä. Tutustuminen paikallisiin sotahistoriakohteisiin ja nähtävyyksiin, lukuisten muistomerkkien toteuttaminen aitoihin tapahtumaympäristöihin ja eräät taustaselvitykset ovat rakentaneet ja tarkentaneet paikallisia lähtökohtia. Erilaiset tapahtumat, kuten esimerkiksi Päivä Museotiellä, Rautjärvi-jotos, Rajakävely, Asemanseudun messut ja viimeksi Kollaus-tapahtuma ovat keränneet yleisöä ja tehneet osaltaan myös sotahistoriallisia kiinnekohtia ja aiheita tunnetuksi Niskapietiläntien kylissä, kirkolla, Asemanseudulla, Miettälässä ja muualla. Matkailutuotteeksi tähtääviä elämyksellisiä desantti- ja kasarmialuekierroksia on kehitteillä.

Tämän selvityksen perusteella Rautjärven sotahistoria tarjoaa esimerkiksi seuraavia aihepiirejä, joita voidaan hyödyntää matkailutuotteiden, museotoiminnan, tapahtumatuotannon ja maastoretkeilyn luomisessa ja lisäämisessä sekä yleisen tietopohjan kasvattamisessa:

JATKOSODAN HYÖKKÄYSVAIHE on paikallisessa muodossaan syytä saada nykyistä paremmin esille suurelle yleisölle. Kollaan sinänsä merkittävistä ja paikallisia koskettaneista talvisodan taisteluista on perusesittely nimikkomuseossaan, mutta paikallinen jatkosota loistaa poissaolollaan. Kyse on kuitenkin 1900-luvun merkittävimmästä sotavaiheesta Rautjärven historiassa, joten se ansaitsee tulla esitellyksi omana kokonaisuutenaan. Lyhyestä ajanjaksosta huolimatta¹⁸. Divisioonan hyökkäys yli Moskovan rauhan rajan aiheutti monenlaista poikkeuksellista toimintaa selvitysalueella. Sen erilaisia jälkiä on yhä löydettävissä maastosta, paikallista muisti- ja perimätietoa tallennettavissa ja aiemmat tutkimukset ja selvitykset kaipaavat tarkentamista. Miettälän terveystalon käyttämättömiä huoneita voisi hyödyntää aihepiiriin liittyvässä näyttelytoiminnassa (alustava keskustelu Heikki Lankisen kanssa). Opastuksia sotahistoriallisille jäännöksille, ehkä myös tuotepaketteja ja jopa tapahtumia voidaan luoda. Paikallisia toimijoita ja ”tietäjiä” tulee hyödyntää ja Miettälän kasarmialueen ilmettä kohentaa.

VANHIN SOTAHISTORIA tarjoaa Rautjärven erityislaatuisen raja-aseman ja kulttuuristen piirteiden takia erityisen kiehtovaa aiheistoa ja vähintään yhtä hyviä mahdollisuuksia historian elävöittämiseen kuin 1900-luvun sotavuodet. Paikallisten linnavuorten ja löytöpeltojen rautakautinen muinaisuus, 1600-luvun lahjoitusmaahistoria, sotilastilojen erikoisluonne, 1700-luvun iso- ja pikkuviha vainolaistarinoineen ja pakopaikkoineen sekä 1700-luvun lopulta Suomen itsenäisyyteen ulottuva kasarmialuehistoria tarjoavat erinomaisia lähtökohtia vaikkapa retkeily-aineistojen sisällöntuotantoon, elämysopastuksiin ja kesäteatterituotantoon. Myös perusnäyttely vanhemmasta sotahistoriasta olisi paikallaan Miettälässä tai kuntakeskuksissa (Asemanseutu, Simpele). Arkeologian tutkimuskeinot voi yhdistää sotahistoriatutkimukseen.

Edellä esitettyjen lisäksi sotahistoriaharrastajien, matkailupalveluiden tuottajien ja hallinnon olisi syytä huomioida vielä ainakin seuraavia asioita paikalliseen sotahistoriaan liittyen:

TARKENTAMINEN paikallisessa sotahistoriatutkimuksessa esimerkiksi maastotutkimusten, karttamallinnusten, havainnollistuksien, tutustumiskäyntien ja muistitiedon keruun muodossa on ehdottoman tärkeää kaikkien edellä viitattujen toimintojen perustan vahvistamiseksi. Esimerkiksi helposti luettava ja havainnollinen Rautjärven (koko?) nykykunnan alueen kattava sotahistoriamatkailijan kartta olisi kehitystuote, joka on mahdollista valmistaa VAIN jos riittävä ”hiljainen tieto” kohteista on kerätty ja saatavilla. Myös olemassa olevien sotahistoriallisten karttojen, asiakirjojen ja kuva-aineiston YHTEEN KOKOAMINEN olisi tärkeää. Tällä hetkellä yksityisillä on arvokasta ja mielenkiintoista aineistoa, mutta se on kovin hajallaan ja sen käyttömahdollisuudet vaikeita ja rajallisia. Olisiko mahdollista elvyttää kotiseutuarkistotoimintaa kokoamalla pitäjän oma ”sota-arkisto” esimerkiksi päivityskelpoisena projektina?

OPASTAMINEN on aina tärkeä osa kohteisiin tutustumista ja matkailua. Lukuisat paikalliset muistomerkit sijaitsevat vaihtelevissa ympäristöissä ja ovat sellaisenaan yksi kanta – Rautjärven sotahistorian harrastajien ja ulkopaikkakuntalaistenkin kiinnostusta herättävä erikoispiirre. Opastus näiden luokse on kuitenkin osin yhä puutteellista ja tieolot paikoin haastavia. Maasto-opasteita tarvitaan erityisesti yksityisluonteisten muistomerkkien luokse löytämiseksi. Asiassa on luonnollisesti huomioitava mm. kotirauhan kunnioittaminen ja rajavyöhykealue.

YHTEISTYÖ jo olemassa olevien sotahistoriallisten toimintojen, organisaatioiden ja alueen asiantuntijoiden kanssa voi avata uusia näkökulmia kehitystyöhön. On hyvä huomioida myös muiden kuin sotahistorian kanssa toimivien yhteisöjen ja tapahtumien osallistaminen yhteistyöhön. Niskapietilän tien sotilashistoria voisi olla yksi Päivä museotiellä -tapahtuman yhteistyökohde ja Helisevänjoen mahdolliset kehittämissuunnitelmat voisi nivoa myös mukaan.

LÄHDE- JA AINEISTOLUETTELO

Painetut kirjallisuuslähteet ja aineisto

Europaeus, Mikko: Hiitolanjoki – latvavesiltä Laatokalle. Tampere 2012.

Haapanen, Atso: Viholliset keskellämme. Desantit Suomessa 1939 – 1944. Hämeenlinna 2012.

Hakulinen, Matti: Helisevänjoki – viikinkiajan kevyen liikenteen väylä Laatokalta Saimaalle? Museoviesti 2013. Etelä-Karjalan museo. Lappeenranta 2013.

Jatkosodan historia 2 1989: Hyökkäys Itä-Karjalaan ja Karjalan kannakselle. (toim.) Sotatieteen Laitoksen Sotahistorian toimisto. Sotatieteen Laitoksen julkaisuja XXV:2. Porvoo.

Julku, Kyösti: Suomen itärajan synty. Studia historica septentrionalia 10. Jyväskylä 1987.

Kujala, Antti: Vankisurmat – neuvostovankien laittomat ampumiset jatkosodassa. Juva 2008.

Lehtipuu, Markus: Karjala. Suomalainen Matkaopas. Keuruu 2005.

Luumi, Aarne: Kirkonkello. Keski – Karjala. Kotiseutulukemisto. Keuruu 1958.

Majuri, Eero (toim.): Ristikirkko ja rautatie. Rautjärven kirkon ja asemanseudun vaiheet. Imatra 2004.

Matikka, Jyrki: Rautjärvi – rajakunta. Mikkeli 1996.

Nevalainen, Maija (toim.): Salon sydäimestä. Kyläkirja Rautjärven Rajamaan koulupiiristä. Hamina 2000.

Paappa, Eero & Ropponen, Jari: Jääsken kihlakunnan historia III 1860 – 1980. Pieksämäki 1992.

Paukkunen, Olavi (toim.: Turunen, Pekka): Päämajan tiedustelija. Jyväskylä 2008.

Pietola, Eino: Sotavangit Suomessa 1941–1944. Jyväskylä 2006.

Pylkkö, Ilkka: Rautjärven Purnujärvi – kylä rautakaudelta. Museoviesti 2013. Etelä-Karjalan museo. Lappeenranta 2013.

Pylkäs, Viljam: Rokka – kertomus konekiväärin miehen sodasta. Viljam Pylkäksen ääninauhalle kertoman stilisoitu ja puhtaaksi kirjoittanut Kaarlo Nuorvala. Jyväskylä 1955.

Rautala, Ari: Karjalan kannaksen takaisinvaltaus kesällä 1941. Jyväskylä 2004.

Saarelainen, Tapio A.M.: Sankarikorpraali Simo Häyhä. Keuruu 2006.

Sadeniemi, Salme (toim.) Yhteinen tulikoe: naisten kertomaa vuosilta 1939 – 44. Etenevän rintaman mukana sivut 210-213. 1979.

Sudenniemi, Seppo: Salaisen sodan varjot – tiedustelu- ja desanttitoimintaa talvi- ja jatkosodassa. Keuruu 1987.

Syrjö, Veli-Matti: Jääsken kihlakunnan historia II Suuresta Pohjan sodasta 1860 -luvulle. Helsinki 1976.

Taavitsainen, J. – P.: Karjalan muinaislinnat. Teoksessa Saarnisto, Matti (toim.): Karjalan syntä. Viipurin läänin historia I. Jyväskylä 2003.

Vilkko, Jaakko ja työryhmä Hallikainen, Leena, Häyhä, Kerttu, Naapuri, Voitto, Sihvonen, Hanna, Suutari, Otto, Tiippana, Sirke (toim.): Rajaristin kylät. Lappeenranta 1998.

Vilkko, Jaakko ja työryhmä Häyhä, Matti, Häyhä, Olli, Innala, Jorma, Lankinen, Helena, Lyytikäinen, Aino (toim.): Mietttilä – kotikyläni. Lappeenranta 1995.

Vuori, Pertti: Saimaan Salpa. Ruokolahden – Rautjärven – Simpeleen – Ilmeen suojeluskuntien ja Lottien historiaa. Vapaussodan Imatran seudun perinneyhdistys ry. Imatra 2.p. Imatra 2002.

Väänänen, Kalle: Vainotien vartijat. Etelä-Karjalan maanpuolustushistoriaa. Näköispainos. Viipurin suojeluskunta – ja Lotta Svärd –piirin Perinnekilta ry. Helsinki 1999.

Westerlund, Lars (toim.): Venäläissurmat Suomessa 1914–22. Osa 2.2. Sotatapahtumat 1918–22. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 3/2004. Helsinki 2004.

Ylönen, Aulikki: Jääsken kihlakunnan historia I vuoteen 1700. Forssa 1957.

Painetut muut lähteet ja aineisto

Holkeri, Erkki: Kankaanmäen kahinat. Kansa taisteli 9/1973 (kopio).

Jantunen, Päivi: Tiedätkö sota-aikana pudonneista lentokoneista? Parikkalan – Rautjärven Sanomat 28.8.2014.

Luukkanen, Erik: Sotilasajoneuvot palasivat korsulle. Parikkalan – Rautjärven Sanomat 20-10.2014.

Luukkanen, Erik. Väärät saappaat veivät kuolemaan. Parikkalan – Rautjärven Sanomat 5.11.2012.

Mansikka, Tiina: Mietttilän reservikasarmialueella historian siipien havinaa – Ruotsin vallasta viime sotiin. Uutisvuoksi 12.7.2003.

Ranin, H.: Haakanalan taistelu. Ote lehdestä Kansa taisteli 10/1969 (kopio).

Roiha, Terttu: Opin tuntemaan kuoleman. Artikkelin Rautjärven Viimolan koulun sotasairaala-
lasta 1941. Ote lehdestä Kansa taisteli 2/1958 (kopio).

Saari, Matti: Kokkolanjoen partio. Ote lehdestä Kansa taisteli 7/1975 (kopio).

Sanomalehdet, erityisesti: Etelä-Saimaa, Karjala, Kaakkoisseutu, Uutis-Vuoksi, Parikkalan (–
Rautjärven) Sanomat, Ylä-Vuoksi

Tyrkkö, Jukka: Pajarin poikien tie Rautjärveltä Rajajoelle I. Taistelutoimet menetetyillä alueil-
la. Kansa taisteli 6 /1977. (kopio)

Uppman, Anne: Kaikista sotapaikoista ei tiedetä. Parikkalan – Rautjärven Sanomat
17.7.2014.

Uppman Anne: Ida Hyyrynen kuoli rajalle. Parikkalan – Rautjärven Sanomat 25.9.2014.

Arkisto- ja museolähteet ja aineisto (vrt. myös internet-lähteet ja aineisto)

Etelä-Karjalan museo:

- Koponen, Martti & Poutiainen, Hannu: Pohjoisen Etelä-Karjalan puolustusvarus-
tusinventointi 1999. (kohdekortit ja diat)
- Alueinventointi- ja kohdeinventointilomakkeet Mietttilän kasarmialueesta ja ra-
kennuksista

Hiitolan- eli Kokkolanjoen ja Simpeleen taajaman perinteentallennusprojekti 2003 – 2004:
Haastatteluaineisto. Haastattelijana Europaeus, Mikko, haastateltava [tässä yhteydessä]: Terä-
vä, Erkki. Toteutettu yhteistyössä Rautjärven kotiseutuyhdistyksen kanssa Karjalaisen Kult-
tuurin Edistämissäätiön tuella. (Mikko Europaeuksen yksityisarkisto).

Kansallisarkisto:

- Sotapäiväkirjat (kokoelma) / Sotapäiväkirja-kokoelmat / Jatkosodan ja Lapin sodan
sotapäiväkirjat / 18. Divisioona [<http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?o=0>]
- Kuulustelu- ja oikeudenkäyntipöytäkirjat desantteihin liittyen
- Syytemääräyksen antaminen KD No 251/X/33 a. ja KD No 252/X/33a.16.7.1941.
- Ym. Rautjärven ja Ilmeen digitaalinen ja digitoimaton sotahistoriallinen aineisto

Kenttäsairaala A39:n sotapäiväkirjat 8.7. – 28.7.1941. (kopio: Luumi, Kari).

Kollaa-museo, Mietttilän kasarmialue, Rautjärvi

Kooste 132. Kevyt Ilmatorjuntapatterin (132. KvltPtri) sotapäiväkirjasta ajalta 10.7. –
7.8.1941 (kopio: Luumi, Kari).

Ote kenttäsairaala A39:n toimintakertomuksesta 9.7.–19.8.1941. (kopio: Luumi, Kari).

Rautjärven seurakunnan vaiheet. Historiikka itsenäisen Rautjärven seurakunnan 125-juhlaan 14.10.1984. Kirjoittanut Aarre Häyhä. Käsikirjoitus. Rautjärven kunnanarkisto.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto / kertomusperinteen topografinen kortisto: Rautjärvi.

Keruuaineistot (mahdollisesti esim. Evakkokaskut 1963 – 1964, Evakkomuistelmia 1964, Hevoset sodassa 1939 – 1944 1975, Kalevalan riemuvuoden kilpakeräys 1935 – 1936, Karjalaiset elämäkerrat 1980, 1984, Karjalaiset mieselämäkerrat 2002, Karjalaiset naiselämäkerrat 1998, Korsuperinteen kilpakeruu 1973, Kuka maatasi puolustaa 2005, Marsalkka Mannerheim kansan muistissa ja perinteessä 1967, Minun karjalaiset juureni 1994, Muistoja Karjalasta 1 – 10 kirjoituskilpailut 1981 – 1990, Muistoja Karjalasta 11. Kotiseutumatkat 1992, Rajaseudun elämää 2010, Reservinaliupseerien perinnekeruu 2003, Sota-aika muistoissamme 2001, Sota-ajan muistelmia 1995, Sotakaskuja 1918 sodasta 1948, Sotilaiden laulu- ja muistovihkot ja sotilasmuistiot -kysely 1982, Vuosien 1917 – 1918 tapahtumat kansan muistissa ja perinteessä 1966) ym. erityisesti kansanrunousarkiston aineisto

Internet-lähteet ja aineisto

Brantberg, Robert: Sotasankarit / Vilho Rättö [<http://www.brantberg.fi/Sotasankarit%20-%20Vilho%20Ratto.htm>] ym. tekijän aineistot

Etelä-Karjalan museot / Kollaa [<http://www.etelakarjalanmuseot.fi/kollaa>]

Eversti Pajarin ”läheltä piti” – tilanne ja muita sattumia sodassa [<http://veikkohuuska.puheenvuoro.uusisuomi.fi/159120-eversti-pajarin-%E2%80%9Dläheltä-piti%E2%80%9D-tilanne-ja-muita-sattumia-sodassa>]

Geneanet / Edvard Aschan

[<http://gw.geneanet.org/rafaelo?lang=fi;p=edvard+aschan;n=astola>]

Kansalaisen karttapaikka: Teperi, Rautjärvi

<http://kansalaisen.karttapaikka.fi/kartanhaku/paikannimihaku.html?query=hae&hakutapa=paikannimiha-ku&nimi=teperi&kunta=rautj%C3%A4rvi&e=611695&n=6815268&scale=80000&tool=suurena&styles=normal&lang=fi>

Koskesta voimaa / Aaro Pajari [<http://www15.uta.fi/koskivoimaa/henkilot/pajari.htm>]

Lahelma, Antti & Sipilä, Joonas: Pasifistiset pyyntikulttuurit? Sodan paradigmatheoria ja kivi-kauden Suomi. Muinaistutkija 4/2004. Vantaa 2004.

Luovutetun Karjalan pitäjät / Kirvu:

[<http://www.luovutetunetelakarjalanpitajat.fi/Pitajat/Kirvu/Perustietoa>]

Lääperi, Mari: Mietttilän kulttuurikylä nostaa sotahistoriaa esiin. Imatralainen 2.6.2014.
[<http://www.imatralainen.fi/artikkeli/220697-mietttilan-kulttuurikyla-nostaa-sotahistoriaa-esiin>]

Mietttilä Kollaus – tapahtuma on Vimeo. 29.8.2014. Internet-videoklippu. J.-P. Natunen.
[<http://vimeo.com/104701441>]

Museoviraston muinaisjäännösrekisteri / Rautjärvi / linnavuori:
[http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx]

Pajarin Poikien Perinneyhdistys: [<http://www.pajarinpojat.fi>]

Partanen, Silja: Niskapietilän museotie – selvitys historiallisesta arvosta. Mobilia / Liikennevirasto. Tiehallinnon museotiet ja sillat. Kangasala 27.10.2007 [saatu Hanna Ollikaiselta]

Pelkonen, Arvo: Kontran suku: [<http://suvut.genealogia.fi/kontra/kirja.htm>]

Pohjan Prikaati / 25-vuotinen pohjoismainen sota eli pitkä viha (21.8.1570 – 18.5.1595):
[http://www.pohjanprikaatinkilta.fi/PohPr/sodat/pitka_viha.htm]

Pylkkö, Ilkka: Rautjärven Hiijärven rautakautisen löytöalueen ja löytöpaikoilla havaittujen kiinteiden muinaisjäännösten tarkastuskertomus. Kotka 1.12.2012. Museovirasto. Kulttuuriympäristö-rekisteriportaali / kulttuuriympäristön tutkimusraportit 142439. Arkistointipaikka U2111-308/2012. [internet-tutkimusraportti]

Rajavartiolaitos: hallintoyksiköt / Kaakkois-Suomen rajavartiosto / organisaatio
[<http://www.raja.fi/k-sr/organisaatio>]

Rautjärven Hallilanmäki sai sotamuistomerkin.
[<http://www.esaimaa.fi/Online/2013/09/16/Rautj%C3%A4rven+Hallilanm%C3%A4ki+sai+sotamuistomerkin/2013116276258/4>]

Suomalaisuuden liitto / Suomen aatelis- ja säätyläissukujen alkuperä
[http://www.suomalaisuudenliitto.fi/?page_id=317]

Suomi, sotavangit ja ihmislouvatukset / Jatkosodan aikana kuolleet neuvostovangit
[<http://kronos.narc.fi/jatkosota/jatkosota.html>]

Tampereen suomalainen klubi / Lotta Eira Laarlahti: Lottana kotirintamalla ja taistelujen tun-
tumassa. Esitelmä Ruutiukkojen lounaskokouksessa 11.1.2010. Viitattu 17.9.2014.
<http://www.tampereensuomalainenklubi.fi/Portals/klubi/arkisto/tapahtumat/11012010.html>

Veteraanien perintö:

- Jatkosota / siirtolaisten paluu kotiseuduilleen
[<http://www.veteraanienperinto.fi/vepe/index.php/fi/jatkosota-siviilit/siirtolaisten-paluu-kotiseuduilleen>]
- Kertomuksia / siviiliväestön kertomuksia / talvisodan evakuoinnit
[http://www.veteraanienperinto.fi/suomi/Kertomukset/siviili/talvisota/talvisodan_evakuoinnit.htm]

Wikipedia:

- Asekätkentä [<http://fi.wikipedia.org/wiki/Asek%C3%A4tkent%C3%A4>]
- Desantti [<http://fi.wikipedia.org/wiki/Desantti>]
- Erillinen Pataljoona 4 [http://fi.wikipedia.org/wiki/Erillinen_pataljoona_4]
- Kustaa Loukola [http://fi.wikipedia.org/wiki/Kustaa_Loukola]
- Punainen Valpo [http://fi.wikipedia.org/wiki/Punainen_Valpo]
- Suomen kaukopartiotoiminta
[http://fi.wikipedia.org/wiki/Suomen_kaukopartiotoiminta]
- Vaaran vuodet [http://fi.wikipedia.org/wiki/Vaaran_vuodet]
- Viljam Pylkäs [http://fi.wikipedia.org/wiki/Viljam_Pylk%C3%A4s]

Willimiehen jäljillä, Rautjärvi

- Kilmäen luola [<http://willimiehenjaljilla.blogspot.fi/2014/04/rautjarvi-kilmaen-luola.html>]
- Kärmäen ilmavalvonta-asema
[<http://willimiehenjaljilla.blogspot.fi/2013/10/rautjarvi-karmaen-ilmavalvonta-asema.html>]
- Korpjärven 152 mm kanuuna [<http://willimiehenjaljilla.blogspot.fi/2014/10/rautjarvi-korpjarven-152mm-kanuuna.htm>]
- Niskapietilän museotie [<http://willimiehenjaljilla.blogspot.fi/2014/07/rautjarvi-niskapietilan-museotie.html>]

Painamattomat lähteet ja aineisto

Antti, Harri: Muistio 12.1.2007. Venäläisten vainajien muistomerkki Miettälään. Läsä Olli Häyhä, Harri Anttila. Paikka Rautjärven kunnantalo, kunnanjohtajan virkahuone. Aika 12.1.2007 klo 9.30 – 10.15. (1 s.).

Eskelinen, Erkki: Puhe ilmatorjuntamuistomerkin paljastustilaisuudessa Rautjärvellä 15.9.2013. (kopio).

Europaeus, Mikko / Tmi Traditionaali: Rautjärven Asemanseudun kulttuurihistoriallinen selvitys. Rautjärven Asemanseudun vetovoimasuunnitelma -hanke. 2013. (PDF ja tuloste).

Luumi, Kari: Viime sotien (1939-1944) aikaisten tapahtumien kartoitus Rautjärvi nimisen järven ympärillä. Oma kooste (kopio).

Luumi, Kari: sotahistoriallista esineistöä, yksityiskokoelma

Matikka, Jyrki: sotahistoriallista esineistöä, yksityiskokoelma

Rautio, Pentti: sotahistoriallista kirjallisuutta, yksityiskokoelma

Salohalme, Teemu: Kasarminkankaan kierros. Draamallinen opaskierros Miettilässä. Alkaen kesäkuu 2014. Käsikirjoituskopio v2/100614.

Salohalme, Teemu: Desantit. Draamakierros. Käsikirjoituskopio 25.8.2014.

Salomaa, Vesa: Muistio aiheesta: Desantit Rautjärven kirkonkylässä 1941. (Haminassa 25.2.2009 päivätty käsikirjoitus, 7 s.)

Salomaa, Vesa: Sunnuntaiajelu Suuren isänmaallisen sodan kohteisiin kanta – Rautjärvellä. Versio H 4.10.13. (12-sivuinen 19.7.2013 päivätty käsikirjoitusluonnos)

Salomaa, Vesa: Rautjärven vaietut sotapaikat. Esitelmä Kollaus -tapahtumassa 28.6.2014.

Varis, Ossi: sotahistoriallista esineistöä, yksityiskokoelma

Suulliset tiedonannot

Huhtanen, Matti

Hyyrynen, Alpo

Keltanen, Matti

Kiuru, Sami

Lankinen, Heikki

Luumi, Kari

Luumi, Simo

Pylkkö, Ilkka

Saarenkylä, Sirkku (Asemanseudun kulttuurihistoriallinen selvitys)

Waris, Helinä (Asemanseudun kulttuurihistoriallinen selvitys)

Kuvalähteet ja aineisto

Europaeus, Mikko

Hyvärinen, Pertti

Ilomantsin Museosäätiö / Ilomantsin valokuva-arkisto

(1 mv-kuva: junavaunu tulessa Rautjärven asemalla)

Kiuru, Sami

Luumi, Kari (4 mv-kuvaa Rautjärveltä, 1939 – 1944)

SA-kuvat (hakusanat: Rautjärvi, Ilmee)

Karttalähteet ja aineisto

Digitaaliarkisto / Maanmittauslaitos / Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma)/ pitäjänkartasto/Rautjärvi (4112 12 la.* -/--)

[<http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=6182511>]

Kielletyt kartat. Karjala 1928 – 1944 1: 100 000. Maanmittauslaitos ja Topografikunta. Porvoo 2006.

Kansalaisen karttapaikka (Maanmittauslaitos)

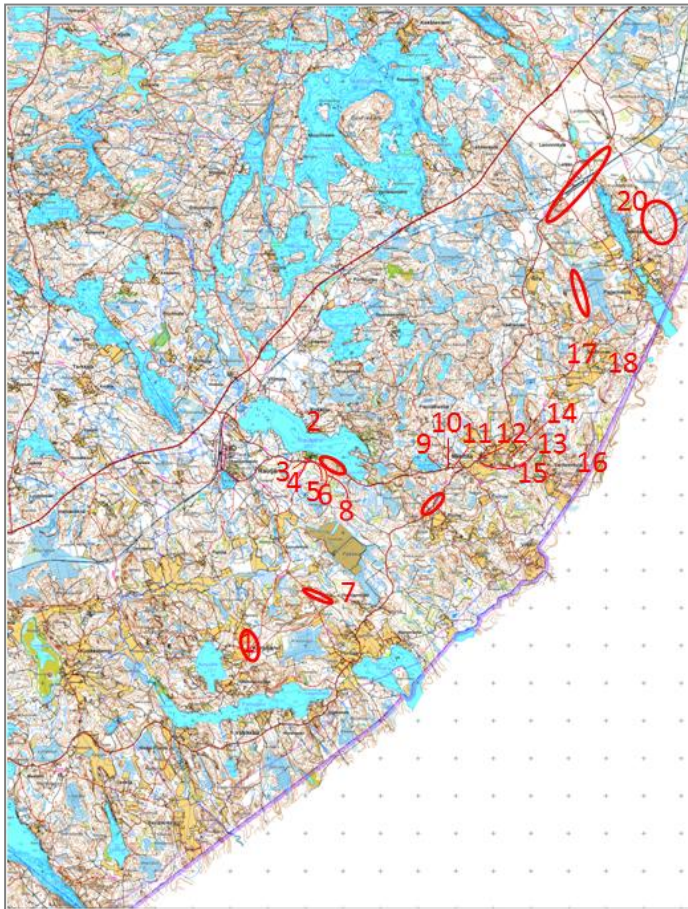
[<http://kansalaisen.karttapaikka.fi/kartanhaku/osoitehaku.html?lang=>]

Maanmittauslaitos / maastokartta 1: 50 000 M532 Ruokolahti (2012)

Rautjärven kunta / Kehittyvä Rautjärven alue -hanke / sotahistoriallisen selvityksen tarjouspyynnön liitekartta 1: 55000.

Sarmela, Matti: Suomen Perinneatlas. Suomen kansankulttuurin kartasto 2. Helsinki SKS 1994. (Suomen karttapohja kuntajaolla).

LIITE 1: SOTAHISTORIALLISTA JÄÄNTEITÄ JA MUISTOMERKKEJÄ KANTA-RAUTJÄRVELLÄ

Karttopohja: Maanmittauslaitos / ilmaisaineistot.

Jäännösalueita on rajattu punaisella summittaisesti tyyppiesimerkkeinä erilaisista maastojäänteistä. Mallinnus perustuu Vilkon kyläkirjojen (ks. selvityksen lähteet ja aineistoluettelo) karttamerkintöihin, haastatteluihin ja omiin maastokäynteihin.

LAIKKO: pommikuoppia
METSÄKYLÄ: taisteluhautaa, pesäkkeitä
HALLILANTIE: korsun- ja/tai teltanpohjia
ILVESSUO: taisteluhautaa, pesäkkeitä
ROIHANTIE: panssarieste (kaivanto)
RAUTJÄRVEN ranta Ryöppäänmäellä: korsun- ja/tai teltanpohjia
KORPJÄRVI: tykkiasemia ja -kuoppia

SOTAHISTORIALLISTA MUISTOMERKKEJÄ (suluissa paikannus)

1. Korpjärven korsu ja tykki (Korpjärvi, kolmen tien haara)
2. Venäläisen lentäjän hauta (Kokkola, Rautjärven pohjoisranta)
3. Vapaussodan muistopatsas (kirkkotarha)
4. Sankaripatsas (kirkkotarha)
5. Mänttäläisten kivi (kirkkokenttä)
6. Osasto Vehniäisen kaukopartiomiesten muistomerkki (Yläpappilan piha, kirkonkylä)
7. Hallilanmäen tykkipatterin muistomerkki (Hallilanmäki)
8. Desanttihauta (Ryöppäänmäki, kirkonkylä)
9. Vekaruksenrannan desanttihauta (Kasarmialueen ranta saunan takana, Miettälä)
10. Kasarminkankaan muistolaatta (Kuntala eli komppanianpäällikön talo, Miettälä)
11. Rajapataljoonan muistomerkki (Kasarmialueen suojeluskuntatalon muistokivi, Miettälä)
12. Edvard Astolan talo (Miettäläntien – Variksenkyläntien haara)
13. Pikkuvihan muistokivi (Miettäläntien – Variksenkyläntien haara)
14. Talvisodan Lotta-Svårdin ilmavalvonta-aseman muistomerkki (Muhamäen Kärmäki, Miettälä)
15. Moskovan rauhan rajakivi (Korisevannotko, Variksenkylä)
16. Ida Hyyrysen muistomerkki (Kuunjoen peltojen rajalinja, Variksenkylä)
17. Sotaorpojen, soteleskien ja Lankisen veljesten muistokivet (Pentti Raution talon piha, Matinmäki)
18. Suopellon vartioaseman muistokivi (Suopellontie, Pajarinkylä)
19. Huvilanmäen tykkimuistomerkki (Huvilanmäki, Pajarinkylä)
20. Laikon lentotukikohdan (lentokentän) muistomerkki (Lentokentäntie, Laikko)

LIITE 2: HENKILÖITÄ

Astola, vuoteen 1906 Aschan, Edvard (26.8.1869 Nilsjä – 21.3.1934 Rautjärvi)

Ns. ”vanhan väen” eli Suomen suuriruhtinaskunnan aikaisen sotaväen (1881 – 1901) upseeri, Rautjärven ja Ilmeen suojeluskuntien päällikkö, kapteeni. Yksi Haminan kadettikoulun reservin vänrikeistä, jotka toimivat reservikomppanioissa. Vuoden 1892 huhtikuun päiväkäskyllä komennettiin 31. reservikomppanian kouluttajaksi Mietttilään. Avioitui Mietttilän koulun ensimmäisen opettajan Maria Valkosen kanssa ja jäi kylään, vaikka komppania lakkautettiin 1901.

Toimi vuonna 1918 Antreassa, johon oli tammikuun lopussa muodostumassa Karjalan valkoisten suojeluskuntajoukkojen päämaja. Täältä käsin sai tehtäväkseen Vuoksenniskalle sijoitetun venäläisen laivasto-osaston (miehistöä noin 70 ja upseereita yli 10) asevaraston kaappauksen. Onnistuneen operaation seurauksena oli toinen sen jälkilevottomuudet tilanteen selvittänyt kovaotteisempi retki Antreasta Vuoksenniskalle. Venäläisupseerit ja miehistö lähetettiin Sortavalaan ja sieltä osa Venäjälle. Myöhemmin osa oli silti jäänyt vangiksi aina Tampereella asti.

Astola on mainittu esimerkkinä Venäjän armeijassa toimineista ammattisotilaista, jotka näkivät Venäjän hajoamistilan ja ymmärsivät kuinka valkoisten tuli käyttää tilannetta hyväkseen. Häntä on Rautjärvellä kuvattu toimeliaaksi ja auttavaiseksi. Suku on eksoottisesta nimestä huolimatta alkujaan suomalaisperäistä aatelis- ja säätyläisukua Liperistä tai Mikkelistä (< Asicanus, Asikainen, Aschanius ym.). Astola oli monikielinen, venäjän lisäksi osasi suomea ja auttavasti ruotsia.

Lähteet:

- Geneanet / Edvard Aschan [<http://gw.geneanet.org/rafaelo?lang=fi;p=edvard+aschan;n=astola>]
- Suomalaisuuden liitto / Suomen aatelis- ja säätyläisukujen alkuperä [http://www.suomalaisuudenliitto.fi/?page_id=317]
- Westerlund, Lars (toim.): Venäläissurmat Suomessa 1914 – 1922. Valtioneuvoston kansalian julkaisusarja 3/2004. Helsinki 2004.
- Vilikko, Jaakko et al. (toim.): Mietttilä – kotikyläni. Lappeenranta 1995.

Häyhä, Simo (7.12.1905 Rautjärvi – 1.4.2002 Hamina)

Simo ”Simuna” Häyhä oli yksi nykyaikaisen sodankäynnin tehokkaimmista tarkka-ampujista ja on yhä kansainvälisesti tunnetuimpia suomalaisia sotilaita kautta aikojen. Taisteli Suistamon Kollaalla ja Ulismaalla 30.11. – 6.3.1940 Aarne ”Marokon Kauhu” Juutilaisen Jalkaväkirykmentti 34:ssä (II/ JR 34/ 6. K). Häyhän on arvioitu täällä ampuneen kaikkiaan jopa 542 venäläistä (mistä vihollisen antama liikanimi ”Valkoinen Kuolema”), vähäisempiäkin lukuja on tosin esitetty. Haavoittui vaikeasti vastapuolen tarkka-ampujan räjähtävän luodin osumasta kasvoihin 13.3.1940 Ulismaan korvessa.

Jatkosodassa toimi hevostenottolautakunnassa valitsemassa hevosia rintamalle, koska ei saanut enää lupaa osallistua taisteluihin. Ylennettiin lopulta vänrikiksi talvisodan jälkeen, useita kunniamerkkejä ja huomionosoituksia. Häyhän ase oli jalkaväen kivääri m/28 – 30 (”pystykorva”).

Häyhä syntyi Kiiskisessä eli Kiiskan kylässä (Mietttilää) noin kahden kilometrin päässä rajan taakse jääneen Rautjärven alueella, kävi kansakoulun Mietttilässä ja liittyi suojeluskuntaan 17-vuotiaana. Taisteluammunnoissa edusti Rautjärven suojeluskuntayhdistyksen voittoisaa pikakivääriryhmää. Ammatiltaan hän oli maanviljelijä, joka harrasti hiihtoa, metsästystä ja sotilaskivääriammuntaa ja pesäpalloa. Häyhä eli suurimman osan loppuelämänsä Ruokolahden Utulassa. Hänestä on julkaistu useita kirjoja ja sähköisiä aineistoja, joissa tämän poikkeuksellisen sotilaan elämää ja etenkin sotaa on käsitelty yksityiskohtaisesti, mutta lähdepohjaltaan vaihtelevasti. Häyhän perinnehuone on sijo-

tettu Mietttilän kasarmialueen Kollaa-museoon ja hänen muistoaan vaalittu Rautjärven lisäksi myös vuonna 2013 lakkautetussa Pohjois-Karjalan Prikaatissa. Häyhän lahja-ase on Sotamuseossa. Simo Häyhä lienee yhä tunnetuin rautjärveläinen (simpeleläisen) Marja-Liisa Kirvesniemen ohella.

Lähteet:

- Lankinen, Heikki (suullinen tiedonanto).
- Saarelainen, Tapio A.M.: Sankarikorpraali Simo Häyhä. Keuruu 2006.

Jolula, Hugo (2.7.1887 Hauho – 1971 Rautjärvi)

Opettaja, kunnanvaltuutettu ja pitkäaikainen valtuuston puheenjohtaja, kansaneduskuntaehdokaas. Jolula valmistui kansakoulunopettajaksi Jyväskylän seminaarista ja tuli vuonna 1909 opettajaksi Rautjärvelle. Hän oli aktiivinen vaikuttaja paikallisjärjestöissä ja monissa luottamustoimissa. Erityisesti hänet on muistettu innostavana ja sytyttävänä puhujana. Maanpuolustusasia oli Jolulalle läheinen. Hän oli mukana Rautjärven suojeluskunnan alkuvaiheissa jo kansalaissotaan valmistauduttaessa. Jolula oli suojeluskunnan jäsen ja paikallispäällikkö sodan aikana. Hänelle myönnettiin talvisodan kunniamitali Sortavalan suojeluskuntapiirissä. Sodan paikallisessa jälleenrakennuksessa hänen panoksensa oli ratkaiseva Mietttilän terveystalon hankkeessa.

Lähteet:

- Häyhä, Matti: Edesmenneitä vaikuttajia. Teoksessa Vilkkonen, Jaakko et al. (toim.): Mietttilä – kotikyläni.

Pajari, Aaro (17.6.1897 Asikkala – 14.10.1949 Kokkola)

Kenraalimajuri, kaksinkertainen Mannerheim-ristin ritari, joka oli rautjärveläistä sukuperää (isä suomalaisen puoleen kansanedustaja, opettaja Olli Pajari). Pajari valmistui ylioppilaaksi 1916, liittyi suojeluskuntaan seuraavana vuonna ja osallistui kansalaissotaan joukkueenjohtajana ja komppanianpäällikkönä. Haavoittui Oulun ja Heinolan taisteluissa. Osallistui myös Aunuksen retkeen (1919). Sittemmin hän palveli upseerina mm. Pohjois – Karjalassa ja Pohjois – Hämeessä. Talvisodassa Pajari saavutti menestystä Tolvajärven torjuntataisteluissa Ryhmä Talvelan mukana.

Jatkosodan alkaessa Pajari johti 18. Divisioonaa, joka teki elokuussa 1941 läpimurron Kannaksella. Tästä hänet palkittiin Mannerheim-ristillä (nro 12) ja ylennettiin pian myös kenraalimajuriksi. Nämä sotatoimet kohdistuivat oleellisesti Rautjärvelle ja lähialueelle ja niitä ohjattiin aluksi kirkonkylästä (alapappila) käsin. Vuonna 1942 Pajari johti Suursaaren valtausta. Jatkosodan loppuvaiheessa 1943 – 1944 hän toimi 3. Divisioonan komentajana. Lapin sodassa Pajari palkittiin toistamiseen Mannerheim-ristillä Tornion valtaukselta ja sitkeästä taistelusta sen pitämiseksi.

Pajarin sotilasuraan liittyi menestysten lisäksi myös varjopuolia. Hänen toimintaansa Suursaaren valtauksen yhteydessä kyseenalaistettiin ja operaatioon liittyi mm. vankisurmia, jotka johtivat oikeudenkäynteihin. Pajari sai syytteen sotarikoksista lokakuussa 1944 (ns. lista 1:n vangit), mutta valvontakomissio ei esittänyt rangaistusvaatimuksia, joten hän saattoi jatkaa Pääesikunnassa.

Pajari oli henkilönä ristiriitainen. Mannerheim-ristin perusteissa (1941) on korostettu hänen omaa tinkimätöntä esimerkkiään ja innostavia johtajaominaisuuksiaan. Häntä on toisaalta sanottu temperamenttiseksi, ajoin uhkaavaksikin. Vaikka ei ole näyttöä hänen antamistaan sotavankien ampumiskäskeistä Suursaaren valtaustapahtumissa eikä Kannakselta, on katsottu, ettei häntä suuremmin

kiinnostanut ehkäistä alaistensa harjoittamia laittomuuksia. Toisaalta Pajaria on kuvattu karjalaiseksi tunneihmiseksi, jonka mielialat ja käytös heittelevivät äärimmäisyydestä toiseen.

Aaro Pajari kuoli sydänkohtaukseen työmatkalla Pohjanmaalla 1949 ja on haudattu Tampereelle.

Lähteet:

- Aaro Pajari [http://fi.wikipedia.org/wiki/Aaro_Pajari]
- Koskesta voimaa / Aaro Pajari [<http://www15.uta.fi/koskivoimaa/henkilot/pajari.htm>]
- Kujala, Antti: Vankisurmat – neuvostovankien laittomat ampumiset jatkosodassa. Juva 2008.

Pyлкäs, Viljam (28.2.1912 Valkjärvi – 6.2.1999 Lempäälä)

Alikersantti, konekiväärimies Viljam Pyлкäs oli Väinö Linnan Tuntemattoman sotilaan Antti Rokan esikuva. Jatkosodassa Linna ja Pyлкäs palvelivat 11. Divisioonan Jalkaväkirykmentti 8:ssa. JR 8 osallistui mm. Petroskoin valtaukseseen . Pertjärvellä hän ampui 83 vihollista, mikä antoi aiheen vastaavaan kuuluisaan kohtaukseen teoksessa ja elokuvissa, joissa Rokka ampuu 50 vihollista.

Vilja Pyлкkään sota sivusi erikoisella tavalla Rautjärveä talvisodan jälkeen välirauhan aikana. Omakohteisissa muistelmissaan (ääninauhalta stilisoinut ja puhtaaksi kirjoittanut Kaarlo Nuorvala) hän on kertonut lyhyesti vaiheestaan Purnujärven kylässä siviiliin pääsyä odotellessa. Pyлкäs suoritti tRuokolahti – Rautjärvi – Purnujärvi -linjalla rajavartiopalvelua ja linnoitustöitä, joskin totesi ”ettei juuri kellenkään ollut mitään halua sellaiseen. Aseet puhdistettiin ja siinä kaikki”.

Ajanjaksoon sisältyy kuitenkin humoristinen kuvaus korttipelistä (panoksena tukan menettäminen) ja mm. Pyлкkään rokkaminen toteamus: ”Sillä tavalla sitä tapettiin aikaa ja tätä. Tait loppuivat vähitellen, mutta aikaa tuntui riittävän ihan liikaakin”. Pyлкäs ei vilkkaan karjalaisena vaeltajana huolinut hänelle tarjottua rajavartijan tehtävää, vaan heti luvan saatuaan ”lähti liikkeelle”.

12. syyskuuta 1944 Pyлкkääälle myönnettiin Vapaudenristi. Hän asettui Punkaitumelle maa- ja metsätöihin. Pyлкäs ylennettiin kersantiksi vuonna 1968. Hän eli lopun elämänsä Lempäälässä pienviljelijänä, jossa asui myös Toivo Ruuna (*Tuntemattoman Suen* Tassun esikuva).

Lähteet:

- Pyлкäs, Viljam: Rokka – kertomus konekiväärimiehen sodasta. Viljam Pyлкäksen ääninauhalle kertoman stilisoinut ja puhtaaksi kirjoittanut Kaarlo Nuorvala. Jyväskylä 1955.
- Wikipedia: Viljam Pyлкäs [http://fi.wikipedia.org/wiki/Viljam_Pylk%C3%A4s]

Rättö, Vilho (10.3.1913 Kanneljärvi – 21.1.2002 Anjalakoskella)

Jatkosodan hyökkäysvaiheessa sotamies Vilho Rättö osallistui Kannaksen läpimurtotaisteluihin 18. Divisioonan JR 27.:n tykkikomppanian panssaritorjuntamiehenä. Ilmeen kirkolle edettäessä hän tuhosi sotasaaliiksi saadulla panssaritorjuntatykillä ilman tähtäyslaitteita neljä vihollisen panssarivaunua. Rättö sai tästä Mannerheim-ristin (nro 4) ja oli ensimmäinen sen saanut rivisotilas. Jo välittömästi taistelun jälkeen kenraalimajuri Pajari myönsi hänelle 1. luokan vapaudenmitalin. Hyökkäysvaiheessa Rättö tuhosi vielä viidennenkin panssarin, tällä kertaa omalla Tampellan tykillä. Rättöä on palkitsemisperusteissa kuvattu toiminnaltaan ripeäksi, neuvokkaaksi ja urhoolliseksi.

Jatkosodan alussa Rättö oli värvätty Rautjärven nuorisoseurantalolla vapaaehtoisena kymmenen miehen joukossa panssaritorjujaksi ja hänet siirrettiin Hämeeseen Kangasalle koulutettavaksi. Hän oli toiminut jo talvisodassa mm. Laatokan rannikkotykistön lähettinä ja Canet-tykin lukkomiehenä. Rätön loppusotaa hankaloitti vaikea keuhkopussin tulehdus. Hänet siirrettiin vuonna 1942 siviiliin, sitten takaisin Terijoelle ja vielä kerran Pajarin puoltamalla siirrolla omasta tahdostaan Käkisalmen rannikkotykistöpatteristoon. Sodasta hän kotiutui alikersanttina, mutta ylennettiin jo vuonna 1944 alikersantiksi, sittemmin reservissä ylikersantiksi (1968). Rättö toimi myöhemmin maanviljelijä-puutarha-yrittäjänä, taksiautoilijana ja öljyjälöstamon tuotantomiehenä. Hän eli 89-vuotiaaksi.

Lähteet:

- Brantberg, Robert: Sotasankarit / Vilho Rättö [<http://www.brantberg.fi/Sotasankarit%20-%20Vilho%20Ratto.htm>]

Sigismund, Heikki Suninpoika (1590-l.)

Ratsumies, joka sai Ruotsin kuninkaalta 10.7.1594 läänityksen puolelle verolle (= ½- koko- eli täysverosta, joka tarkoitti ensin kantataloa, sittemmin viljelyalaa ja maa-omaisuuden arvoperusteista rahaveroyksikköä) Haakanalan kylässä silloisessa Ruokolahden pitäjässä (nyk. Rautjärveä). Tilan veroilla piti lyhentää hänen rästissä olevaa palkkaansa ja vahingonkorvausta, mikä ratsumiehellä mahdollisesti oli esitettävänäan kruunulle. Asiasta ja henkilöstä ei ole tarkempia tietoja. Ratsumies kuului joka tapauksessa Jääsken kihlakunnan ns. määrävuotisiin vapaatilallisiin. 1500-luvun lopulla Viipurin linnanisäntä käytti erityisesti Jääsken ja Äyräpään kihlakuntien eli Ruotsin valtakunnan rajaseudun asukkaita erikoistehtäviinsä. Näiden vapaatilallisten luokkina on voitu erotella vakoilija- eli tiedustelijatalonpojat, venäjän kielen tulkit ja ryhmä vapaatalonpoikia, joka sai verovapauden jostain suoritustamastaan työstä. Heikki Suninpoika Sigismund kuului lähinnä viimeksi mainittuihin. Verovapaus (tai helpotus, kuten ilmeisesti tässä tapauksessa) kesti tavallisesti vuoden tai pari.

Lähteet:

- Ylönen, Aulikki: Jääsken kihlakunnan historia I vuoteen 1700. Forssa 1957.

Siisiäinen, Armas Johannes (23.3.1892 – 1.4.1947)

Persoonallinen Miettälän kylässä syntynyt originelli, joka toimi monissa käytännön töissä mm. pajalla, polkupyöränkorjaajana ja puimakonemestarina. Musikaalinen viulun- ja pianonsoittaja, riimittelijä ja sanomalehtikirjoittaja. Muun ohella Siisiäinen oli innokas ja lahjakas sotilas. Osallistui kansalaissotaan valkoisena ryhmänjohtajana. Suojeluskunnassa Siisiäinen osoittautui taitavaksi ampujaksi monissa kilpailuissa ja kurseilla Rautjärven ulkopuolellakin. Talvisodassa Siisiäinen toimi iv-päällikkönä kersantin ominaisuudessa. Aluksi hän oli Kirvussa hyökkäysvaiheen aikana ja joutui hautaamaan kaatuneita, mutta anottuaan siirtoa vietti eversti-serkkunsa suosituksella loput sota-ajasta kotikylässään Miettälässä ilmavalvontatoiminnassa. Sodan jälkeen Siisiäinen ei tiettävästi osallistunut mihinkään erityisiin töihin, vaan ”kierteli taloissa kaskuamassa ja lueskeli kotonaan keinutuolissa istuen romaaneja.” Yhtä kaikki, Siisiäinen oli yleensä pidetty henkilö paikallisyhteisössään. Vaikuttaa siltä, että hänessä saattoi toteutua lajissaan jokseenkin epätodennäköinen yhdistelmä: boheemi sotilastyppi.

Lähteet:

- Vilkko, Jaakko et al. (toim.): Miettälä – kotikyläni (nimimerkki TK:n kirjoitus Viehka-lehdestä 1957).

LIITE 3: DESANTTIMUISTIO

Muistion on laatinut Vesa Salomaa (2009). Se on liitetty osaksi selvitystä skannatuista A4-kopioista. Alkuperäisen muistion haltija on Kari Luumi, joka lainasi aineistojaan tämän selvityksen tekijän käyttöön työn kuluessa. Vrt. selvityksen pienoisarikkeli nro 8: DESANTIT ja aineistoluettelo: Salomaa.

MUISTIO AIHEESTA:

Desantit Rautjärven kirkonkylässä kesällä 1941

Lapsuudessani sota-aika ja sen tapahtumat olivat jokapäiväisiä puheenaiheita vanhempien ihmisten tavatessa toisensa. Pappilan lähistöltä ja itse pappilastakin löytyi esineistöä, joka tavalla tai toisella liittyi sota-aikaan. Takanreunusta koristivat sotilaskypärät, pyykkituvan padankantena toimi venäläisen hävittäjäkoneen alumiinipellin kappale, telttakuopat ja sirpalesuojamontut ympäröivät ukin kesämökkiä. Monet kertomukset koskivat tapahtumia kotikylässä noina vuosina.

Sakari Luumi, jonka lapsuudenkoti sijaitsi aivan kirkon läheisyydessä, oli syntynyt vuonna 1927 ja oli siten silloin murrosikäinen, mutta tarkkoja ja merkityksellisiä havaintoja tekevä nuori mies. Me hänet tunnemme, muistamme hänet erittäin taitavana kertojana, mutta myös henkilönä, joka omasi poikkeuksellisen määrän taustatietoa osaten myös tarvittaessa sulteuttaa ja liittää kertomansa suurempiin kokonaisuuksiin. Ehkäpä kiinnostavin häneltä kuulemani tapaus koski venäläisten desanttien kiinniottoa ja tuomitsemista kesällä 1941 ennen hyökkäyksen alkamista 18.D:n alueella. Tosin muutkin henkilöt ovat kertoneet samaisesta tapahtumasta hieman eri tavoin, mutta on syytä muistaa, ettei siviilihenkilöitä tuolloin ollut sotatoimialueeksi julistetulla Rautjärvellä, kuin poikkeustapauksissa. Tuolloin heinäkuun 15.-20. välisenä aikana Sakari lienee ollut vielä kokoamassa evakuintia varten kotitilansa karjaa ja muuta omaisuutta ja näin itse paikan päällä, joskaan ei silmimmäkijänä.

Sakarini Luumin kertoman mukaan kirkonkylän alueelle sijoitetun komppanian ruokajonoon (Huom. ”ruokajono” esiintyy kaikissa kuulemissani versioissa) olisi ilmestynyt kaksi tuntematonta miestä, joiden sotilaspuku ei vastannut yleistä käytäntöä tuossa joukossa tuolloin (”suojeluskuntapuku”/ erilaiset saappaat tai vyö / hatu ilman kokardia). Miesten henkilöllisyyden selvitys johti pidätykseen, jonka yhteydessä toinen miehistä teki vastarintaa ja sai ampumahaavan käteensä. Asia käsiteltiin kenttäoikeudessa ja johti kuolemantuomioon, joka pantiin täytäntöön pappilan perunakellarin, jossa vankeja oli säilytetty, seinustalla. Toinen desanteista meni ihanteidensa mukaisesti kuolemaan, toisen katua ja anossa loppuun asti armoa. Tuomitut haudattiin Luumin maille Ryöppäänmäen alle, mahdollisesti sotilaiden muuta tarkoitusta varten kaivamaan monttuun.

Pari vuotta sitten minulla oli mahdollisuus aloittaa yhdessä poikani Kuisman kanssa etsiä sota-arkistosta kerrottuun tapaukseen viittaavia asiakirjoja. Tavoitteenamme oli selvittää mitä todellisuudessa

oli tapahtunut. Halusin myös saada selville ketä tuomitut olivat, mikä oli ollut heidän tehtävänsä, missä ja miten teloitus tapahtui, sekä mihin ja miten heidät on haudattu. Mielestäni tämä paikallis-historian tapaus ansaitsisi tulla selvitettyksi ja desanttien hautapaikka nimineen merkityksi, kertomaan ohikulkijoille, millaisiin kohtaloihin suuren maailman tapahtumat voivat yksittäiset pienet ihmiset johtaa.

Kuten jatkosta ilmenee, ei edellä kuvatulla kertomuksella ja todellisuudella näytä olleen paljoakaan yhtymäkohtia. Oikeutettu kysymys onkin, ovatko kysymyksessä olenkaan samat tapahtumat. Koska kuitenkin Rautjärven alueella heinäkuussa 1941 toimineen 18.D:n kenttäoikeuden päätösluetteloista ei löydy muita vakoiluoikeudenkäyntejä tai -tuomioita kyseiseltä ajalta, vaikuttaa siltä, että kysymys on kuulopuheiden ja kertomusten yksityiskohtia yhdistellen syntyneestä "paikallislegendasta".

Tapaus Pekka Matinpoika Korpiaho

JR 27:n parivartio pidatti **15.7. 1941 klo 20.30** Purnujärven kylässä "lampi 69"-maastosta kilometri pohjoiseen suomalaisen sotilaspukuun pukeutuneen miehen, joka ei ollut vastannut tunnussanaan, sitä kysyttäessä, vaan lähtenyt pakoon, mutta joutunut heti kohta kyseisen vartion käsiin. Kuulustelukonseptissa hänen kerrotaan huutaneen "Eurooppa on täynnä tunnussanoja" ja kiinni otettaessa "Eläköön isä Stalin".

Myöhemmissä kuulusteluissa hän kertoi olevansa NL:n kansalainen *Pekka (Pedja) Matinpoika Korpiaho* (s. 27.11. 1916) ja kotoisin Antreasta. Hänet oli lähetetty tiedustelemaan suomalaisten ryhmitystä ja tekemään tuhoamistöitä ennalta määrätyillä paikoilla.

Pidätyksen jälkeisistä kuulusteluista huolehti Päämajan Valvontaosaston II armeijakunnan alatoimiston päällikkö *ltm J.P. Kangasaho*. Kuulustelut tapahtuivat 16.7. Rautjärven pappilassa (kirkkoherran). Kuulusteluissa Korpiaho kertoi elämästään ja tiedustelutehtävästään seuraavaa.

Korpiaho oli syntynyt 27.11.1916 Prääsän piirissä lähellä Petroskoita. Hän oli käynyt 8 luokkaa koulua Petroskoissa. Koulun jälkeen hän oli työskennellyt erilaisissa töissä, viimeksi Lososiinan auto-baasalla. Hänet oli otettu armeijaan 18.11. 1939. Vapauduttuaan asepalveluksesta 20.8. 1940 Korpiaho oli muuttanut äitinsä perästä Antreaan tietrustin palvelukseen. 6.7. 1941 hän oli ilmoittautunut vapaaehtoisena armeijaan, jossa kielitaitonsa perusteella oli määrätty erityistehtäviin, tosin silloin tarkemmin määrittelemättä ja lähetetty takaisin siviiliin. 12.7. hänet oli kutsuttu kotoaan kolmen

muun miehen lisäksi paikallisen insiööriluutnantin luokse, joka oli opettanut heille räjähdysaineiden ja miinojen käyttöä. Seuraavaksi aamuksi Korpiahon tuli saapua junalle, jolla matkustettiin Jääskeen. Siellä hänet oli varustettu suomalaisin sotilasvarustein, muonalla sekä räjähdyspanoksin (11 x 400g). Samalla oli kerrottu, että hänen aikaisemmin tapaamansa kolme miestä lähtisivät samalla kertaa rajan yli, mutta seuraisivat häntä hieman jäljempänä. Korpiaholle annettiin tehtävä räjäyttää rautatie "maantien ja rautatien yhtymäkohdan lähellä" yöllä 16.-17.7. Seuraavana yönä tuli myös suorittaa radan räjäytys "Untamo t-kirjaimesta 500 metriä pohjoiseen". Tämän jälkeen oli palattava Miettälän, jossa "tiekolmion länsikulmalla" tuli suorittaa tien räjäytys jonkin sillan kohdalla, jos mahdollista, ja tämän jälkeen palattava takaisin rajan yli 21.7. vasten yöllä klo 1.

Tehtävän suorittaminen alkoi siis Jääskestä (tod.näk. Järvikylän/Järvenkylä (oik.) maastossa) 13.7., josta oli siirretty Ensoon (??) Hirslampi (kartasta katsottuna n. 15 km koilliseen Enso keskustasta rajansuuntaisesti Immalanlahti kohdalla n. 4 km Lassilasta Jääskeen/Kirvuun johtavaa tietä, teiden risteys. VS) nimiseen paikkaan. Sieltä oli lähdetty kävelemään rajansuuntaisesti, 5-6 tunnin jälkeen oli tultu "lammen 69" (Kärsälampi ? VS) lähetyville. Täällä Korpiaho oli eronnut saattajista ja mennyt yksin 14.7. noin klo 1 rajan yli. Sovitulla paikalla hän odotti tovereitaan, jotka saapuivat noin tunnin kuluttua. Heillä oli myöskin suomalaiset sotilaspuvut. Korpiaho kielsi tietävänsä tovereistaan enempää, mutta kertoi myöhemmin heistä toisen olleen nimeltään Pauli Saari, joka oli 37-vuotias Kanadan siirtolainen, ja toisen Moskovasta syntyisin ollut ja Antreassa asunut 18-vuotias Vaska Suvorov. Kolmannen nimeä Korpiaho "ei tiennyt", mutta hän oli joukon johtaja.

Seuraavan päivän Korpiaho oli viettänyt samassa paikassa toisten ollessa jossain muualla. 14.-15.7. välisenä yönä toiset miehet palasivat ja ryhtyivät kaikki yhdessä tutkimaan lähiympäristöä. Aamulla muut olivat taas jättäneet Korpiahon alkuperäiseen paikkaan mennessä itse "syvemmmälle metsään". Illalla 15.7. Korpiaho lähti etsimään tovereitaan ja tuli tielle, jossa kohtasi suomalaisen upseerin. Tämän kysyessä tunnussanaa lähti Korpiaho pakosalle, jolloin upseeri ampui pistoolilla joitakin laukauksia, joiden seurauksena parivartio pidatti hänet kellon ollessa noin 20.30.

Korpiahon tapaus tuli 18 D:n kenttäoikeuden käsittelyyn 17.7. istunnossa, joka pidettiin Rautjärven kunnantalossa sotatuomari Gaddin johdolla. Koska Korpiaho tunnusti tullessaan suomalaisen sotilaspukuun pukeutuneena sotatoimialueelle "tehdäkseen tuhotekoja ja hankkiakseen tietoja ja toimittaakseen ne viholliselle" tuomittiin hänet Sotaväen rikoslain 67§ 1. ja 2. kappaleen nojalla vakoilusta kuolemanrangaistukseen. Koska päätös oli yksimieleinen, se voitiin panna heti täytäntöön.

18 D:n esikuntakomppanian sotapäiväkirjassa on merkintä "17. pv ammuttiin linjojen läpi tullut va-
kooja. Se oli jo toinen kolmeen kuuluvasta porukasta teloitettu."

Tapaus Yrjö Kalervonpoika Koski

15.7. 1941 klo 5.00 aamulla JR 6:n jääkärikomppanian (?) sotilaspartio kohtasi Salopelto O:n poh-
joispuolella neljä (4) miestä, jotka partion lähestyessä nostivat kiväärit poskelleen, jolloin suomalai-
nen partio avasi välittömästi tulen. Lyhyessä, ehkä vain 1-2 minuuttia kestäneessä, tulituksessa myö-
hemmin vihollisiksi osoittautuneista yksi kaatui, kaksi haavoittui ja neljäs pakeni. Miehillä oli suo-
malaiset sotilaspuvut. Ainoa tajuissaan oleva sotilas puhui suomea ja sanoi heidän olevan JR 6:n
toisesta pataljoonasta ja olevansa palaamassa partioretkeltä vihollisen puolelta.

Haavoittuneita lähdettiin kuljettamaan JSP:lle, jossa toinen haavoittuneista (päähän) kuoli. Käteen
haavoittunut lähetettiin kenttäsairaalaan, joka sijaitsi Rantalinnassa. Siellä, ja jo matkalla, haavoittu-
neet ristiriitaiset puheet herättivät epäilyksiä, joten Päämajan valvontaosaston II Armeijakunnan ala-
toimiston kuulustelija ltn *J. Apiola* kuulusteli kyseistä sotamiestä, jolloin kuulusteltava kertoi ole-
vansa NL:n kansalainen *Yrjö Kalervonpoika Koski*. Hänet oli lähetetty tiedustelutehtävään Suomen
puolelle, johon hän ei olisi halunnut, päinvastoin hänen tarkoituksensa oli heti tilaisuuden tullen an-
tautua suomalaisille.

Kuulustelijalle Koski kertoi elämästään ja tehtävästään seuraavaa. Hän oli syntynyt Tampereella 2.8.
1919 . Vanhemmat olivat tulleet Neuvostoliittoon 1921 ja asettuneet Dubrovkaan. Myöhemmin he
olivat muuttaneet Petroskoihin, jossa vanhemmat olivat sittemmin kuolleet. Koski oli käynyt kuusi
luokkaa koulua ja työskennellyt aikuiseksi tultuaan autonkuljettajana. Elokuussa 1940 hän oli muut-
tanut Viipuriin. Sotapalvelukseen hän ei kertomansa mukaan ollut osallistunut aikaisemmin lainkaan.

26.6. 1941 hänet oli kutsuttu Viipurin Tervaniemelle sijoitettuun ErP 183:een. Heinäkuun 11. patal-
joona oli siirretty Jääsken Pytärjärven/*Pytärjärven* (oik.) (Jääski – Niskala/Lassila tien varressa
Jääskjärven pohjoispuolella n. 10 Jääsken kirkolta. VS) lähelle. 15.7. vastaisena yönä hänet oli käs-
ketty pataljoonan esikuntaan, missä hän tapasi kaksi suomea puhuvaa miestä. Heidän nimikseen il-
moitettiin Väinö Kivelä ja Veikko Savolainen. Lisäksi paikalla oli Ivan-niminen mies, joka ei aina-
kaan silloin puhunut suomea. Miehillä annettiin tiedustelukäskey, jossa heidät määrättiin samana iltana
lähtemään rajan yli ottamaan selvää, mitä, minkälaisia ja kuinka kaukana rajasta olevia joukkoja Suo-

men puolella oli. Jos pahuumatkalla tavattaisiin suomalaisia sotilasvarastoja, ne oli poltettava ja samalla sytytettävä metsäpaloja. Partion oli edettävä niin pitkälle, että se tapaisi suomalaisten etulinjan. Mitään erityisiä kohteita ei kuulusteltavan mukaan määrätty. Tehtävänannossa Savolainen määrättiin johtajaksi ja häntä oli puhuteltava "herra korpraaliksi".

Pieni sotilasosasto (14 miestä ja 2 upseeria) saattoi heidät rajalle. Siellä heille annettiin suomalaisia varusteita, puvun lisäksi mm. kivääri ja omille nimille kirjoitetut henkilöllisyystodistukset. Takaisin ryhmän tuli palata 16.7. aamulla klo 8-9 aikaan.

Rajan ylitettyään partio oli liikkunut noin 4-5 km rajalta. Käytyään lepäämään, Savolaisen mentyä hieman kauemmaksi, avattiin heitä kohtaan tuli, jota kuulusteltava oli pitänyt k:nä. Tulituksessa Koski haavoittui oikeaan käsivarteeseen, Savolainen vaikeasti päähän ja Kivelä kaatui. "Ivan", jota oli käsketty kutsua Koivuseksi, oli kadonnut. Koski kielsi ampuneensa, mutta tunnusti ensin kertoneensa peitetarinan mukaan olevansa II pataljoonasta. Oikeudessa hän sanoi tuntevansa olevansa suomalainen, eikä siksi ollut halunnut taistella suomalaisia vastaan, mutta käsityksensä mukaan hänellä ei ollut mitään mahdollisuutta kieltäytyä tehtävästä, ilman, että hänet olisi kieltäytymisensä vuoksi ammuttu.

Kuulustelupöytäkirjassa mainitaan, että neljäs mies pidätettiin myöhemmin samana päivänä. Alikersantti Jääskeläinen (JääkK/JR6) pidätti hänet noin klo 21.30 Kymälähdessä kylästä, jossa hän oli kyselyt eräästä talosta tietä Siiankylään (?), jossa hänen joukko-osastonsa (3. ErK ?) olisi sijoitettuna. Nimekseen "Ivan" oli sanonut Matti Toivonen. Pidätyksen jälkeisessä kuulustelussa hän ilmoitti nimekseen Ivan Titkoff, sotilasarvokseen luutnantti ja olevansa syntynyt vuonna 1911. Hänet oli komennettu "karttatöihin" Viipuriin. Partion tehtäväksi Titkoff oli maininnut palojen sytyttämisen Harakassa (?). Kuulustelujen välillä Titkoff vietiin säilytyspaikkaan "navetan kellariin", josta hän 16.7. klo 1 yrityi karata, jolloin vartiomies ohjeidensa mukaan ampui hänet.

Kosken tapauksessa kenttäoikeus piti kaksi istuntoa. Ensimmäinen käsittely tapahtui Korpihön jutun yhteydessä, mutta koska Koski esitti oikeudessa, että hänen aikomuksenaan oli heti tilaisuuden tullen antautua suomalaisille, katsoi kenttäoikeus tarpeelliseksi kutsua pidättäneen partion jäsenet todistajiksi seuraavaan istuntoon, joka pidettiin samassa paikassa 18.7. klo 22.30, myös samalla kokoonpanolla.

Toisessa istunnossa kuultiin todistajina partion jäseniä, jolle oli annettu tehtäväksi mennä väijyksiin Salopelto O:sta noin 400 m itään olevan aukion reunaan, koska vihollisen partioiden liikkumista sillä

alueella oli aikaisemmin havaittu. Partioon osallistuneet kertoivat oikeudessa jokseenkin samalla tavoin tapahtumien kulusta. Partioiden kohtaaminen oli tapahtunut noin klo 4.45 . Lyhyen laukausten-vaihdon jälkeen vihollisen puolelta huudettiin: ”Älkää ampuko, täällä on omia miehiä”. Tilanteen selvittyä suomalainen partiomies kysyi Koskelta, mistä miehet olivat tulossa ja miksi he olivat täällä, Koski kertoi heidän olevan II pataljoonasta lähettyinä tiedustelutehtävään, mutta kranaattitulen takia heidän oli ollut pakko palata pikaisesti omalle puolelle. Aluksi Koski oli kertonut olevansa Tampereelta, mutta hetkeä myöhemmin hän oli sanonut toiselle partion jäsenelle olevansa Viipurista. Myös jokin Kosken käytöksessä, suomalaisista varusteista huolimatta, sai epäilemään heidän olevan todellisuudessa vihollisia. Matkalla JSP:lle Koski oli heittänyt joitakin papereita tien oheen saattajan siihen puuttumatta, koska piti Koskea suomalaisena. Partion jäsenille Koski ei maininnut mitään antautumisaikomuksestaan.

Myöhemmin Kosken heittämät paperit löydettiin, ja ne osoittautuivat Koskelle annetuksi henkilöllisyystodistukseksi ja kahdeksi muuksi lapuksi, joista toinen oli venäjän ja toinen puolan kielinen (?). Oikeudessa Koski kielsi osaamasta kumpaakaan kieltä, eikä myöskään osannut selittää lappujen merkitystä.

Lopullinen kenttäoikeuden päätös julistettiin 19.7. klo 1.20. Siinä oikeus yksimielisesti tuomitsi Kosken vakoilusta kuolemanrangaistukseen, ilman alistamista Sotaylioikeuteen tai valitusoikeutta. Tuomio julistettiin pantavaksi heti täytäntöön, sekä mitä jutussa oli ilmennyt päätöstä lukuun ottamatta, ”ainaiseksi salassa pidettäväksi”.

Yhteenvetoa

Vaikuttaa siltä, että kiinni saatuja vakoojia olisikin kolme, *Korpiaho, Koski ja Titkoff*. Koska käsittääkseni kyseinen alue oli vain 18. D aluetta, eikä sen kenttäoikeuden asiakirjoista löytynyt merkintöjä vakoilutapauksista tuona aikana, on perusteltua uskoa edellä kerrotun olleen todellisuudessa se, mitä alussa kerrottu ”legenda” pitää taustallaan. Eräässä 18.D tiedusteluosaston asiakirjassa mainitaan tavatun Rautjärven kirkonkylän alueella 16.7. klo 21.40 puoliksi siviiliasuun pukeutuneen tuntemattoman miehen, joka oli tiedustellut tapaamiltan alikersantilta ja sotamieheltä ”onko kyseessä joukkojen vaihto?” Kuvauksen perusteella ko. kyselijä sopisi ns. pintavakoojaksi. Sotilaat kertoivat tapauksen heti tuoreeltaan komppanian päällikölleen ja tämä ilmoitti havainnosta edelleen. Mainittua kyselijää ei tavoitettu. Tämä saman aikainen tapahtuma on saattanut antaa ”legendalle” tiettyjä ai-neksia.

Lopuksi

Tosiasiaksi asiakirjojen valossa osoittautuu, että heinäkuussa 1941 Rautjärven kirkonkylässä tuomittiin kenttäoikeudessa kuolemaan vakoojina Koski ja Korpiaho nimiset neuvostokansalaiset. Tuomiot pantiin täytäntöön Korpiahon osalta 17.7. klo 5.55 ja Kosken osalta 19.7. samoin klo 5.55, joista on tehty asianmukaiset pöytäkirjat ja ilmoitukset Päämajaan ja Oikeusministeriöön. Todennäköinen tapahtumapaikka on pappilan perunakellarin lähellä. Samoilla paikoin lienee vartiomies ampunut pakkoa yrittäneen Titkoffin aamuyöllä 16.7. On mahdollista, että heidät, kaikki kolme, on haudattu samaan paikkaan Luumin maalle Ryöppäänmäen alle. Ainoastaan tekniset ja lääketieteelliset tutkimukset oletetulla hautapaikalla voisivat antaa täydellisen varmuuden asiassa.

Huomattava seikka on, että sodan kaoottisissa oloissa pidettiin kiinni lainmukaisesta oikeudenkäynnistä, kuten Kosken tapauksen käsittely osoittaa. Suoritetuista kuulusteluista ja oikeudenkäynneistä käsittääkseni kaikki syntyneet asiakirjat ovat säilyneet alkuperäisinä.

Mielestäni kyseessä olevat tapahtumat ovat tulleet selvitetynsi, siten kuin se lähes 70 vuotta myöhemmin on enää mahdollista tehdä.

Haminassa 25.2. 2009

Vesa Salomaa

LIITE 4: SOTAFOLKLOREA

Seuraavassa on näyte kanta – Rautjärven ja lähialueen vanhimmasta eri tavoilla sota-aiheisiin liittyvästä suullisesta kansanperinteestä eli folkloresta. Kertomukset on poimittu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston topografisesta pitäjän mukaan järjestetystä kortistosta (sis. keräelmälyhenne, kerääjä ja vuosi, mahdollisesti kertoja) ja mukaan on otettu myös paikallishistorioissa esiintyviä 1900-lukua edeltäviä sotatarinoita.

Kansakoulun opettaja O. Pajari, joka ennen seminaariin tuloaan oli ollut kiertokoulun opettajana Rautjärvellä, niin hänelle oli kertonut eräs isäntä seuraavan elämyksen: ”Matkustin kesäyönä pienen poikani kanssa (mistä hän tuli ei ole muistissani). Syötin hevoseni salolla ja söin itsekin. Poika nukkui nurmella. Tie kulki lahden rantaa ja toisella puolella lahtea oli korkea kallio rannassa. Yhtäkkiä ilmaantui kalliolle sotaherra ja alkoi soittaa viulua ja se vasta oli soittoa (sanoi isäntä). Kun soitto oli tauonnut, ajoi maantiellä vinhaa vauhtia meidän ohitsemme joukko ratsuväkeä, ei poika kuitenkaan herännyt. Minäkin valjastin hevosen ja ajelin ylös pojan, sekä lähdimme ajamaan samaan suuntaan, kun matkamme oli sinne. Kun lähenimme kylää oli tienvieressä riihi. Nyt oli näiden ratsastajain hevoset riihen seinällä ulkopuolella. Riihen ovi oli auki ja siitä näkyi, että ratsastajat pyörivät siellä piiriä. Kun sitte poikkesimme taloon, niin siellä kerrottiin, että joku mies oli hirttänyt itsensä samaisessa riihessä. Mikäpä hän nyt oli, kyllä Pajari oli sitä mieltä, että tämä isäntä todella oli nähnyt sen, mitä kertoi, eikä juoruamisen halusta ollut sitä kokoon pannut.

- Rautjärvi KT 123. Franssila, Juho 5. 1937 [SKS / kra / kertomuserinteen topografinen kortisto].

Rautjärven pitäjässä Haakanalan kylässä oli ennen eräs mies nimeltään Hämäläinen, joka oli noita. Siihen aikaan otettiin sitomalla sotaväki. Saman kylän poijan olivat sitoajat ottaneet ja vieneet Ruokolahden pitäjään kunnan tupaan. Niin noita oli sanonut pojan kotiväelle, että tuodaan poika sieltä pois. Noita oli laittanut säkin ruumenia täyteen ja ajoi sitten mainitulle kunnatuvalle. Noita pani ruumensäkin nurkkaan pojan paikalle ja toi pojan pois, vaikka pojat olivat tarkasti vartioitu.

- Rautjärvi. Kurronen, Vilho. KRK 127:46. < Kurronen, Paavo 53 v.

”Turki sova” aikana oli ”kentraal Kopelehv”. Hän kävi Lapissa noitien luona. Siitä hän sai sellaisen mahdin, että pirut tulivat häntä ”akkiloimaa”, niin etteivät luodit käyneet häneen. Tappelussa hänen altaan ammuttiin seitsemän hevosta, mutta hän itse ei kaatunut: luodit tippuivat vain hänen syliinsä, niin että hänellä oli sylit luoteja täynnä. – Kun Plevnaa valloitettiin, niin hän meni miehineen ryntäämään kaupungin porteille. Siinä hän sitten ”hosui” kaikin voimin huutaen kovalla äänellä toisille päälliköille: ”Antakaa yks rykmentti miul, nii Plevna o miu!” Plevna oli kuitenkin toista kuukautta valloituksen alaisena. Vasta sitten läksivät puolustajat linnoituksesta.

- Rautjärvi. Pennanen, O. 1716. 1941. < Esko Kiiveri, 78 v., s. Rautjärven (ent. Kirvun) Lankilassa.

Kerrotaan, että "Iso viha aikaan" olisi Rautjärven kirkon kellot upotettu Rautjärveen. Tähän päivään mennessä ei niitä kuitenkaan ole vielä löytynyt.

- Rautjärvi. Pennanen, O. 1741. 1941. < Pärtty Kalpio, 55 v., s. Rautjärven Lankilassa.

Ihan monessa talossa kuului ennen olleen vielä kasakoita. Ne olivat jääneet tänne elelemään, kansan sen kuin piti pitää ne hyvänä. Niitä piti sitten oikein palvella, syöttää ja kuljetella.

- Rautjärvi. Pennanen, O. 1764. 1941. < Anna Karjalainen, o.s. Näränen, 65 v., s. Rautjärven Vähikkälässä.

Muuan "kirkko-ukko", Pärtty Kiiveri, joka lapsuudessaan oli kuullut juttuja isältään, oli kertonut Lankilan kylän synnystä seuraavaa. Lankilan kylän varhaisin asuinpaikka on Rantaharju "Suur-Salmentaa järve" (Lankilan järven) rannalla. Paikalla piti olla ensimmäisenä Anajala-niminen talo. Siinä piti olla asumassa joku "seemmone vanha Ruotsi aikane sotaherra", "jokkuu seemmone kasakkoi päämies#. Siihen aikaan kasakat kävivät joskus tätä isoa herraa tervehtimässä, tulivat torvineen ja rumpuineen; kartanolla kävi välistä sellainen tärinä... Sittemmin, kun peltoa kynnettiin, löytyipaikalta vielä jätteitä, kannuksia jms. (Vielä silloinkin, kun taloa ei enää ollut olemassa, kartoittajat ottivat paikan huomioon, etsivät ja kyselivät sitä.) – Sotaherran jälkeen talo oli eräällä Juho Lankisella. Siitä kylä saikin Lankilan nimen. Sitten talo kuitenkin "kurikoitii", kun siitä olivat jääneet verot maksamatta. "Kurikasta" sai talon eräs "Myrä-ukko", hän vei valkean härän kruununvoutiin. "Myrä-ukko" oli "kolovaa", joka otti sotaväkeä. Siitä jakaantui edelleen kolme taloa: Myrän talo, Järvenpään talo, ja Ollikan talo. Sillä tavalla kylä sai alkunsa.

-Rautjärvi. Pennanen, O. 1758. 1941. < Pärtty Kalpio, 55 v., s. Rautjärven (ent. Kirvun) Lankilassa.

Lankilassa kertojan maalla (Lankila n:o 1) on metsässä iso kivi nimeltään "Voatekiv". Sen alla on jonkilainen luola. Kerrotaan, että luolassa on sodan aikana ollut asukkaita karussa. Siitä on saanut nimensä: pakolaiset pitivät kiven loukossa sota-aikana vaatteitaan piilossa.

- Rautjärvi. Pennanen, O. 1770. 1941. < Olli Kuisma, yli 80 v., s. Rautjärven (ent. Kirvun) Lankilassa

"Hömöri vuore" loukoissa kuului sodan aikana eläneen karkulaisia. Siellä heillä kuului olleen pieni puusta tehty aittakin, missä he olivat pitäneet eloa, etteivät olisi kuolleet nälkään. – Tämä sota oli jo ennen "Turki sottaa".

- Rautjärvi. Pennanen, O. 1768. 1941. < Anna Karjalainen, o.s. Näränen, 65 v., s. Rautjärven Vähikkälässä

Hyppykallio

Kuokkalammen tien laidassa, noin sadan metrin päässä tiestä, on kallio, jonka yksi sivu on jyrkkä kuin seinä ja lähes kymmenen metriä korkea. Sitä sanotaan hyppykallioksi. Perimätiedon mukaan kallio on saanut nimensä ison vihan ajalta, jolloin venäläiset olivat pakottaneet suomalaisia hyppäämään kalliojyrkänteeltä alas. Kallion juurelle oli asetettu teräväkärkisiä rautapiikkejä pystyyn. Hyppy oli suoritettava paljain jaloin ja uusittava kunnes sai jalkansa osumaan piikkeihin. Perimätiedon vahvistukseksi löysi Anni Hikipää tämän vuosisadan alussa kaksi terväkärkistä rautapiikkiä kallion juurelta.

- Siitonen, Sulo (toim.): Retkeilijän Ruokolahti. Imatra 1997.

Vuodelta 1636 on säilynyt tarina kasakkajoukon torjumisesta Korisevan rinteessä.

Isonvihan (1713 – 21) ajoilta kerrotaan mm. kuinka vainolainen tuli Vilkon nurkille. Asukkaat pakenivat piilopirtille, josta heidät kuitenkin tavoitettiin ja poltettiin pirttinsä mukana. Paikka tunnetaan vieläkin Kuolemankorven nimellä – se on nyt venäläisten hallussa.

Nuorisoseuramme Viehka-lehdessä (vuodelta 1938) alkaa erään tapauksen kuvaus näin: "Vahingossa etenkin nuorille tapahtuu paljon asioita, sellaisiakin, jotka tuntuvat läpi elämän. Jotain samanlaista sattui Häyhämäen Tommollekin v. 1808 talvella paaston alusviikolla. Juuri oli ollut Kurimuksen onnen kahakka, jossa kasakat saivat partaisissa päissään tuumia elämän äkkiloppua, kun Häyhän Tommokin oli palannut piiloluolaan, Kilmäen luolaan. Oli maattu pakkashangessa koko yö hikisenä ryssiä odotellen, oli tullut vilu puoliturkista huolimatta, kuume puistatti. - - -"

- Vilkko, Jaakko et. al (toim.): Miettilä – kotikyläni. Lappeenranta 1995.

Toistasataa vuotta myöhemmin kärsittiin täällä Isovihan (1713 – 21) ja Pikkuvihan (1742 –1743) ajan vainoista. Jälkimmäinen osoittautui edellistä pahemmaksi. Silloin polttivat venäläiset koko Miettilän kylän, johon Pajarikin kuului. Varsinaista tietoa Pajarin puolen kohtaloista ei ole, mutta silloin syntyi paikannimi Ämpää, alkujaan Ämmänpää. Nimeämiseen johtanessta tapahtumasta on säilynyt kansan suussa useampia muunnelmia, mutta pääasia on kaikissa yhtäpitävä. Yhden version mukaan surmasivat venäläiset Isonvihan aikana tietä kulkeneen vanhan naisen, ämmän. Ruumis heitettiin rotkoon, pää jätettiin tielle. Toisen tarinan mukaan kasakat hautasivat Pikkuvihan aikana ämmän elävänä kaulaa myöten maahn tuolla paikalla. Myöhemmin he iskivät pään irti ja heittivät sen jyrkkään rinteeseen. Tapahtumapaikan kautta Pajarin Kokkomäeltä Häyhänkylään vievää tietä on ikimuistoisesti kutsuttu Ämpääntieksi. Valtakunnanrajan katkaistua tien on jäljelle jäänyt osa virallisesti Karkeikontie. Ämpääntie vie nyt surmapaikalta Suopeltoon.

- Vilkko, Jaakko et. al (toim.): Rajaristin kylät 1998. Lappeenranta 1995.

LIITE 5: TILAAJAN ALUERAJAUS SOTAHISTORIALLISELLE SELVITYKSELLE

